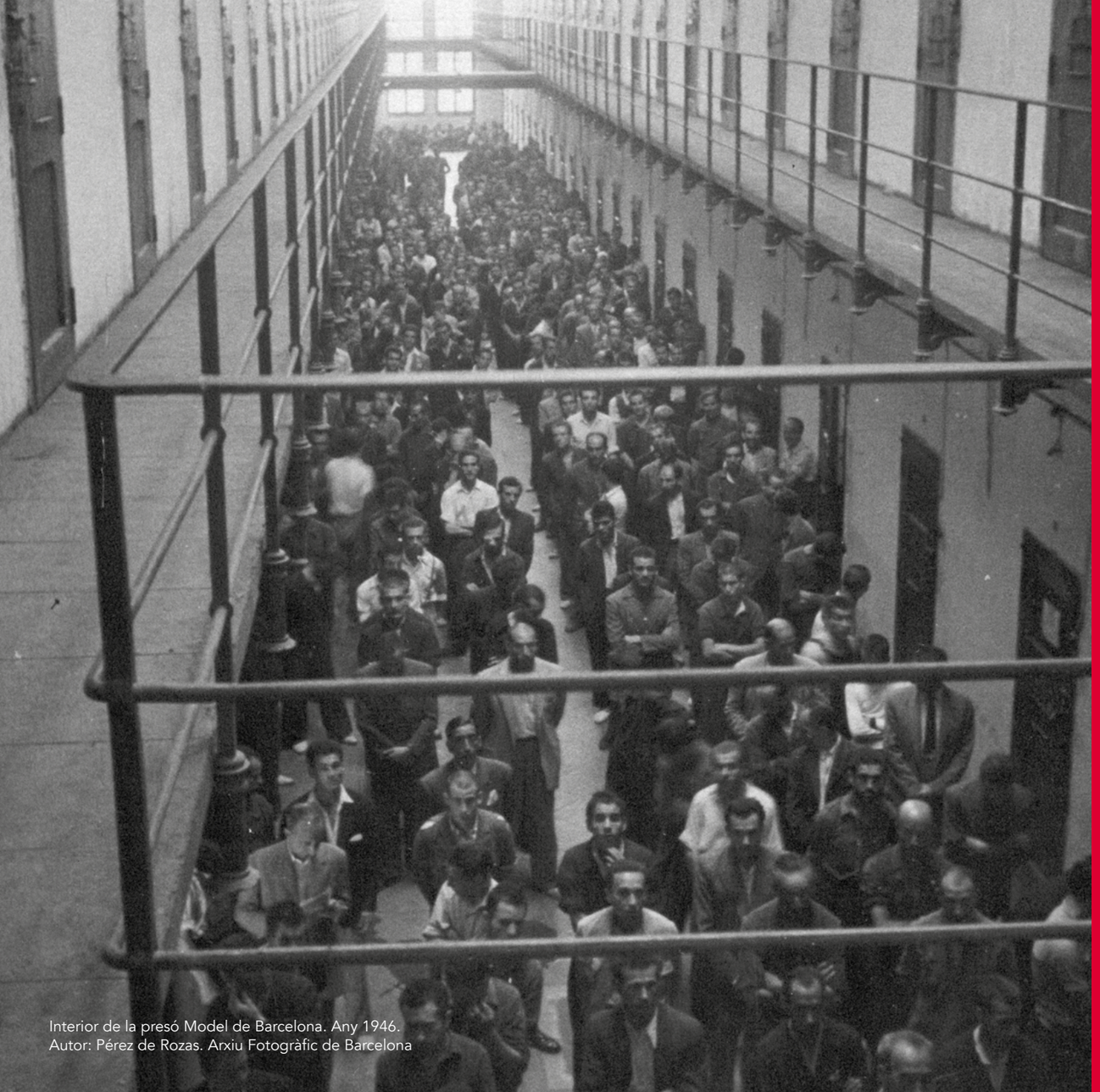

Interior de la presó Model de Barcelona. Any 1946.
Autor: Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona

NO SE'N PARLAVA

Represaliats i represaliades pel franquisme a Manlleu

IMMA DOMÈNECH I ASSUMPTA TORT

MUSEU DEL TER
MUSEU DE LA CIÈNCIA I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

Ajuntament de Manlleu

Diputació Barcelona

#MuseudelTer

Exposició temporal al Museu del Ter
De l'11 de desembre de 2018 al 26 de maig de 2019

CATÀLEG

Autores:
Imma Domènech i Assumpta Tort

Coordinació:
Museu del Ter (Pere Casas i Carles García)

Disseny gràfic:
Carles Fargas

Fotografies:
Xevi Vilaregut

Assessorament lingüístic:
Consorci per a la Normalització Lingüística d'Osona

EXPOSICIÓ

Comissàries:
Imma Domènech i Assumpta Tort

Coordinació i producció:
Museu del Ter (Pere Casas, Carles García, Jordi Grané)

Textos:
Imma Domènech, Assumpta Tort i Carles García

Disseny museogràfic:
Carles Fargas

Muntatge:
Museu del Ter (Teresa Benet, Agustí Bofill,
Laia Freixes, Marc Leiva)
Fusteria Codony

Conservació i restauració:
Mireia Farrerons - Vicus SCP

Realització audiovisuals:
Xef Vila

Fotògraf:
Xevi Vilaregut

Assessorament lingüístic:
Consorci per a la Normalització Lingüística d'Osona

Manlleu, maig de 2019

ISBN 978-84-09-12230-1

Agraïments:

Arxiu Municipal de Manlleu. Empar Costa
Arxiu Comarcal d'Osona. Angelina Verdaguer
Archivo Militar de Barcelona. Cristóbal Orozco
Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.
Archivo Naval de Cartagena.
Biblioteca de Manlleu. Núria Silvestre, Joan Arimany
Bernadette Baulenas Vilaseca i família
Antoni Cabanas Pou
Maria Carceller Sala
Ignasi Carrera i família
Mª Rosa Casals i família
Pilar Cassany Sobrerroca
Isabel Codinachs Polvach
Teresa i Pere Delgar i família
Miquel Freixa Barrera
Joan Gimeno Conesa
Jaume Gutiérrez
Emili Martinez Puigdollers
Esther Mas Torra
Maria Molist Montaña
Francisco Morente Valero
Rosa Mª Parladé i família
Carles Plana Crous
Montse Pons Benet
Bernat Prat Viñas
Gaspar Prat i família
Dolors Puigví Collell
Montse Pujol
Marcel i Frederic Ribas i família
Fina Sala Pujol
Família Sobrevia
Elena Tor i família
Família Valls
Bettina Vergès
Fermí Vilaseca i família

MUSEU DEL TER
MUSEU DE LA CIÈNCIA I DE LA TÈCNICA DE CATALUNYA

Ajuntament de Manlleu

Diputació Barcelona

NO SE'N PARLAVA

Represaliats i represaliades pel franquisme a Manlleu

SUMARI

1 INTRODUCCIÓ p 6

2 GUERRA, DERROTA I REPRESSIÓ. EL CAS DE MANLLEU p 12

3 MANLLEUENCS I MANLLEUENQUES A LA LLISTA DE REPRESALIATS p 44

4 L'EXPOSICIÓ AL MUSEU DEL TER p 50

INTRODUCCIÓ

Imatge de l'exposició © Xevi Vilaregut

L'exposició "No se'n parlava. Represaliats i represaliades pel franquisme a Manlleu" i el treball de recerca que la sustenta ha volgut ser un reconeixement, que restava encara pendent col·lectivament, als i les represaliades pel franquisme a Manlleu, víctimes d'una repressió organitzada sistemàticament amb la finalitat d'escarment, tot estenent la por, la paràlisi i la submissió dels vençuts, independentment de la veritat i la justícia. Aquesta feina de recuperació de la memòria ha estat especialment important perquè l'oblit forçat per la repressió i la por va mantenir en la foscor el destí de moltes persones. De fet, els familiars i descendents d'aquelles persones ens recorden el silenci al voltant d'aquesta realitat amagada.

El Museu del Ter va decidir iniciar el projecte d'aquesta exposició amb motiu de l'aprovació per unanimitat al Parlament de Catalunya de la Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de víctimes del franquisme. Els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació, anomenada posteriorment Auditoria de la IV Regió Militar, van actuar a Catalunya des de l'abril de 1938 fins al desembre de 1978. La Llei 11/2017 els va declarar il·legals per vulnerar les més elementals exigències del dret a un judici just, i va declarar nul·les les sentències i resolucions de les causes instruïdes i consells de guerra dictats per causes polítiques a Catalunya.[1]

La Dictadura va considerar enemigues les persones que, per raó de la seva afiliació política, sindical, associativa, per les seves idees o creences o per les seves opcions vitals, no eren afins al règim. I per anorrear i erradicar tota forma de pensament antagonista o dissident de la ideologia franquista, va crear institucions amb finalitats exclusivament repressives, com ara els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació (anomenada posteriorment Auditoria de la IV Regió Militar), el Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de Catalunya, el Tribunal Especial per a la Repressió de la Maçoneria i el Comunisme, el Tribunal d'Ordre Públic, entre d'altres. La repressió va ser sistemàtica i transversal: homes i dones de totes les edats, orígens, condició social, professions, etc. van ser represaliats.

1 https://portaljuridic.gencat.cat/ca/pjur_ocults/pjur_resultats_fitxa/?action=fitxa&mode=single&documentId=791945&language=ca_ES

En aplicació de la Llei 11/2017 l'Arxiu Nacional de Catalunya va publicar la "Llista de reparació jurídica de víctimes del franquisme (1938-1978)": "la relació inclou cognoms i nom de la persona represaliada, sexe, tipus de procediment, número de causa, data d'inici de la causa, data d'aprovació de la sentència o altra resolució, pena imposada, commutació o l'indult demanat, persones executades, i la referència d'arxiu dels originals que es conserven a l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona". [2]

La publicació de la llista ha estat una fita important, ja que ha permès quantificar i dimensionar unes dades que en l'àmbit local eren conegudes només parcialment per manca de sistematització. Aquesta explotació de la llista de represaliats a escala local ha estat possible perquè, a banda de les dades esmentades, la llista publicada per l'Arxiu Nacional de Catalunya inclou també el municipi de residència i el lloc de naixement dels represaliats. En el cas de Manlleu ha implicat descobrir que hi van haver gairebé 300 persones nascudes o residents a la població a les quals es van instruir procediments judicials militars durant la postguerra franquista, 199 de les quals eren residents a Manlleu. En aquestes persones s'ha centrat aquesta exposició. Una quantitat de persones molt important si tenim en compte que la població tenia durant els anys trenta del segle XX uns 6.500 habitants.

L'aprovació de la llei i la publicació de la llista van actuar com a catalitzador del projecte expositiu i de reparació històrica que es troba també implícit en l'esperit de la llei de reparació jurídica de les víctimes del franquisme, i va promoure un aprofundiment en la recerca i en les conseqüències que aquest règim va tenir en una població com Manlleu. A banda de la llista de l'Arxiu Nacional disposàvem també del treball de recerca desenvolupat per la historiadora Imma Domènech i l'historiador Federico Vázquez publicat l'any 2003 amb el títol *La repressió franquista en l'àmbit local. Manlleu (1939-1945)*. El treball de recerca específic per a aquest projecte expositiu, així com el comissariat de l'exposició han anat a càrrec de la mateixa Imma Domènech i de la també historiadora Assumpta Tort.

La recerca ha tingut dues direccions: la primera ha consistit en la revisió dels expedients

2 Podeu consultar la llista al web de l'Arxiu Nacional de Catalunya. http://anc.gencat.cat/ca/detall/noticia/La-llista-de-reparacio-juridica-de-victimes-del-franquisme-en-dades-obertes

de la majoria de les persones encausades. Algunes d'aquestes causes s'havien ja treballat en el llibre d'Imma Domènech i Frederico Vázquez. L'altra línia d'investigació ha tingut com a objectiu la recerca dels testimonis dels descendents d'aquests represaliats. Si en la recerca d'arxiu la documentació ha estat ingent i aclaparadora sense permetre per això conèixer bona part de la veritat dels fets, en el testimoni dels descendents hem constatat, com altres vegades, que "anem tard". No únicament perquè els protagonistes ja no hi són, sinó perquè en molts casos s'ha d'anar a parar a la tercera generació, la dels néts. Hi han fet tard, també, tant les institucions de l'Estat i de la Generalitat, en les polítiques poc desenvolupades de Memòria Històrica, com els historiadors, malgrat els esforços puntuals que en estudis i publicacions s'han anat fent en els darrers anys. Esforços, però, que no han estat suficients per crear una consciència en la societat de reconeixement i reparació cap a les víctimes del franquisme. No és estrany, doncs, que la frase més repetida en la majoria dels testimonis entrevistats hagi estat "d'això no se'n parlava".

Aquesta exposició ha tingut en compte també altres tipologies de la repressió que no són visibles en la llista publicada per l'Arxiu Nacional, com, per exemple, els exiliats, especialment aquells que van acabar deportats als camps de concentració nazis, els investigats pel tribunal de responsabilitats polítiques o els depurats. L'exposició s'ha enfocat també especialment en com va afectar la repressió a les dones, directament, perquè apareixen a la llista sotmeses a judici, o indirectament, com a víctimes invisibles a les llistes ja que van haver de fer front a les conseqüències de la repressió fent-se càrrec dels fills, de l'economia domèstica i del suport als marits i familiars empresonats. I, a més, foren malvistes per l'adscripció política de la família i hagueren de suportar un exili interior.

L'acostament expositiu principal a les víctimes del franquisme ha estat biogràfic, a partir de la descripció de l'experiència personal de 16 perfils individuals i algun col·lectiu representatiu de les diferents conseqüències de la repressió: mort per execució, reclusió, exili, exili interior, etc. Homes i dones concrets que ens parlen de la vida de moltes altres persones.

Ens hauria agradat aprofundir també en els efectes que la repressió franquista a Manlleu va tenir sobre la vida social i cultural de la ciutat. Cal recordar que el final de la guerra

i la imposició del règim dictatorial va implicar la pràctica desaparició durant anys de la vida associativa manlleuenca, amb la desarticulació d'entitats de tot tipus. Per posar alguns exemples, la Cooperativa Mutua de Pa i Queviures (una de les institucions més potents de la ciutat que veuria la seva seu requisada i convertida en el nou ajuntament franquista), la Unió Coral Manlleuenca, o el Foment Mercantil i Industrial, entre moltes altres entitats, per no parlar, és clar, de les que tenien una dimensió política o sindical explícita. El Manlleu anterior a la guerra era una societat oberta i dinàmica, amb una vida social i cultural associativa activíssima. Aquesta realitat va quedar completament escapçada per la repressió franquista, amb moltes de les persones que havien liderat aquesta vida social repesaliades, exiliades o retirades discretament en un exili interior que es reflectia en la frase "callar i treballar". Aquest és un tema que queda pendent de tractar en futurs projectes.

Imatge de l'exposició © Xevi Vilaregut

GUERRA, DERROTA I REPRESSIÓ. EL CAS DE MANLLEU

Parada militar a la plaça de Manlleu. Any 1939
Fons família Prat Pujol

La Guerra Civil

La Guerra Civil que es va viure en aquests país havia començat l'any 1936 amb el cop d'Estat protagonitzat per una part de l'exèrcit, que feia temps que conspirava contra la República.

A més de l'exèrcit, altres protagonistes del cop van ser civils de formacions ultradretanes com falangistes, monàrquics i carlins, grups que tenien el suport de grups socials minoritaris però molt poderosos: grans propietaris latifundistes, financers i grans industrials i d'alguna manera tenien l'adhesió de bona part de la dreta sociològica, i dels sectors catòlics.

L'objectiu dels colpistes era enderrocar la República i amb ella enderrocar el règim democràtic que segons els sectors socials més dretans havia trencat l'ordre establert a l'acceptar les autonomies que havien fracturat la *unidad nacional*, la separació entre església i estat, i la legislació laica que havia acabat amb el predomini de la religió catòlica.

També consideraven que les reformes iniciades en relació amb la propietat agrària i les reformes laborals comportaven un atac a la gran propietat i qüestionaven l'ordre burgès i donaven massa protagonisme als moviments obrers i camperols.

El cop d'Estat pretenia, doncs, amb una acció extremadament destructiva i molt violenta, esclafar les institucions democràtiques i la legalitat republicana, així com les organitzacions polítiques, sindicals i socials d'esquerres i nacionalistes.

Si bé els militars sollevats aconseguiren dominar en pocs dies una part important del territori, la resistència popular i el fet que una part de l'exèrcit no s'hi adherís va fer que no aconseguissin enderrocar el govern legítim de la República, que continuava controlant les grans ciutats i els més importants centres industrials. Així, el que havia de ser un pronunciament ràpid i victoriós va derivar cap a un enfrontament civil armat que va durar tres anys.

Fins a l'any 1938 el front de guerra quedà allunyat de Catalunya. Si bé el principal objectiu dels rebels de fer caure Madrid va fracassar, el control de les importants zones

mineres del nord peninsular, l'any 1937, i l'ajuda de les potències feixistes europees va fer que, malgrat alguns èxits republicans, la guerra s'anés decantant a favor dels insurrectes.

Amb l'ofensiva que inicià Franco el mes de febrer de 1938 des de l'Aragó, que li va permetre ocupar Lleida, part del territori català es convertia per primera vegada en camp de batalla. Per altra banda, la derrota republicana a l'Ebre (juliol-novembre de 1938) va esdevenir el cop definitiu a la República i l'inici de la ràpida ocupació d'una Catalunya mancada de defenses i amb una rereguarda bombardejada, afamada i desmoralitzada. El 26 de gener, sense resistència, va caure Barcelona; el 4 de febrer les tropes franquistes ocupaven Manlleu i uns dies després, el 9 de febrer, van arribar a la frontera, i donaren per acabada l'ofensiva contra Catalunya.

A mida que els insurrectes anaven ocupant el territori quedava molt clar quin era el sistema polític que s'implantava, pròxim als totalitarismes i semblant en alguns aspectes al feixisme italià.

D'entrada, es va suprimir la Constitució republicana de 1931 i, per tant, tots els drets i llibertats que s'hi establien. Es va clausurar el Parlament i les Corts i totes les institucions democràtiques.

Es van prohibir tots els partits i sindicats, i es va crear el partit únic Falange Española Tradicionalista i de las JONS (FET I JONS), que aplegava falangistes, carlistes i catòlics, i que va proporcionar al règim les seves bases ideològiques. El partit únic va instituir organitzacions de masses que havien de donar suport social al règim com el sindicat vertical únic (CNS), que reunia patrons i obrers.

El general Franco, investit amb el títol de Caudillo, va concentrar en la seva persona tots els poders: cap d'Estat i de govern, cap de l'exèrcit "*Generalísimo*" i cap del partit únic.

La concepció de l'Estat era evidentment unitarista i centralista i això va comportar l'abolició dels estatuts d'autonomia –el de Catalunya dos dies després d'haver ocupat Lleida- l'espanyolització, persecució i prohibició de les llengües pròpies i dels signes d'identitat nacional, així com el control dels mitjans de comunicació i l'exaltació dels valors tradicionals i conservadors.

General Francisco Franco. Any 1930. Wikimedia Commons.

L'Església catòlica, convertida en apologista del franquisme amb clara sintonia ideològica amb el nou Estat, va aconseguir l'hegemonia en tots els aspectes de la vida pública i fins i tot privada (nacionalcatolicisme).

L'ocupació de Manlleu per les tropes franquistes. Les noves autoritats.

A Manlleu a finals de gener de 1939 es vivia una situació complexa. Feia dies arribaven a la població notícies sobre l'avanç de les tropes franquistes i la repressió que aquestes exercien en els territoris que ocupaven. Des de feia un mes el poder públic a la població era inexistent. Nombroses persones que havien tingut algun càrrec polític durant la República , entre ells l'últim alcalde, Josep Lladó Quintana, dirigents sindicals i polítics o els que consideraven que podien ser objecte de represàlies per la seva militància, les seves idees o les seves actuacions, feia dies abandonaven la població camí de l'exili. Es sumaven així a la corrua de persones que des de l'ocupació de Barcelona el 26 de gener, omplien les carreteres de la Plana camí de coll d'Ares o de Puigcerdà. Entre els que restaren a la població, el desànim i el cansament era evident. Feia més de dos anys que la guerra s'allargava. En aquests temps, les condicions materials havien empitjorat i eren moltes les famílies que havien perdut algun dels seus membres ja sigui per la repressió política i el terror que s'havien imposat en els primers mesos, on més de trenta manlleuencs havien estat assassinats o bé per la sagnia constant de joves que havien marxat al front, una cinquantena dels quals mai tornaria. El bombardeig de la població el 20 de gener de 1939, en el qual van morir deu persones, va fer créixer la inseguretat i va minar encara més la seva moral.

No és estrany doncs que, ocupada Manlleu el dia 4 de febrer de 1939, la majoria de manlleuencs, per adhesió o per por, sortissin al carrer a rebre l'exèrcit d'ocupació. El malson de la guerra acabava per a tots: els que es sabien guanyadors i també els perdedors. Per aquests últims, però, la incertesa del seu futur o el de la seva família esdevenia un nou malson. Manlleu quedava incorporada a la Espanya franquista.

Des del moment de la seva arribada, l'estament militar va controlar de forma absoluta la població, i va supeditar a la seva voluntat tot i tothom. El cap visible va ser José Alfranca Feirech, capità d' Investigación y Policía Militar del Ejército del Norte, que es va fer càrrec de l'ordre públic, abans no s'instal·lés a la localitat la Guàrdia Civil.

Com passava a totes les poblacions, les forces ocupants iniciaren el procés de constitució de les noves autoritats que havien de regir la vida municipal, restablir el funcionament dels serveis bàsics i "normalitzar" la vida de la població, sempre sota el seu control.

Es preveia que a cada lloc fos el cap militar que l'havia ocupada el que, seguint les indicacions de persones coneixedores del municipi i que havien lluitat en el bàndol franquista o bé eren persones "d'ordre", formés les Gestores amb personal de plena confiança i d'absoluta fidelitat al nou règim. En aquells primers moments, la confiança la donava el fet d'haver col·laborat en la victòria militar i més endavant es faria coincidir amb la militància en el nou i únic partit FET y JONS, que aplegava a tots els que havien contret mèrits de guerra.

A Manlleu en aquell moment no era fàcil trobar persones amb el antecedents polítics i l'edat idònia per gestionar el municipi, ja que molts dels que sí que ho complien havien marxat al front o havien passat a l'Espanya Nacional i encara no havien tornat a la població.

Per això, el mateix dia 4 de febrer, el cap de les forces ocupants, el tinent José María Ruiz Pena, en nom del general cap del cos de l'exèrcit del Maestrat va nomenar una Comissió Gestora que provisionalment feia les funcions d' ajuntament. La Comissió estava formada per cinc persones i estava presidida per Josep Casanovas Tona, "en Carboneres", empresari de la construcció, que ja havia ocupat aquest càrrec durant la dictadura de Primo de Rivera. La majoria dels que l'acompanyarien en la Comissió provenien del sector tradicionalista i catòlic, només dos havien tingut experiència política prèvia i algun d'ells havia estat empresonat durant la guerra o era familiar de "*caído*". Aquestes circumstàncies, per als, militars eren garanties suficients de la seva fidelitat.

L' actuació de la Comissió Gestora va estar del tot subordinada a les autoritats militars ocupants. Tanmateix, com que aquestes eren desconeixedores de la realitat local

Commemoració de l'entrada de les tropes nacionals a Manlleu. 4 de febrer de l'any 1943. Fons família Prat Pujol.

sempre van comptar amb la col·laboració i l'assessorament de les noves autoritats civils municipals. La Comissió Gestora va sumar així a les tradicionals tasques administratives altres de caire eminentment polític destinades a eliminar qualsevol forma d'oposició i aconseguir l'acceptació passiva de la nova realitat o l'aprovació i el consens. D'aquí el control del funcionariat a través la depuració que assegurava en el treball únicament aquelles persones totalment afectes al franquisme. Bon nombre de manlleuencs perderen la seva feina i foren substituïts per persones que havien lluitat en el bàndol nacional, familiars de caiguts o víctimes de la repressió i la guerra. Aquesta situació es va reproduir també a l'empresa privada.

En les setmanes posteriors a l'arribada de les tropes franquistes, les altres "forces vives" de la població es començaren a reorganitzar.

A Manlleu, com en la majoria de les poblacions catalanes, no hi ha constància de l'existència abans del 1936 de "*camisas viejas",* és a dir d' afiliats al Partit de Falange. L'únic grup d'extrema dreta organitzat que existia a la població era l'Agrupament o Comunió Tradicionalista que el 1935 tenia una vintena d'afiliats. Durant la guerra, però, molts manlleuenc que havien fugit cap a la Zona Nacional per lluitar en el bàndol franquista, sigui a les files de l'organització carlina catalana o a les milícies falangistes, aconseguiren el carnet d'aquesta organització. El decret d'unificació de l'any 1937 els va convertir a tots, tradicionalistes i falangistes, en membres del nou partit Falange Española Tradicionalista y de las JONS. En els dies posteriors a l'ocupació militar de Manlleu es va constituir a la població la *Jefatura* local del nou partit. Es va fer de forma improvisada i els càrrecs se'ls van repartir joves tradicionalistes que havien romàs a la població –alguns d'ells amagats- durant la guerra. A mitjan 1939, després d'uns mesos de canvis continus, es va consolidar en el càrrec de cap de la Falange local Manuel González Garriga i Josep Arqués Grané, veritable home fort dins el partit que en serà el secretari i cap del Servei d'Investigació i Informació.

La presència efectiva en la vida política local de la nova organització falangista (FET Y JONS) depenia de la capacitat d'atreure i integrar els vencedors de la guerra, donada la poca importància numèrica dels seus afiliats. Per això, a part dels que ja tenien el carnet d'algun dels dos partits originaris, tots els excombatents en el bàndol franquista, així

com els excaptius s'hi integrarien, de forma automàtica, com a militants. En el cas de no tenir cap dels requisits se'n podia formar part com a adherit si s'aconseguien avals, en el termini de cinc anys, per passar de forma automàtica a la condició de militant. D'aquesta manera, sigui per conveniència política o econòmica, per prestigi social, per simple oportunisme o per fer-se perdonar un passat no gaire clar políticament, la dreta local es va integrar majoritàriament en l'organització Falangista.

Des que va ser creada en el segle XIX, la Guàrdia civil es va convertir en una peça essencial en el manteniment de l'ordre i el control del territori i el seu paper en la repressió de qualsevol moviment insurrecte va ser bàsic. Durant la República el traspàs de les competències d'ordre públic a la Generalitat va significar que la Guàrdia Civil i els altres cossos policials passessin a dependre del conseller de Governació. Iniciada la guerra, la Guàrdia Civil es va transformar en Guàrdia Nacional Republicana i un any després (1937) la Generalitat la va dissoldre. Amb la liquidació del model autonòmic republicà pel franquisme es va recompondre l'aparell policial monàrquic. La Guàrdia Civil, fortament depurada i controlada per l'exèrcit, va tornar a ser la principal força de seguretat ja que va ampliar les seves funcions i mantenir el seu important i tradicional paper en la repressió política.

Com ja s'ha dit, a Manlleu el control de la població en els primers dies de l'ocupació militar va estar en mans de les forces ocupants. No va ser fins el 14 de febrer, dia en què Elías Arnaiz Peña va prendre possessió com a nou comandant de la caserna que el control de l'ordre públic va passar a mans de la Guàrdia Civil. Entre les seves funcions, subordinades sempre a l'autoritat militar, es trobaven la de la investigació dels delictes de sang o robatoris, les tasques policials encaminades a assegurar l'ordre públic i a contribuir a la normalització de la vida quotidiana i a la tranquil·litat del municipi. Desconeixem les actuacions concretes de la Guàrdia Civil en relació amb aquestes funcions, però sí el paper que aquest cos va tenir en la repressió i del qual parlarem més endavant.

Amb la fi del conflicte bèl·lic, l'Església oficial va recuperar el paper preeminent del qual havia gaudit tradicionalment. A escala local, l'Església va unir al seu voltant tots els sectors socials i polítics dretans i va esdevenir, com a experta coneixedora de la vida quotidiana dels seus parroquians, agent necessari per exercir la justícia franquista.

Les autoritats civils, religioses i militars de visita a Manlleu.
Any 1946. Fons família Prat Pujol.

Va recobrar, a més, el seu rol de guardiana única de la moral i els bons costums. A Manlleu, la vida de la parròquia es va començar a reorganitzar de nou en els dies posteriors a l'arribada dels nacionals. Va estar dirigida pel rector que hi havia abans de la guerra, Lluís Garet Vilardelbosch, que aviat va comptar amb la col·laboració de la que seria el braç secular de l'Església: l'Acció Catòlica, organitzada pocs mesos després. L'objectiu més important en aquest primers anys de la postguerra fou la reconstrucció del temple parroquial -enderrocat l'any 1937-, que va mobilitzar a l'entorn de la parròquia totes les forces franquistes.

La repressió franquista

Com ja hem dit, l'objectiu real pel qual els militars s'havien sollevat l'any 1936 havia estat liquidar la República i erradicar les idees i els valors democràtics sobre els quals se sustentava, recuperant així el poder aquells que tradicionalment l'havien exercit. La construcció del nou Estat durant la guerra i la seva consolidació una vegada arribada la pau necessitava l'ús de la violència i la por sobre els vençuts.

En paraules del general Mola, cervell del cop d'estat de l'any 1936 i expressades un temps abans que aquest es produís:

"Se tendrá en cuenta que la acción ha de ser extremadamente violenta para reducir lo antes posible al enemigo, que es fuerte y bien organizado. Desde luego, serán encarcelados los directivos de los partidos políticos, sociedades o sindicatos no afectos al Movimiento, aplicándoles castigos ejemplares a dichos individuos para estrangular los movimientos de rebeldía o huelgas"

I en el mateix document: **"***Serán pasados por las armas, en trámite de juicio sumarísimo cuántos se opongan al triunfo del expresado Movimiento Salvador de España, fueren los que fueren los medios empleados a tan perverso fin".*[3]

3 Instrucción Reservada nº 1, Abril/Maig de 1936

I el General Franco en una entrevista:

"***Franco**: Nosotros luchamos por España. Ellos luchan contra España. Estamos resueltos a seguir adelante a cualquier precio.*

***Allen**: Tendrá que matar a media España, dije. Entonces giró la cabeza, sonrió y mirándome firmemente dijo:*

***Franco**: He dicho que al precio que sea".*[4]

Aquestes paraules posen de manifest d'una forma clara que la repressió, entesa com la planificació i l'execució d'una política d'extermini, i la violència, eren una necessitat política i que no van ser mai la resposta a l'altra violència, la que es va exercir a la zona republicana durant la guerra. En realitat formava part del projecte dels militars revoltats; era un objectiu de l'aixecament i estava calculada i preparada fredament des d'abans de la insurrecció.

Mai es va plantejar arribar a un compromís o a una entesa amb els vençuts. Deia Queipo del Llano des de Radio Sevilla: *"Del diccionario de España tienen que desaparecer las palabras perdón y amnistía"* i el General Mola des de Radio Burgos: "*Yo podría aprovechar nuestras circunstancias favorables para ofrecer una transacción a los enemigos; pero no quiero. Quiero derrotarlos para imponerles mi voluntad, y para aniquilar-los" o "No hay aquí otro camino que llevar las cosas hasta el final, hasta el aplastamiento del adversario;* ¿Parlamentar? ¡*Jamás! Esta guerra tiene que terminar con el exterminio de los enemigos de España".*

Així doncs, la violència animada i legalitzada pels mateixos dirigents franquistes va ser el mitjà amb el qual es pretenia bàsicament l'anorreament, l'aniquilació total i la submissió de tots els que des de posicions d'esquerra, obreristes o lligades als nacionalismes, podien posar en perill el nou projecte polític. Amb la por i el terror aconseguirien la paràlisi, la submissió, la passivitat i l'autocensura dels vençuts, i farien més difícil quan no

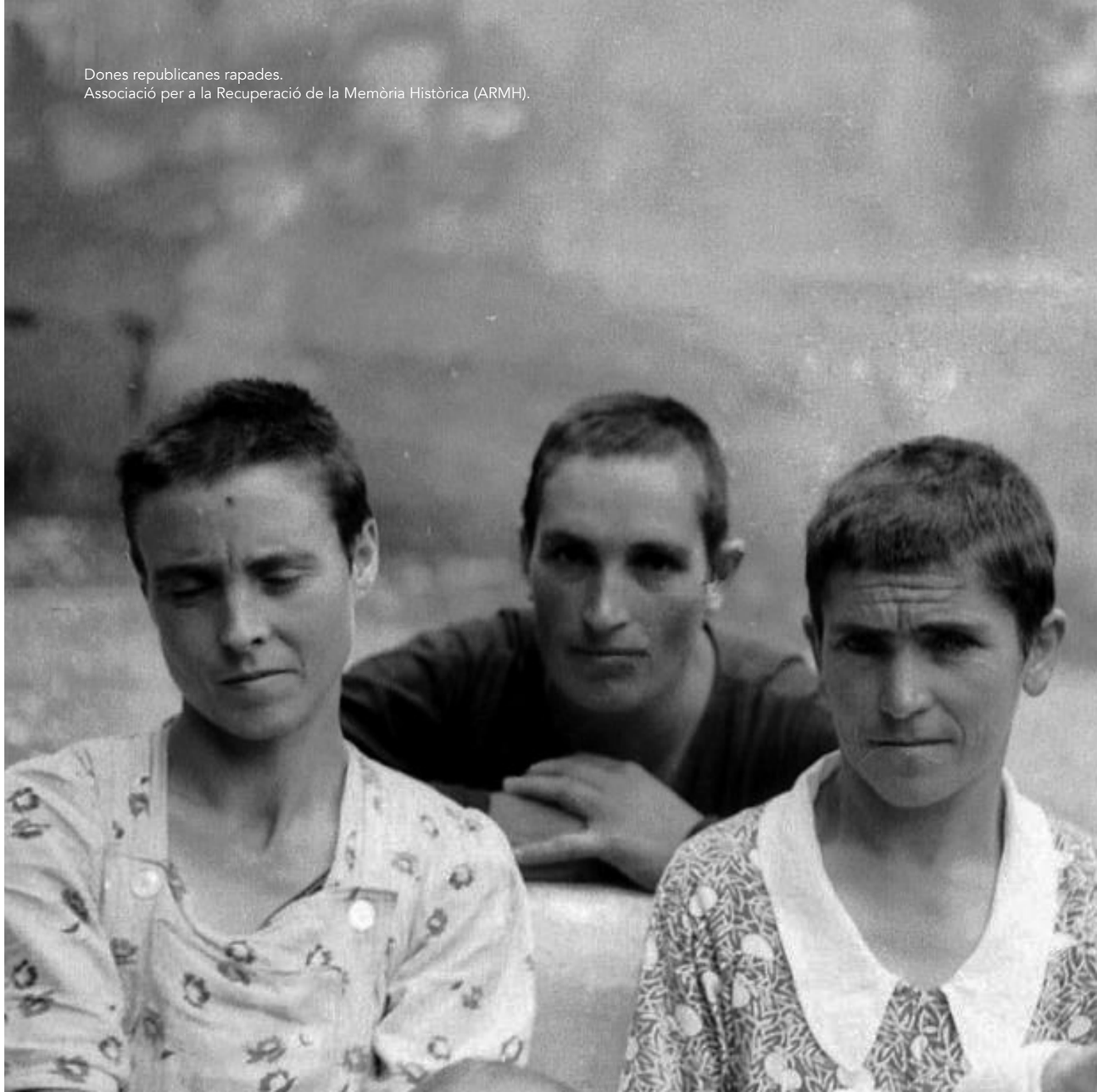
4 Entrevista concedida el 28 de juliol de 1936 a Jay Allen periodista del *Chicago Daily Tribune*

impossible la seva reorganització. No hi havia lloc ni interès per a la reconciliació ni per a la seva integració. Això explicaaria per què acabat el conflicte la repressió continuava i que l'estat de guerra, amb els tribunals militars actuant, perdurés fins el 1948.

Durant els anys de guerra coexistiren dos tipus de repressió. A mesura que l'exèrcit franquista avançava, s'estenia en els territoris ocupats una violència que responia a venjances personals i ambicions diverses i que estava protagonitzada en la majoria de casos per milícies falangistes, militars actuant per compte propi o particulars propers al nou règim. Aquesta repressió es materialitzava en els "*paseos" i "sacas",* en els quals homes i dones desapareixien, sense cap mena de judici previ, en cunetes o parets de cementiri, al marge de qualsevol llei o norma i amb el beneplàcit i l'aplaudiment dels comandaments militars.

En aquest context, cal destacar com una forma particular de repressió la que es va exercir sobre les dones dels vençuts. A part de les que com ja s'ha dit, i les que van ser executades sense judici previ, altres van ser sotmeses a mesures humiliants: el rapat de cabells, l'oli de ricí, el passejos per a escarni públic i sobretot, les violacions. Les dones esdevenien part del botí. No calia que haguessin estat activistes, revolucionàries o simpatitzants de les esquerres. Moltes d'elles van patir la repressió pel sol fet de ser esposes de..., mares de..., parelles de.... També aquí hi trobem el consentiment i l'aplaudiment de les autoritats. Les paraules del general Queipo del Llano a Radio Sevilla animant a les violacions n'és una clara mostra: "*Nuestros valientes Legionarios y Regulares han demostrado a los rojos cobardes lo que significa ser hombre de verdad. Y, a la vez, a sus mujeres. Esto es totalmente justificado porque estas comunistas y anarquistas predican el amor libre. Ahora por lo menos sabrán lo que son hombres de verdad y no milicianos maricones. No se van a librar por mucho que berreen y pataleen. Mañana vamos a tomar Peñaflor. Vayan las mujeres de los "rojos" preparando sus mantones de luto".*

Junt a aquesta violència individual i indiscriminada, ja des del principi, se'n va exercir una altra d'oficial que va perdurar en el temps més enllà de la derrota de l'enemic polític i social. El ban del 28 de Juliol de 1936 que declarava l'estat de guerra a tot el territori que controlaven els revoltats, va fer recaure el protagonisme repressiu sobre la jurisdic-

Dones republicanes rapades.
Associació per a la Recuperació de la Memòria Històrica (ARMH).

ció militar que substituïa de fet la justícia ordinària o la deixava inoperant. Així es van crear arreu de l'Estat gran nombre de tribunals militars que encara que es revestien d'un vernís de legalitat, no perseguien delictes militars, sinó que actuaven d'encobridors legals de la repressió. És difícil qualificar "de justícia" aquests tribunals, perquè mai la van buscar, ni la justícia ni la veritat. La van exercir d'una forma totalment arbitrària i van deixar els encausats en situació d'indefensió permanent. A més, fonamentaven les seves actuacions en una gran mentida: la que atribuïa la rebel·lió a les víctimes, a aquells que en realitat, defensors del legítim govern republicà, s'hi havien oposat i havien estat ells les víctimes d'aquella rebel·lió. Mentre que els insurrectes, els revoltats, els que sí que havien traït el govern legítim es reconvertien i de culpables esdevenien jutges.

Aquests tribunals, formats per militars, i sotmesos per tant a l'estructura jeràrquica i la disciplina castrense, traïen el principi republicà que proclamava que "tots els jutges són independents en la seva funció", per convertir-se en fidels servidors dels caps superiors dels quals depenien. Així, no era estrany veure el capità general o un auditor de guerra fer canviar una sentència emesa per un tribunal. No deixa de ser curiós que el militar de menys graduació, és a dir, el més depenent fos el defensor.

El llenguatge d'aquests tribunals, llenguatge que acabaria interioritzant part de la població, va esdevenir un element repressiu més. Així, la utilització de paraules com *rojos i rojas, sujetos i sujetas, individuos i individuas* amb clares connotacions negatives, acompanyades per si hi havia dubtes d'altres com *monstruo, malísimo, foribundo izquierdista* i que en el cas de les dones s'hi sumaven les que es referien a les seves actuacions socials o la seva moralitat: *guarra, amancebada, malhablada, etc.*, servien no únicament per anomenar i descriure els vençuts, sinó per aconseguir la seva despersonalització, substituint la seva identitat per un estereotip: el de criminals i delinqüents, no adversaris polítics.

Las sentències que aquests tribunals dictaven classificaven els fets en tres categories: la primera, i més greu, era l'adhesió a la rebel·lió, que s'havia produït quan el processat, de forma continuada, havia ajudat "espiritualment i/o materialment" la causa roja. La pena en aquest cas era de mort, que podia ser commutada per pena de 30 a 20 anys i un dia de presó. En relació amb la segona i la tercera categoria, l'auxili a la rebel·lió i la incita-

Parapet amb el nom dels afusellats al Camp de la Bota de Barcelona.
Ajuntament de Barcelona.

ció a la rebel·lió, era difícil, fins i tot per als mateixos tribunals, establir-ne la diferència. Se solia qualificar com a auxili a la rebel·lió quan l'ajuda donada pel processat s'havia produït de forma no continuada i es deixava pels fets considerats més lleus la categoria d'incitació a la rebel·lió. Les penes llavors eren de presó, de 20 a 12 anys i un dia per a l'auxili i de 12 a 6 anys i un dia per a la incitació.

A Catalunya, entre 1938 i 1953 es van afusellar fins a 3.385 persones. Vint eren de Manlleu. Un altre manlleuenc va ser-ho a Cartagena. Cap d'ells no va tenir, com ja s'ha comentat, un judici amb garanties i van ser condemnats a la màxima pena, moltes vegades sense haver comès cap delicte, simplement per haver militat en determinats partits polítics o sindicats o per tenir càrrecs en ajuntaments durant la república.

Els represaliats que havien escapat de la pena màxima anaven a parar a les presons que en aquells anys de postguerra estaven sobresaturades, amb dèficits importants en l'alimentació i la higiene. Malgrat que les famílies feien el possible per portar menjar als presos, la misèria impedia millorar la seva situació. Les malalties i la fam provocaven la mort o seqüeles de per vida.

La presó i els afusellaments van afectar majoritàriament homes, però les conseqüències d'aquesta situació arribaren a tot el seu entorn familiar perquè es perdia el cap de família que fins llavors era el que majoritàriament portava els recursos econòmics. A més, la família quedava estigmatitzada per ser "roja" i això afegia dificultats a l'hora de poder trobar feina, escola per als fills, etc.

En el cas de les dones preses –a Manlleu se n'han comptabilitzat 10-, les condicions podien fins i tot ser pitjors: A les presons, la vida de dones embarassades, amb fills petits, etc. va ser duríssima, i els casos de nadons "robats" o sostrets de les seves mares són molts, encara que hagin sortit a la llum amb dificultats. Els exemples citats per P. Preston a *L'holocaust espanyol* són esfereïdors.[5]

Degut a la saturació de les presons, molts represaliats a partir de mitjans dels anys quaranta van aconseguir la llibertat condicional, amb l'obligació de presentar-se a la

5 P. Preston *L'holocaust español* pags.814-821

Guàrdia Civil de la població i havent de patir les conseqüències de ser "roig" Als anys cinquanta, molts presos foren indultats.

Poc temps abans d'acabar la guerra, el 9 de febrer de 1939, el general Franco va signar la Ley de Responsabilidades Políticas, que es convertiria en la vessant legal o judicial de l'espoli econòmic dels vençuts. La llei pretenia establir les responsabilitats que havien contret aquells que, tant si havien comès fets delictius o no, *"contribuyeron con actos u omisiones graves a forjar la subversión roja, a mantenerla viva durante más de dos años y a entorpecer el triunfo, providencial e históricamente ineludible, del Movimiento Nacional".* A fi de procedir a l'exigència de les responsabilitats es crearen el Tribunals de Responsabilitats Polítiques, que eren els que dictaven les sentències i les executaven.

Les sancions que aquests podien imposar eren la inhabilitació per a l'exercici de càrrecs públics i professions concretes o el desterrament o confinament. Les sancions econòmiques comportaven la pèrdua total o parcial dels propis béns o el pagament d'una quantitat. Aquestes sancions eren transmissibles als hereus, de manera que la família d'un afusellat, pres o exiliat, podia perdre el seu patrimoni.

La llei de responsabilitats polítiques declarava:

"La responsabilidad política de las persones, tanto jurídicas como físicas, que desde primero de octubre de mil novecientos treinta y cuatro y antes del dieciocho de julio de mil novecientos treinta y seis contribuyeron a crear o agravar la subversión de todo orden de que se hizo víctima a España y de *aquellas otras que a partir de la segunda de dichas fechas, se hayan opuesto o se opongan al Movimiento Nacional con actos concretos o con pasividad grave"*

Tanmateix, el criteri temporal d'aplicació que establia la llei vulnerava un dels principis jurídics més bàsics, el de la irretroactivitat de les lleis, al convertir en il·legal el que en el seu moment era perfectament legal. Tot el sistema de drets i llibertats establert en la Constitució republicana del 1931 ara era motiu de repressió i això deixava fora de la llei tots els partits del Front Popular.

Presó de Dones de Barcelona. Any 1936.
Autor: Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

A part de la retroactivitat, altres punts fonamentals de la llei com l'extensió de la responsabilitat penal a persones mortes, absents i desaparegudes i a menors d'edat, la transmissió de les sancions econòmiques, etc. suposaven la destrucció dels drets i garanties, i una clara ruptura respecte de la tradició penal liberal.

La funció recaptatòria de la llei de responsabilitats polítiques no va tenir èxit. La majoria de les causes que es van obrir van haver de sobreseure's per manca de béns. Sí que en va tenir en la seva funció intimidatòria i desmobilitzadora i es va convertir en un important agent democratitzador de la por.

A Manlleu, sabem de la incoació per part del *Tribunal Regional de Responsabilidades Políticas de Barcelona* de més de trenta expedients a manlleuencs. Possiblement no són tots els que es van incoar i a més una part dels que sí que en tenim constància no han arribat als nostres dies.

Moltes altres lleis van servir per perseguir qualsevol dissidència política, i es van crear amb aquesta finalitat tribunals especials.

Cal destacar la *Ley de Represión de la Masonería y el Comunismo* de l'1 de març del 1940 que atribuïa a aquestes ideologies tots els atacs i conspiracions internes i externes contra Espanya. Per jutjar aquests delictes es va crear el *Tribunal Especial de Represión de la Masonería y el Comunismo*, presidit per un general de l'Exèrcit designat per Franco, un membre de la Falange i dos lletrats nomenats també pel cap d'Estat.

Altres lleis com la *Ley de Seguridad Interior del Estado de 1941,* el nou *Código de Justícia Militar de 1945 y el Decreto Ley de Represión de los delitos de bandidaje y terrorismo de 1947,* pretenien donar cobertura legal i jurídica a la repressió.

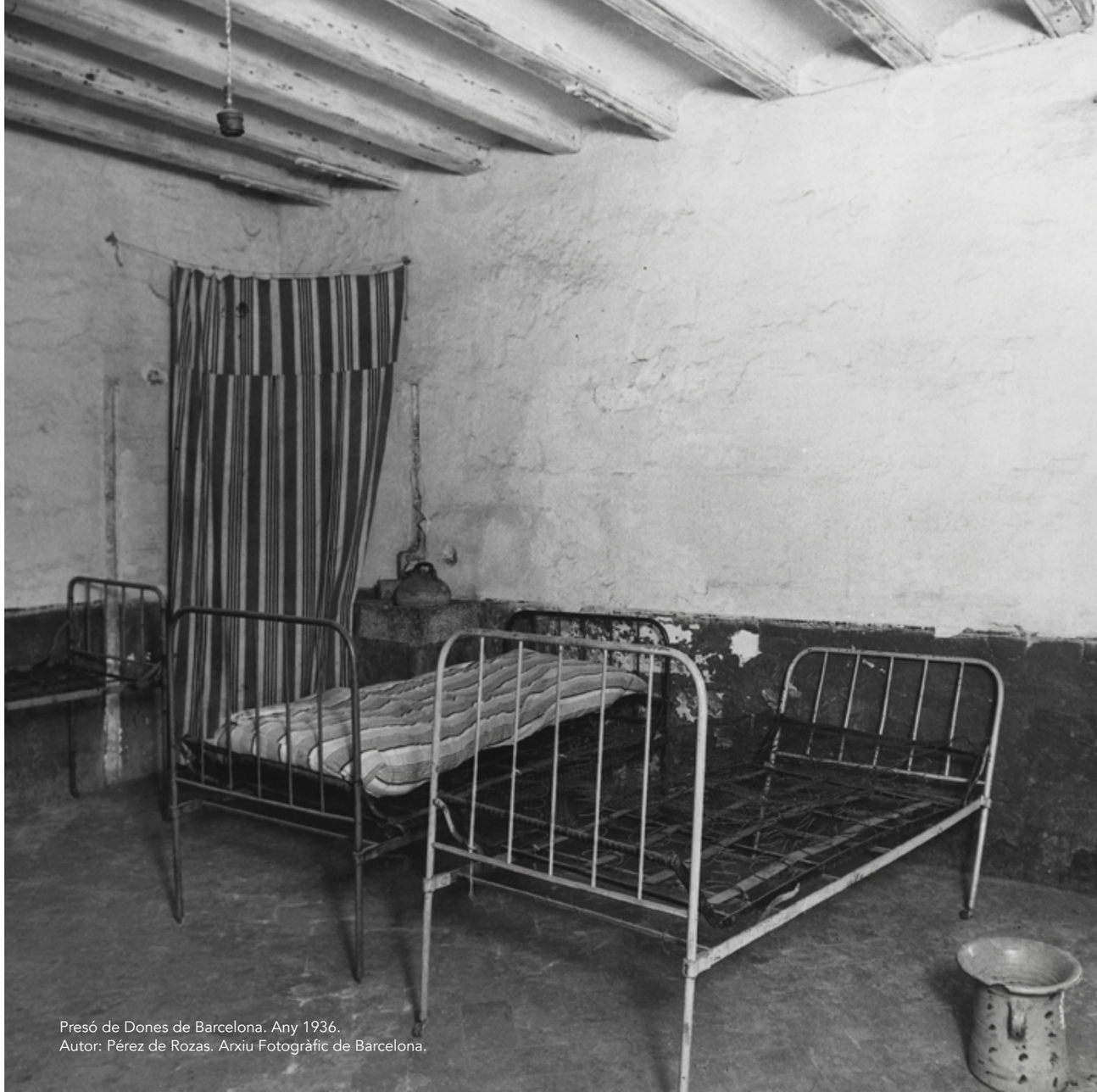
L'actuació dels tribunals franquistes no hauria estat possible sense la col·laboració ciutadana. La tasca repressora hauria estat difícil sense l'existència d'una espessa xarxa de delators, acusadors i testimonis particulars. Tots ells col·laboraren sense problemes en la repressió, animats per les crides a la delació fetes per les autoritats com el millor mitjà per col·laborar en la "*justícia de Franco*" i empesos per motius diversos: des dels que

havien patit ells o les seves famílies la repressió revolucionària –molt greu a Manlleu- i buscaven la revenja, als que veien la delació com una manera fàcil d'ascendir socialment, d'aconseguir feina, avals, etc. Darrere, però, s'hi trobava la por que va generar el franquisme: amb la delació s'evidenciava clarament que, al marge de si s'havia col·laborat o no en la victòria o si es tenia un passat polític no gaire clar, s'estava entre els vencedors, s'estava amb Franco i això era important en un moment en el qual no hi havia lloc per als grisos, per als tebis.

Poc després que Manlleu fos conquerida per les tropes nacionals va començar a actuar a la població la justícia castrense. Es creà de forma provisional un jutjat militar local, depenent de l'Auditoria de Girona. Fou nomenat jutge militar de Manlleu José Calleja Olarte, capità honorari del cos juridicomilitar que exerciria la funció de jutge instructor en molts dels expedients incoats a manlleuencs. En el mes d'agost de 1939 es refondria aquest jutjat en el de Vic i tots els sumaríssims s'instruirien en aquesta ciutat.

A Manlleu l'autèntica planificadora de la repressió va ser Falange. Des de la *Delegación de Investigación e Información de Falange* s'elaboraven les llistes de "rojos", es canalitzaven les denúncies presentades per particulars, si no era el mateix servei o persones que tenien un càrrec important dins l'organització els denunciants. La Falange va actuar com una veritable força d'ordre públic. Les seves milícies, cos armat que s'havia organitzat als pocs dies de l'ocupació de Manlleu, i que depenia de la Delegació d'Investigació i Informació, era la que detenia les persones denunciades, les interrogava en els seus locals, redactava l'informe acusador i els entregava primer a les forces ocupants i més endavant a la Guàrdia Civil.

Com llegim a la sentència que va condemnar a mort un manlleuenc: "*Ya antes del Movimiento intervenía en las reuniones que tenían lugar en la CNT y que constan en el libro de actos recogido por las autoridades nacionales y en cuyos discursos venía preparando la revolución anarquista".* La Falange va treure la informació que li permetia seleccionar i incriminar les persones que havien de ser encausades de la documentació de les organitzacions obreres i d'esquerra que s'hauria recollit a Manlleu el mateix febrer de 1939, seguint les ordres del *Servicio de Recuperación de Documentos de la Delegación del*

Presó de Dones de Barcelona. Any 1936.
Autor: Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

Estado. Per altra banda, els mateixos detinguts, sotmesos a interrogatoris als locals de Falange, proporcionaven la informació que permetia incriminar-ne d'altres.

Serà Falange la que interpretarà els fets i crearà el relat del que va passar a Manlleu en els anys de la República i la Guerra.

Quant a la Guàrdia Civil, en aquests primers anys de la postguerra, va ser una simple col·laboradora de Falange. No va tenir la iniciativa en el procés repressiu. Pel fet de ser nova a la localitat, desconeixia la història immediata de la població i el protagonisme que hi havien tingut els ciutadans. Per això donaven per vàlides les imputacions falangistes, sense que mai, però, les investiguessin. En els seus atestats i informes copiaven, la majoria de vegades de forma literal, els informes fets per Falange, i feien constar sempre la desconeixença que tenien dels encausats. No s'ha d'oblidar, però, l'important paper que tindria més endavant la Guàrdia Civil en la repressió dels moviments polítics i socials contraris al règim. Col·laborava així en la seva perpetuació.

L'Ajuntament, en els anys 1939 i 1940, anys de més intensitat repressora, va actuar molt passivament en els judicis sumaríssims. L'alcalde Josep Casanovas Tona estava obligat per llei a informar en tots els processos al jutge instructor, però els seus informes, a diferència dels redactats per Falange, eren molt curts i ambigus, i rebaixaven clarament el to de les acusacions, sense afegir llenya al foc. Serà precisament aquesta moderació o passivitat una de les causes perquè més endavant se li obrís a ell mateix un expedient. Possiblement el fet que l'Ajuntament es mantingués al marge del procés de repressió podria explicar-se per la poca sintonia entre la gestora municipal amb Casanovas Tona al capdavant i la gent de Falange, molt més joves, inexperts políticament i molt radicalitzats.

A l'hora d'explicar el paper que va tenir l'Església en la repressió franquista no pot oblidar-se la persecució cruenta i arbitrària que aquesta va patir en els anys de Guerra Civil i que en el cas de Manlleu es va concretar en l'assassinat de disset clergues o religiosos que vivien a Manlleu o hi havien nascut.

Com ja hem dit abans, a l'acabament del conflicte, l'adhesió i la col·laboració de l'Església amb el nou Estat va ser pràcticament absoluta. Bona part de la jerarquia eclesiàstica i del clergat callaren davant la repressió endegada pel nou Estat o bé hi participaren de forma activa delatant, redactant informes o testimoniant.

"*La Iglesia no hizo el menor gesto para detener el derramamiento de sangre ni formuló propuestas reconciliadoras ni aceptó la amnistía -en ello coincidía con el dictador-, sino que, muy al contrario, siguió colaborando con la maquinaria represiva y guardó el más sepulcral silencio ante los "paseos" y ejecuciones, ante los encarcelamientos masivos, los Trabajos forzados, las torturas y demás excesos del régimen*". [6]

Tanmateix, podem afirmar pel que ara coneixem, que la participació de l'Església manlleuenca en la repressió militar va ser pràcticament nul·la. Seria una mostra que no tot el clergat va respondre de la mateixa manera ni tots es sentiren igual de còmodes davant les exigències de la justícia militar. Si bé és cert que els rectors no havien d'informar en les causes obertes per a les autoritats militars, com sí s'hi veia obligat l'Ajuntament, podien col·laborar-hi ells o els vicaris fent denúncies o presentant-se com a testimonis de càrrec. No és el cas de Manlleu: en cap dels sumaríssims consultats apareix el rector Lluís Garet, i únicament en un dels expedients trobem el testimoni, en aquest cas de descàrrec, de dos clergues de la població.

Hi ha, però, una excepció. Un antic vicari, molt popular entre els manlleuencs pel seu tarannà afable i pel fet d'haver-se quedat a la localitat durant la guerra i que un cop acabada va presentar una denuncia a la Policia de Barcelona, on llavors residia, culpabilitzant entre d'altres nou dones de Manlleu per les seves actuacions durant el conflicte militar.

Ara bé, en els cas dels expedients incoats pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques sí que es demanava l'informe del rector de la Parròquia com a bon coneixedor de la vida quotidiana dels seus feligresos. Lluis Garet, en la majoria de casos, informava de forma breu sobre els encausats, i se cenyia quasi exclusivament en la seva situació econòmica.

Potser, com passava amb l'alcalde Casanovas Tona, Lluis Garet no se sentia còmode en el seu paper d'informant i mostrava d'aquesta manera, de forma indirecta, la seva

6 F. Moreno: "La represión en la postguerra", a S. Julià (coord.): "Víctimas de la Guerra Civil" pàg. 351.

poca sintonia i la seva desaprovació amb la tasca repressora tan inclement que portava a terme la Falange manlleuenca. O simplement, davant els sentiments de revenja o de perdó, va escollir aquest últim recordant potser que ell mateix, detingut per milicians i entregat al Comitè de Milícies Antifeixistes de Manlleu, en els primers mesos d'iniciat el conflicte, va ser també "perdonat".

Els afusellaments, les condemnes a presó, l'estranyament o les penalitzacions econòmiques no van ser però les úniques formes de repressió.

A l'acabar la guerra, milers de joves soldats que lluitaven per la República havien estat fets presoners i, considerats d'entrada *"desafectos"*, se'ls havia portat a camps de concentració que s'havien anat creant al llarg del territori, en espera d'aconseguir els avals que els permetessin tornar a casa. Cal dir que en el mercadeig d'avals i certificats de bona conducta sí que van tenir-hi un paper important els rectors, vicaris i clergues dels pobles. Igual que a les presons, els camps no reunien cap mena de condició i la fam i la insalubritat provocaven malalties o la mort de molts presoners o seqüeles de les quals molts no es referen mai.

La saturació d'aquests camps va portar a la creació dels *Batallones de Trabajadores* per controlar aquests presos i aprofitar-se de la mà d'obra en la reconstrucció, per exemple, d'infraestructures malmeses durant la guerra.

Una altra forma de repressió és la que va portar a moltes persones a fugir cap a França i d'allà cap altres destins en un exili que en molts casos es va convertir en definitiu.

"Dirigents de partits polítics republicans o catalanistes, membres de sindicats, persones que havien tingut algun càrrec a l'administració o a qualsevol ajuntament republicà, persones significades que havien defensat explícitament la cultura catalana... I mots altres que sense tenir cap perfil destacat van marxar per por a les represàlies d'un exèrcit i una nova idea d'Estat espanyol que pretenia imposar-se per sobre de qualsevol altra opció política, ideològica, cultural, social o econòmica"[7]

7 Queralt Solé: Els represaliats pel franquisme al Voltreganès .

Gran part d'aquests exiliats van passar uns primers temps en els camps de refugiats francesos patint tota mena de penalitats. Alguns van passar, en el marc de la Segona Guerra Mundial, a la resistència francesa o entraren a formar part de les Companyies de Treballadors Estrangers. Molts foren internats en camps de concentració com Mauthausen, on alguns d'ells hi van acabar morint, com va ser el cas de com a mínim quatre manlleuencs. Bona part dels exiliats ja no van tornar mai a Catalunya i van haver de refer les seves vides fora.

A més de les situacions que ja hem comentat, la repressió va anar molt més enllà en l'intent d'esborrar tot el que havia estat l'estructura política i social de la República i això es va portar a terme amb la depuració de totes les persones que havien format part de l'administració pública: mestres, metges, advocats, funcionaris, etc., Crearen així un cos de treballadors públics i tècnics addictes i submisos al nou règim, i silenciaren tot el capital humà intel·lectual i professional dels anys anteriors.

La repressió va prendre moltes altres formes. Com una espessa teranyina va abastar tots els àmbits de la vida dels que havien perdut la guerra i en part també dels que l'havien guanyada. A la repressió física i a l'espoli econòmic s'hi va sumar el treball convertit en botí de la victòria, que servia de recompensa a uns i del qual n'eren privats els altres, el control de la vida familiar i personal, dels moviments i les activitats, de la moral i els costums. A Catalunya, a més, la repressió va tenir un element agreujant perquè calia perseguir el "separatismo" i eliminar qualsevol manifestació de catalanitat, i això va comportar la persecució sobretot de la llengua i la cultura en tots els seus àmbits: ensenyament, premsa, tradicions, publicacions, etc. En definitiva, la repressió de totes les llibertats individuals i col·lectives.

A les dures conseqüències de la repressió s'hi sumaren, en els anys quaranta, les difícils condicions de vida i de treball que van patir la majoria de la població i que foren resultat principalment de les polítiques autàrquiques franquistes, i que agreujaren encara més el dolor de moltes famílies perquè: *"El règim (...) va desenvolupar unes polítiques contràries als interessos de les classes populars".*

Imatge del Portús, al costat de les mugues frontereres, feta des del costat català. Fons de Ramon San Geroteo. Museu Memorial de l'Exili – MUME, La Jonquera.

I una altra vegada cal recordar aquí les dones dels represaliats que si bé no van ser víctimes directes de la repressió en foren víctimes subsidiàries que van haver de fer front a les conseqüències personals, socials i econòmiques de la política repressora: fer-se càrrec dels fills, de l'economia familiar, del suport als marits i familiars presos, totes soles i sovint malvistes per ser dones de "rojos" amb dificultats per trobar feina o rebre ajuts.

Per a moltes famílies la repressió va comportar la reclusió i l'aïllament en l'àmbit privat, com a mecanisme de protecció, pel perill de les delacions, perquè semblava que bona part de la població estava sota sospita, i pel trencament de tota la vida social i cultural anterior, perquè el franquisme:

"atès el seu nacionalisme espanyolista i ultra catòlic, excloent de qualsevol altra identitat, paral·lelament va projectar una croada "redemptora de la pàtria" que va comportar una ruptura profunda en els costums i la sociabilitat d'amplis sectors de la població, la qual cosa va fer la vida encara més insuportable."[8]

I així, la por i el silenci es van estendre entre els vençuts, apuntalant el règim franquista que, malgrat els canvis socials i econòmics, va mantenir fins al darrer moment de la vida del dictador la repressió com a mesura essencial del sistema. Aquesta por i aquest silenci va marcar la generació que ho va patir directament, però també les següents, que fins ben bé els anys seixanta van viure la pau imposada pels vencedors.

I, durant quaranta anys, mentre els monuments, les desfilades, les celebracions es convertien en un recordatori perpetu de la victòria, els vençuts, els "rojos", humiliats, exclosos socialment i políticament, condemnats a la invisibilitat i reduïts al silenci, veien com es destruïa amb ells la seva memòria, aquella de la qual "no se'n parlava".

...silenci que cal trencar per recuperar la memòria de tots aquells que la repressió va condemnar a l'oblit...

8 Carme Molinero i Pere Ysas*: Una immensa presó. Misèria, explotació i silenci sota el primer franquisme.* A "Notícia de la negra nit. Vides i veus a les presons franquistes (1939-1959)" Pàg.99-100

BIBLIOGRAFIA:

ASSOCIACIÓ CATALANA D'EXPRESOS POLÍTICS, *"Notícia de la negra nit" Vides i veus a les presons franquistes* (1939-1959), Diputació de Barcelona, Barcelona, 2001.

DOMÈNECH, I I VÁZQUEZ, F, "*La repressió Franquista a l'àmbit local. Manlleu (1939-1945)",* Ed. Afers, Catarroja, 2003.

JULIÀ, S. (coord.), "*Víctimas de la Guerra Civil",* Temas de Hoy, Madrid, 1999.

MARÍN, M, "*Els ajuntaments franquistes a Catalunya. Política i administració municipal, 1938-1979".* Pagès Editors, Lleida, 2000.

PRESTON, P, *"L'holocaust español. Odi i extermini durant la guerra civil i després",* Ed. Base, 2011.

SOLÉ, Q, "*Els represaliats pel franquisme al Voltreganès".* Ajuntament de Sant Hipòlit, Març, 2015.

Imatge de l'exposició © Xevi Vilaregut

MANLLEUENCS I MANLLEUENQUES A LA LLISTA DE REPRESALIATS

Com hem dit en la introducció, la publicació per l'Arxiu Nacional de Catalunya de la llista de les persones sotmeses als judicis militar del franquisme a Catalunya va ser un dels catalitzadors d'aquesta exposició. La llista, revisada i ampliada amb casos puntuals per a aquesta exposició, a Manlleu és de 199 manlleuenques i manlleuencs represaliats. S'han exclòs les persones nascudes a la població, però jutjades per fets produïts en altres municipis, i s'han unificat les duplicitats, ja que moltes persones van ser sotmeses a més d'un procediment. S'ha ampliat amb alguns represaliats que, tot i no aparèixer a la llista de l'Arxiu Nacional, sabem que van passar pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques. També s'hi han inclòs algunes persones de Manlleu que pels canvis de residència després de la guerra no apareixien com a manlleuencs, tot i que per la informació que tenim disponible vam creure que calia incorporar-los. Finalment hi ha dos casos de manlleuencs jutjats fora de Catalunya, a Saragossa i a Cartagena, com és el cas ben estudiat de Joan Codina Espinó, que tampoc surten a la llista de l'Arxiu Nacional de Catalunya i que han estat inclosos en aquesta llista de 199 persones.

Amb anterioritat a la *Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de víctimes del franquisme* l'Arxiu Nacional de Catalunya ja havia publicat l'any 2015 una *Guia sobre els Procediments judicials militars sumaríssims de l'Arxiu del Tribunal Militar Territorial Tercer de Barcelona 1939-1980*. De l'anàlisi que l'Arxiu Nacional va fer ja en aquell moment de la repressió a Catalunya a partir d'aquests procediments se'n poden deduir diverses dades que en la majoria dels casos coincideixen amb les que ens trobem amb els expedients treballats amb els represaliats de Manlleu. Per situar-ho cronològicament la major part de judicis sumaríssims de Manlleu van tenir lloc, segons la periodització que fan des de l'Arxiu Nacional, en el període anomenat "període blau", que va del 1939 al 1945, i sobretot en els primers anys un cop acaba la guerra.

El 90% de represaliats van ser homes i el 10% dones, i a Manlleu els percentatges són lleugerament diferents, ja que les dones representen el 5%. Pel que fa a les edats sí que hi ha correspondència. La majoria de represaliats estaven compresos entre els 21 i els 50 anys, i sobretot entre els 30 i els 39. A Manlleu aquest grup representa el 35 % del total i això vol dir que la repressió acabava afectant tot el nucli familiar, ja que en la majoria dels casos eren els homes els que aportaven la manutenció de la família. El 78% eren casats.

Pel que fa a les professions, a Manlleu predominen els treballadors de fàbriques tèxtils o del sector del metall, en percentatges semblants i representen en conjunt el 37%, els pagesos representen el 8% i segueixen en percentatges menors la resta de professions. En el cas de les dones, o bé treballaven al tèxtil o hi consta "sus labores", encara que a vegades aquesta era la "professió" que constava per defecte.

Si ens fixem en la filiació política de la qual s'acusa els represaliats, en primer lloc hi figura la CNT, amb un 30%; en segon lloc la UGT, en un 20%; el tercer lloc és ERC, en un 15%, i segueixen en percentatges menors el Partit Socialista, Juventuts socialistes, PSUC... (10%), la Unió de Rabassaires (5%) i en molts casos consten dobles militàncies com CNT-FAI, ERC i UR, etc. També en aquest cas coincideix bastant amb les dades de Catalunya, si més no en l'ordre d'importància.

En relació amb les penes a les quals es van sentenciar els represaliats, a Manlleu els condemnats a mort foren 21, que representen el 10'44% dels represaliats de Manlleu, percentatge per sobre del d'Osona (9'47%) i el doble de la mitjana de Catalunya (5'74%).

De la resta de represaliats condemnats, més del 40% van ser condemnats a penes d'entre 12 i 20 anys, i a més de 20 anys. Un 7% a més de 30 anys i un percentatge menor a penes de 6 a 12 anys.

Els delictes pels quals se'ls va condemnar eren per rebel·lió militar o per auxili a la rebel-lió, i en algun cas per desafecció al règim.

En l'estudi de l'Arxiu Nacional es constata que la comarca d'Osona va tenir un nombre de represaliats molt alt en comparació amb altres comarques (ocupa el 6è lloc) i dintre de la comarca la repressió va afectar molt més poblacions com Manlleu i Roda de Ter que d'altres com Vic o Torelló. (pàg. 61).

Les raons les trobem evidentment en la vitalitat que el moviment obrer i associatiu tenia a Manlleu en tot el període anterior a la Guerra Civil i que va ser escapçat de forma brutal amb la repressió franquista.

Imatge de l'exposició © Xevi Vilaregut

LLISTA DELS MANLLEUENCS I MANLLEUENQUES SOTMESOS A JUDICI MILITAR PEL FRANQUISME

ABAYÀ SOLÉ, José
ALBERCH INGLÉS, Eudaldo
ANGLADA AGUILAR, José
ANGLADA PRAT, Clemente
ANGLÈS CREUS, Ignacio
ARISA FREIXANET, Ramón
AROCA LÓPEZ, Francisco
ARQUÉS CABALLERIA, Antonio
ARQUÉS CABALLERIA, Jaime
AULET ESPONELLÀ, Juan
BAGÓ INGLÉS, Hermenegildo
BANÚS MAS, Juan
BARONS SABORIT, Jaime
BARRERA GASCÓN, Luís
BARTUMEUS VENDRELL, José
BASEGAÑA ANGLADA, Josep
BASOL MORERA, Carmen
BAULENAS PRAT, Francisco
BENITO ARCARONS, Adrián
BONAL TRABAL, Pedro
BORI COLOMINAS, Ramón
BULLÓ DEY, Plácido
CABALLERIA PUJOL, Martín
CAMPS DORCA, Joan
CANTÓ CAPAFONS, Eudaldo
CAPDEVILA CAMPS, Jaime
CARBONELL ARISA, Juan
CARRERAS CASAS, Juan
CARRETERO PÉREZ, Cayo
CARRETERO PÉREZ, Roman
CASADESÚS CREUS, Felipe
CASALÍ CASANY, Juan
CASANOVAS TONA, José
CASAS ORRA, Pedro
CASELLAS BRUCH, José
CASTAÑÉ CROSET, Juan
CASTELL ICART, Dolores
CASTELL ICART, Juan
CASTELL VENDRELL, Juan
CLERCH TORT, Juan
CODINA BAILINA, Manuel
CODINA ESPINÓ, Juan
CODINA VIVET, Juan
CODINACH ICART, José
COLL SADERRA, Cándido
COLOMER PUNTÍ, Jaime
COMARRIU VILA, Ramón
COMAS PEIX, José
CONESA HERNÁNDEZ, Matías
CORNET VILA, Pedro
COROMINAS SALVADOR, Fernando
CORRIUS PLANS, Francisco
CORRIUS PLANS, Mariano
COSTA GONZÁLEZ, Jaime
CROUS HUMÀ, José
CURÓS MARGINET, Juan
DACHS PUIG, Evaristo
DELGAR CASAS, José
DOMÈNECH MASDEU, José
DORCA BARRACA, Juan
ESCALÉ CASADEVALL, Andrés
ESPAUDELLA SALLENT, Carmela
ESPONA VILA, Arturo
ESPUÑA PAPELL, Juan
ESTRAGUÉS CASANOVAS, José
FARRÉS SALARICH, Enrique
FERRER FORT, Odón
FONT MARTÍ, Ramon
FOZ SALA, Vicente
FREIXAS FOCH, Jaime
GOMIS FURNELLS, María
GUARDIA CRUSATS, Jaime
GUTIÉRREZ PALOMINO, Francisco
HOMS SALLENT, Sebastián
ISERN VILA, Lorenzo
JAUMIRA MONMANY, José
JOFRE VERDAGUER, Jaime
JOFRE VERDAGUER, Miguel
JUVANTENY GÜELL, José
LAGUNAS RAMON, Fidel
LUCAS TORTOSA, Mariano
LUIS SERRANO, Andrés
LLADÓ QUINTANA, José
MANEJA CURÓS, Mariano
MARES AREÑAS, Juan
MAS ALBANELL, Mercedes
MAS ALBANELL, Rosa
MAS CASADESÚS, Francisco
MAS CASADESÚS, José
MAS ESPAULELLA, Elías
MAS FALGUERA, Lorenzo
MIMÓ CREUS, Ángeles
MONTEIS MONELLS, Ramón
MORER SERRA, Joan
MUNS PORTA, Ramón
NAVARRO CASAMITJANA, Francisco
NOGUÉ GALLIFA, Juan
OLIVER CASAS, Vicente
OLIVERAS LLAGOSTERA, Juan
ORIOL COSTA, Joaquín
ORIOL PUIGVÍ, Dolores
PADOLLÉ BOIXADER, Antoni
PALBACH SOLÀ, Juan
PARÉS ROTA, José
PARLADÉ VIÑAS, Antonio
PARLADÉ VIÑAS, Emilio
PARLADÉ VIÑAS, Rosendo
PÉREZ ALONSO, Severino
PIDEMONT MASÓ, Joaquín
PIELLA CASELLAS, Juan
PIELLA RIBAS, Emilio
PIELLA RIBAS, Teresa
PINTÓ TENAS, Juan
PLANAS PUIGCERCÓS, Emilio
PLANAS RIERA, José
PLANELLAS ALBERICH, Juan
PLANELLAS UBACH, Juan
POLO MONTERO, Gonzalo
POMIER SOLER, José
PORTELL SALA, Juan
POUS BALLETBÓ, Pablo
PRAT CERVERA, Gaspar
PRAT COROMINAS, José
PRATS BULLÓ, José
PUIG CODINA, Juan
PUIG REDORTA, Mauricio
PUIGDOLLERS FONT, Joaquín
PUIGDOLLERS GOMIS, Carmen
PUIGDOLLERS GOMIS, Rosendo
PUIGVÍ PUIG, Jaime
PUIGVÍ PUIG, Lucas
PUIGVÍ PUIG, Miguel
RABAT COMELLA, Eudaldo
RAFART FORNELLS, José
RIBAS RABASSA, Juan
RICART SANTAMARIA, Eduardo
RIERA COROMINA, Ramón
RIERA DOMÈNECH, Ramón
RIERA PARAREDA, Benito
RIERA PARAREDA, Ramon
RIFÀ VILARDELL, Pedro
ROCA CASADESÚS, Juan
ROCASALVAS ALBUQUÉS, Juan
RODAS, CAMPÁS, Jaime
ROMA DALMAU, Bienvenido
ROMA DALMAU, José
ROVIRA NOGUER, Pedro
ROVIRA ROCA, Pedro
RUAIX ROMA, Miguel
SABATÉS LAPEIRA, José
SALA CROUS, José
SALA PORTET, José
SALA RUIZ, Juan
SALES PUIGDOLLERS, José
SALVANS BLANCAFORT, José
SÁNCHEZ FELIU, Francisco
SANTIGOSA MÓRA, Juan
SERRA AUSIÓ, Antonio
SERRA JUVANTENY, Pedro
SERRA SIÓ, Josep
SOBRERROCA EXPÓSITO, Rafael
SOLÀ SOLÀ, Juan
SOLDEVILA CODINA, Jacinto
SOLER GATIUS, Pelegrino
SOLER ORIOL, Luís
TAÑÁ LINARES, Antonio
TARRADELLAS MOLAS, Alberto
TARRÉS BADOSA, Pedro
TARRÉS VILALTA, José
TEIXIDOR FREIXANET, José
TEJEDOR CERVERA, Antonio
TERRICABRES RIERA, Juan
TOMÀS SANTACREU, Alfonso
TOMÀS SANTACREU, Jaime
TOMÀS SANTACREU, Pedro
TOMEU VALL, Narciso
TORNER MOLAS, Juan
TORRES VILALTA, José
TRAVERIA BAJONA, Juan
TRAVERIA SUBIRACHS, Alfonso
VENDRELL SOLER, Juan
VERDAGUER ESTEVE, Luís
VERDAGUER SALA, Ramón
VERDAGUER SAURINA, Juan
VERDAGUER VILASECA, José
VILA CASAS, José
VILA DELGAR, Pablo
VILA FABREGÓ, Pedro
VILA PARÉS, Rafael
VILA PUIGORIOL, Miquel
VILA RUAIX, Ramón
VILADECANS ARBOIX, José
VILALTA XURIACH, Salvador
VILARDELL JUVANTENY, José
VILARRASA PUIGDOLLERS, Pedro
VILASECA DOT, Emili
VINAIXA VILALTA, Francisco
VIVAS PUJALS, José
XURIACH LUIS, José

Imatge de l'exposició © Xevi Vilaregut

L'EXPOSICIÓ AL MUSEU DEL TER

Com hem vist, un dels objectius de l'exposició ha estat fer un reconeixement col·lectiu a la memòria dels represaliats i represaliades pel franquisme a Manlleu. En l'exposició aquest reconeixement s'ha explicitat en la llista nominal de les 199 persones residents a Manlleu que apareixien a les llistes publicades. No hem inclòs, tal com hem explicat en l'apartat anterior, aquelles persones nascudes a Manlleu represaliades per activitats en d'altres poblacions de la comarca d'Osona o de la resta del territori.

Un altre àmbit de l'exposició s'ha centrat en la presentació de la seqüència documental dels diferents passos d'un judici sumaríssim des de la denúncia fins a la condemna. A la seqüència es pot veure com l'arbitrarietat era un tret característic i que les garanties processals com el dret a defensa, amb l'adjudicació d'un advocat d'ofici, militar de baixa graduació, eren inexistents. En la fase d'instrucció per part del jutge, es tenien en compte únicament els testimonis de les autoritats del règim i de testimonis de càrrec i no es solien acceptar altres proves ni les pròpies declaracions de descàrrec dels acusats, i cap fet no es comprovava.

L'àmbit més extens de l'exposició recull els perfils biogràfics de 16 protagonistes de la repressió amb l'objectiu que serveixin de mostra de col·lectius més amplis: empresonats, afusellats, exiliats... En aquest àmbit s'ha volgut posar cara a alguns dels noms de la llista, exposant exemples de persones que van patir diverses situacions de repressió. Així, trobem persones que van patir presó com el mestre Ot Ferrer, un grup de treballadors de can Serra, Maties Conesa, alcalde durant la guerra, etc. Persones que van ser afusellades com Joan Codina Vivet, socialista i cooperativista, i Joan Codina Espino, afusellat a Cartagena. Exiliats com la Nilleta Vilaseca, la Maria Corti i en Pere Bonal, que va morir a Mathausen; dones acusades per idees "izquierdistas" i absoltes, i una dona, Teresa Piella, condemnada a mort i després a presó per actuar com a miliciana. Persones properes al règim com l'alcalde Casanovas Tona i l'empresari Josep Serra, que va haver de passar pel *Tribunal de Responsabilidades Políticas*. Joan Ribas, que l'any 47 és jutjat i condemnat en la caiguda dels 80 del PSUC. Finalment, també hem tingut un interès especial en presentar les dones que sense ser-ne directament protagonistes van patir la repressió per ser dones de presos o d'afusellats, amb tot el que això comportava en aquells moments. És el cas de la Carme Barrera, la Maria Vilaregut o la Pilar Mas.

L'exposició es completa amb un documental amb el testimoni dels familiars d'alguns represaliats. Malgrat que "no se'n parlava", alguns fills o nets de represaliats han explicat els records que els van quedar d'aquells fets o del que els havien explicat. Entre ells cal destacar el testimoni de la Bernadette Baulenas, filla de refugiats, nascuda a Elna i resident a França; alguns dels fills de represaliats, que eren petits en aquells anys: Dolors Puigví, Pere i Teresa Delgar, Ignasi Carrera, Maria Lladó i Maria Teresa Pou, aquests dos darrers testimonis enregistrats fa uns quants anys; i finalment alguns nets com Joan Gimeno Conesa, Elena Tor, Fermí Vilaseca i Rosa M. Parladé.

També s'ha incorporat a l'exposició el testimoni de la Maria Corti, esposa de Pere Bonal, mort a Mathausen, gravat fa bastants anys per l'Imma Domènech i transcrit en un àudio, on explica en primera persona la sortida cap a França des de Manlleu i el recorregut dels primers mesos d'exili, amb la seva cunyada i les dues respectives filles petites, amb totes les penalitats que van patir.

Imatge de l'exposició © Xevi Vilaregut

NO SE'N PARLAVA

Represaliats i represaliades pel franquisme a Manlleu

TEXTOS I IMATGES DE L'EXPOSICIÓ

Commemoració de l'entrada de les tropes nacionals a Manlleu.
4 de febrer de l'any 1943. Arxiu Valls.

La Llei 11/2017, del 4 de juliol, de reparació jurídica de les víctimes del franquisme aprovada al Parlament de Catalunya per unanimitat, va declarar il·legals els judicis dels Tribunals Militars del franquisme "per ésser contraris a la llei i vulnerar les més elementals exigències del dret a un judici just" declarant "la nul·litat de ple dret, originària o sobrevinguda, de totes les sentències i resolucions de les causes instruïdes i dels consells de guerra dictades per causes polítiques a Catalunya pel règim franquista".

La Llei va autoritzar i encomanar a l'Arxiu Nacional de Catalunya a fer pública una relació de persones a les quals es va instruir aquests procediments judicials militars. A la llista hi apareixen 199 persones que en aquells moments residien a Manlleu, de les quals 21 foren executades.

La reparació històrica de les víctimes del franquisme es troba en l'esperit de la Llei. De la mateixa manera, aquesta exposició i el treball de recerca que la sustenta, pretén ser un reconeixement als i les represaliades a Manlleu, víctimes d'una repressió organitzada sistemàticament amb la finalitat d'escarment, estenent la por, la paràlisi i la submissió als vençuts, independentment de la veritat i la justícia.

Aquesta feina de recuperació de la memòria és més important quan l'oblit forçat per la repressió i la por va mantenir en la foscor el destí de tantes persones. Encara ara, els familiars i descendents de les represaliades i represaliats del franquisme ens recorden que "no se'n parlava".

Commemoració de l'entrada de les tropes nacionals a Manlleu.
4 de febrer de l'any 1943. Arxiu Valls.

ACABA LA GUERRA A MANLLEU

El 4 de febrer de 1939 arribaren els primers soldats nacionals a Manlleu. Una part de la població l'havia ja abandonat, camí de l'exili. Els que quedaven els reberen amb alegria, cansats d'una guerra que s'havia allargat tres anys. El mateix dia es constituïren les noves autoritats municipals. Els militars van nomenar Josep Casanovas Tona alcalde provisional, càrrec que havia ostentat en temps de la dictadura de Primo de Rivera. Amb ell i cinc persones més es va constituir la Comisión Gestora Local.

Inicialment l'ordre públic es va reservar a l'estament militar, però un dies després passà a mans de la Guardia Civil, retornada a la població. La seva tasca va ser l'elaboració d'informes per a les autoritats, tramitar les denúncies de particulars i detenir i empresonar les persones denunciades. Elías Arnaiz Peña va ser el nou comandant.

Les setmanes posteriors, la Falange s'organitzà com a partit únic per atreure i integrar els vencedors de la guerra, la "gent d'ordre". Es crearen les milícies de Falange, cos armat per participar en l'ordre públic. Detenien,, feien escorcolls, interrogaven, etc. Un mes després començà a funcionar la Delegación de Investigación e Información de Falange, que elaborava avals i proporcionava a les autoritats informació sobre la població. Des de mitjans de l'any 1939, Josep Arqués Grané va dirigir aquesta organització.

La vida parroquial es va reorganitzar, dirigida pel mateix rector d'abans de la guerra: Lluis Garet i Vilardelbosch. L'església recuperava el seu poder, es convertia en "fuerza viva" i aglutinava al seu voltant tota la dreta local.

S'imposava un nou projecte polític i social, i uns nous valors. La repressió en seria un dels instruments. Per als que es consideraven guanyadors, el malson acabava. Per a la resta, els perdedors, en començava un de nou.

Missa de campanya, febrer de l'any 1939.
Arxiu Valls

LA REPRESSIÓ COM A INSTRUMENT POLÍTIC DEL FRANQUISME

Un cop ocupat el territori, el protagonisme repressiu va recaure sobre la Jurisdicció Militar. Per acabar amb tota forma d'oposició i disidència ideològica es van crear els tribunals de l'Auditoria de Guerra de l'Exèrcit d'Ocupació (Auditoria de la IV Regió Militar), complementat amb altres instruments repressius com el Tribunal Regional de Responsabilitats Polítiques de Catalunya.

Aquests Tribunals no estaven al servei de la veritat i de la justícia perquè el seu objectiu era la simple repressió política. La repressió formava part planificada del projecte polític franquista, que va utilitzar la violència institucionalitzada de forma indiscriminada. Va ser ideada com a mitjà d'escarment, de purga i de neteja social, pensada per aconseguir amb la por i el terror la paràlisi, la submissió, la passivitat i l'autocensura dels vençuts i dels oponents polítics, evitant la seva reorganització.

Aquests tribunals fonamentaven les seves actuacions en una gran mentida: la que atribuïa la rebel·lió a aquells que, en realitat, s'havien oposat als revoltats contra el legítim govern republicà.

La Llei 11/2017, de reparació jurídica de víctimes del franquisme va declarar il·legals aquests judicis i en decreta la nul·litat per vulnerar "les més elementals exigències del dret a un judici just".

Les autoritats civils, religioses i militars de Manlleu amb el governador civil de la província, visitant el temple parroquial. Any 1943. Fons família Prat Pujol.

LA SEQÜÈNCIA DEL JUDICIS SUMARÍSSIMS

INICI DEL JUDICI

DENÚNCIA

El procés s'iniciava normalment per una denúncia que un particular, per via oral o escrita, presentava a les autoritats militars que havien ocupat la població. Llavors, la Guardia Civil procedia a la detenció de l'acusat. La majoria de vegades, però, eren les milícies de la Falange local que, convertits en una veritable força d'ordre públic, detenia persones considerades contràries al Movimiento, les interrogava a les seves dependències, formulava les denúncies i les presentava a la Guardia Civil. Aquesta, després, feia l'atestat que es presentava al capità jutge militar de Manlleu o Vic, que incoava el judici sumaríssim i empresonava el detingut.

FASE DE SUMARI

ACTUACIÓ DEL JUTGE INSTRUCTOR

Es nomenava llavors un jutge instructor que havia d'esbrinar les responsabilitats de l'encausat. Per això practicava diligències a fi d'investigar els fets denunciats. Demanava informes a les autoritats locals i la presència de testimonis de càrrec que corroboressin les acusacions. La instrucció del procés es feia de forma inquisitiva i secreta, i difícilment s'acceptaven testimonis a favor de l'encausat.

DECLARACIONS DE TESTIMONIS

Els primers anys, un petit grup de persones, veritables informadors quasi professionalitzats, intervenien com a testimonis de càrrec en la majoria dels sumaríssims. Era gent de Falange que ja havia intervingut prèviament en la denúncia o en la detenció i interrogatori. Fonamentaven bona part de les seves acusacions, que no podien demostrar, fent ús d'unes bases incriminatòries molt poc sòlides: "se rumorea...", "sabe por referencias...", "cree que", etc. Si testimoniaven altres persones, difícilment aportaven dades noves i en la majoria de casos seguien el guió que havia elaborat Falange.

INFORMES DE LES AUTORITATS LOCALS

Els informes de les autoritats mostren altra vegada que l'autèntica força repressora a Manlleu va ser Falange. La Guardia Civil va ser en aquests primers anys del franquisme una simple col·laboradora. Els seus informes repeteixen al peu de la lletra el que prèviament havia escrit la Falange local, emparant-se en el fet que eren nous a la població i desconeixien què hi havia passat i quina responsabilitat havien tingut les persones encausades. Els informes que presentava l'Ajuntament es caracteritzaven per la seva mínima extensió i per l'ambigüitat de la informació que proporcionaven.

DECLARACIÓ DE L'ENCAUSAT

L'acusat declarava, des de la presó i davant el jutge instructor, una sola vegada i, en els primers anys, d'una forma molt breu. Ho feia únicament sobre la seva afiliació política i sobre la certesa o no dels fets que se li imputaven, sense poder argumentar res.

Recollida tota la informació, el jutge instructor en feia un resum i el remetia a l'auditor de guerra que, en el cas que els fets investigats fossin constitutius de delicte, fixava dia i hora per a la celebració del Consell de Guerra.

FASE DE PLENARI O CONSELL DE GUERRA

Era un acte públic i oral. Durant uns mesos es van celebrar en el Teatre Canigó de Vic i més endavant a Barcelona. Al principi, la quantitat de causes a jutjar va fer que el judicis fossin col·lectius. El Tribunal estava format per cinc persones, tots ells militars, sotmesos per tant a l'estructura jeràrquica. El fiscal i el defensor eren també militars. El defensor era advocat d'ofici i, curiosament, era el militar de menys graduació i, per tant, més depenent.

Durant la celebració del Consell de Guerra es llegia el resum de les actuacions que havia fet el jutge instructor de cada un dels acusats. Es donava la paraula al fiscal, que demanava sempre la pena màxima i llavors al defensor, que en demanava sempre l'absolució o la imposició d'una pena inferior a la que havia demanat el fiscal. La seva intervenció era un mer tràmit processal. Es concedia llavors la paraula a l'inculpat, encara que el poc temps que se li donava no li permetia fer cap mena d'al·legació.

SENTÈNCIA

Després de tenir lloc la vista pública –que podia haver durat una o dues hores, com a molt–, el tribunal es reunia per deliberar i dictava la sentència, a la qual no es podia interposar cap mena de recurs. Amb el pronunciament de la sentència es donava per acabat el Consell de Guerra.

El tribunal feia arribar el procediment –la documentació i la sentència– al comandament militar, que, al seu torn, l'enviava a l'auditor de guerra, que havia d'aprovar la sentència, i al jutge militar permanent que era l'encarregat d'aplicar-la un cop ratificada per l'autoritat militar superior: el capità general, o el mateix general Franco, en els casos de la pena de mort. El tribunal llavors la remetia a l'auditor perquè l'aprovés. Tot i que podia revocar-la, normalment la confirmava.

APLICACIÓ DE LA SENTÈNCIA

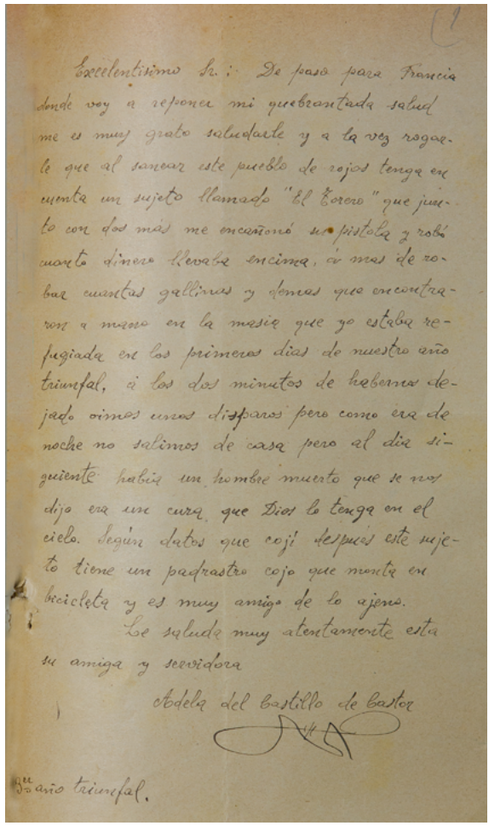
EN CAS DE PENA DE MORT

En els casos de pena de mort, aquesta no es podia executar si abans el cap de l'Estat, el general Franco, no havia atorgat el seu "enterado". Un cop rebut aquest "enterado", l'execució era imminent. Cap a les dues de la matinada es treia el condemnat de la cel·la i entrava a la capella de la presó. Se li notificava la sentència i l'"enterado", que la majoria de vegades es negava a signar. Després, si volia, disposava d'un capellà per auxiliar-lo espiritualment. Al voltant de les quatre de la matinada es lliurava el condemnat al piquet d'execució i se'l transportava al Camp de la Bóta. Després, un metge del cos medicomilitar certificava la mort fent constar la majoria de vegades que la causa era una "hemorràgia interna", sense fer cap al·lusió a les circumstàncies que l'havien provocada. Es traslladava llavors el cos a la fossa comuna del cementiri del sud-oest de Barcelona. És en aquesta fosa on reposen vint dels vint-i-un manlleuencs afusellats.

EN CAS DE CONDEMNA DE PRESÓ

La majoria de les sentències dels consells de guerra dictades a manlleuencs comportaren pels acusats penes de presó. Les duríssimes condicions de vida dins les presons en els primers anys va animar alguns d'ells a sol·licitar un lloc als destacaments penals o a les colònies penitenciàries, la qual cosa els permetia treballar lluny de l'estretor de la presó i redimir amb el treball la condemna. A partir de l'any 1941, amb la disminució del nombre d'interns, les presons van poder recuperar els tallers penitenciaris que suposaven per als reclusos la possibilitat de guanyar algun diner. També podien demanar un "destí": fer de barber, pintor, ajudant de mestre... i estudiar, superant exàmens. Amb tot això es rebaixaven els dies de condemna. Normalment, quan el pres havia acomplert les dues terceres parts de la condemna, i d'acord amb el dies que havia redimit, podia quedar en llibertat condicional. Moltes vegades aquesta anirira acompanyada de l'estranyament. La persona beneficiada amb la llibertat condicional vivia sotmesa a un control permanent exercit per la Guàrdia Civil o per la Junta local. Així, l'obligatorietat de presentar-se periòdicament davant les autoritats locals, les dificultats per traslladar-se fora de la població, o la seva invisibilitat social, voluntària o recomanada, convertien la llibertat en una nova presó.

Denúncia d'un particular i atestat de la Guàrdia Civil.
Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

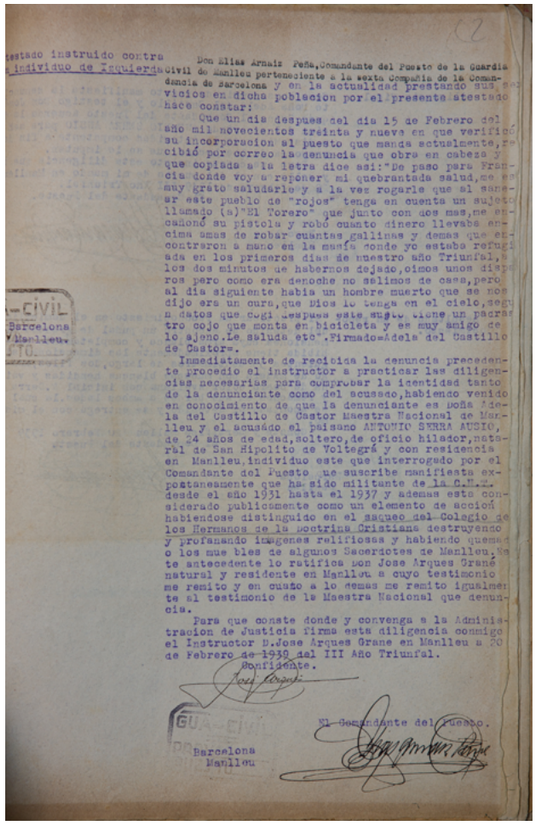

Excelentísimo Sr.: De paso para Francia donde voy a reponer mi quebrantada salud me es muy grato saludarle y a la vez rogarle que al sanear este pueblo de rojos tenga en cuenta un sujeto llamado "El Torero" que junto con dos más me encañonó una pistola y robó cuanto dinero llevaba encima, a mas de robar cuantas gallinas y demas que encontraron a mano en la masía que yo estaba refugiada en los primeros días de nuestro año triunfal, a los dos minutos de haberme dejado oimos unos disparos pero como era de noche no salimos de casa pero al día siguiente había un hombre muerto que se nos dijo era un cura, que Dios lo tenga en el cielo. Según datos que cojí despues este sujeto tiene un padrastro cojo que monta en bicicleta y es muy amigo de lo ajeno.

Le saluda muy atentamente esta su amiga y servidora

Adela del Castillo de Castor

Año triunfal.

estado instruido contra individuo de Izquierda

Don Elias Arnaiz Peña, Comandante del Puesto de la Guardia Civil de Manlleu perteneciente a la sexta Compañía de la Comandancia de Barcelona y en la actualidad prestando sus servicios en dicha población por el presente atestado hace constar:

Que un dia despues del dia 15 de Febrero del año mil novecientos treinta y nueve en que verificó su incorporacion al puesto que manda actualmente, recibió por correo la denuncia que obra en cabeza y que copiada a la letra dice así: De paso para Francia donde voy a reponer mi quebrantada salud, me es muy grato saludarle y a la vez rogarle que al sanear este pueblo de "rojos" tenga en cuenta un sujeto llamado (a) "El Torero" que junto con dos mas, me encañonó su pistola y robó cuanto dinero llevaba encima amas de robar cuantas gallinas y demas que encontraron a mano en la masía donde yo estaba refugiada en los primeros dias de nuestro año Triunfal, a los dos minutos de habernos dejado, oimos unos disparos pero como era denoche no salimos de casa, pero al dia siguiente habia un hombre muerto que se nos dijo ers un cura, que Dios lo tenga en el cielo, segun datos que cogi despues este sujeto tiene un padrastro cojo que monta en bicicleta y es muy amigo de lo ajeno. Le saluda etc^a. Firmado Adela del Castillo de Castor.

Inmediatamente de recibida la denuncia procedente procedio el instructor a practicar las diligencias necesarias para comprobar la identidad tanto de la denunciante como del acusado, habiendo venido en conocimiento de que la denunciante es doña Adela del Castillo de Castor Maestra Nacional de Manlleu y el acusado el paisano ANTONIO SERRA AUSIO, de 24 años de edad, soltero, de oficio hilador, natural de San Hipolito de Voltegrá y con residencia en Manlleu, individuo este que interrogado por el Comandante del Puesto que suscribe manifiesta expontaneamente que ha sido militante de la C.N.T. desde el año 1931 hasta el 1937 y ademas esta considerado publicamente como un elemento de accion habiendose distinguido en el saqueo del Colegio de los Hermanos de la Doctrina Cristiana destruyendo y profanando imagenes religiosas y habiendo quemado los muebles de algunos Sacerdotes de Manlleu. Es te antecedente lo ratifica con Jose Arques Grané natural y residente en Manlleu a cuyo testimonio se remito y en cuanto a lo demas me remito igualmente al testimonio de la Maestra Nacional que denuncia.

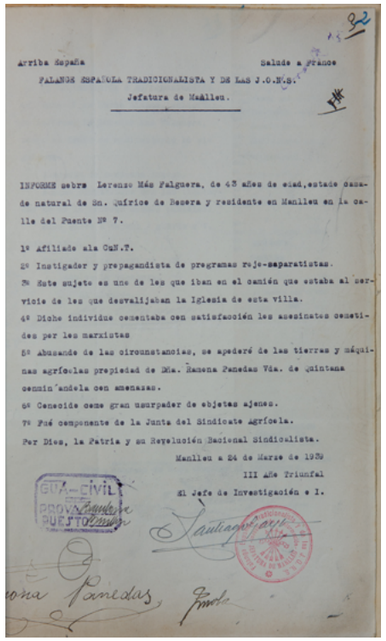
Para que conste donde y convenga a la Administracion de Justicia firma esta diligencia conmigo el Instructor D.Jose Arques Grane en Manlleu a 20 de Febrero de 1939 del III Año Triunfal.

Confidente.

El Comandante del Puesto.

Barcelona
Manlleu

Informes presentats per la Falange, Ajuntament
i Guàrdia Civil de Manlleu al jutge instructor.
Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

82

Arriba España Salude a Franco

FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA Y DE LAS J.O.N.S.

Jefatura de Manlleu.

INFORME sobre Lorenzo Más Falguera, de 43 años de edad, estado casado natural de Sn. Julricio de Besora y residente en Manlleu en la calle del Puente Nº 7.

1º Afiliado ala C.N.T.

2º Instigador y propagandista de programas rojo-separatistas.

3º Este sujeto es uno de los que iban en el camión que estaba al servicio de los que desvalijaban la Iglesia de esta villa.

4º Dicho individuo comentaba con satisfacción los asesinatos cometidos por los marxistas

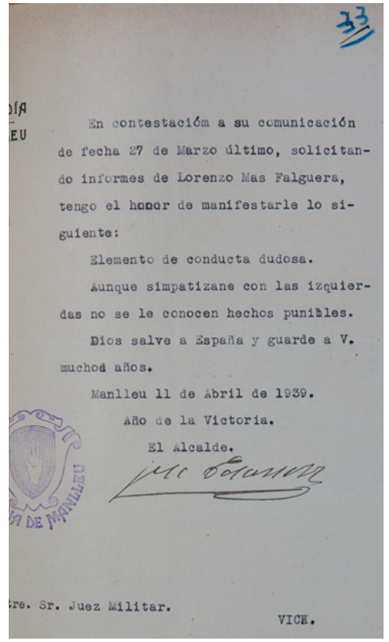
5º Abusando de las circunstancias, se apoderó de las tierras y máquinas agrícolas propiedad de Dña. Ramona Pandeas Vda. de Quintana comun´andola con amenazas.

6º Conocido como gran usurpador de objetos ajenos.

7º Fué componente de la Junta del Sindicato Agrícola.

Por Dios, la Patria y su Revolución Nacional Sindicalista.

Manlleu a 24 de Marzo de 1939
III Año Triunfal
El Jefe de Investigación e I.

33

En contestación a su comunicación de fecha 27 de Marzo último, solicitando informes de Lorenzo Mas Falguera, tengo el honor de manifestarle lo siguiente:

Elemento de conducta dudosa.

Aunque simpatizane con las izquierdas no se le conocen hechos punibles.

Dios salve a España y guarde a V. muchos años.

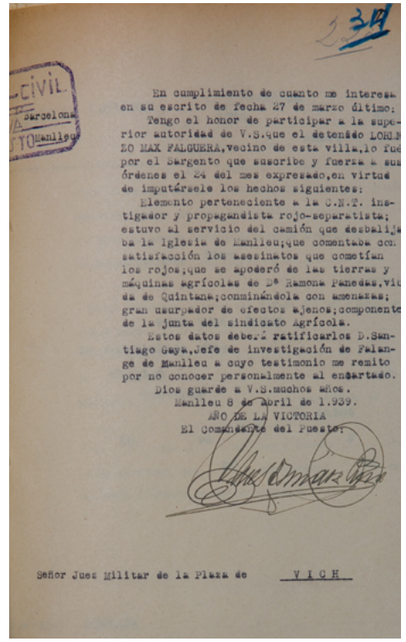
Manlleu 11 de Abril de 1939.

Año de la Victoria.

El Alcalde.

Sr. Juez Militar.

VICH.

34

En cumplimiento de cuanto me interesa en su escrito de fecha 27 de marzo último; Tengo el honor de participar a la superior autoridad de V.S. que el detenido LORENZO MAS FALGUERA, vecino de esta villa, lo fue por el Sargento que suscribe y fuerza a sus órdenes el 24 del mes expresado, en virtud de imputársele los hechos siguientes:

Elemento perteneciente a la C.N.T. instigador y propagandista rojo-separatista; estuvo al servicio del camión que desbalija ba la Iglesia de Manlleu; que comentaba con satisfacción los asesinatos que cometían los rojos, que se apoderó de las tierras y máquinas agrícolas de Dª Ramona Pandeas, viuda de Quintana; comunándola con amenazas; gran usurpador de efectos ajenos; componente de la junta del sindicato agrícola.

Estos datos deberá ratificarlos D. Santiago Cuyá, jefe de investigación de Falange de Manlleu a cuyo testimonio me remito por no conocer personalmente al encartado.

Dios guarde a V.S. muchos años.

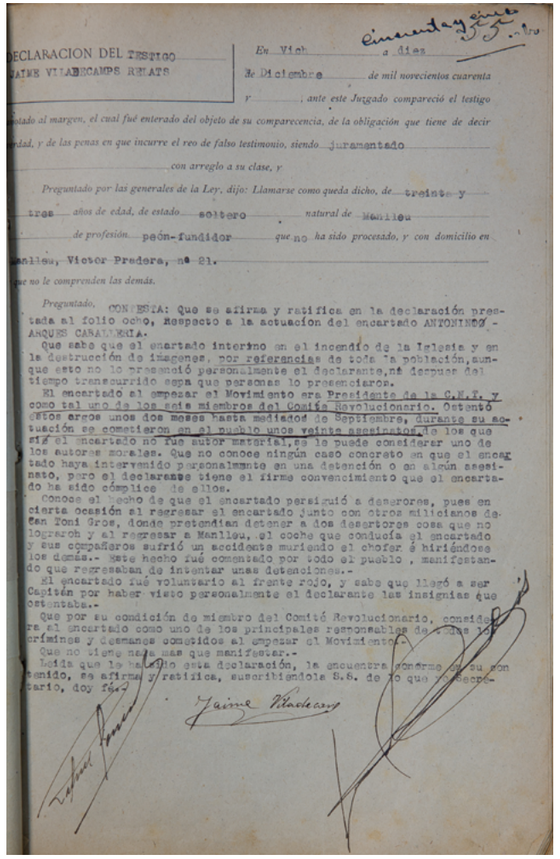
Manlleu 8 de Abril de 1.939.

AÑO DE LA VICTORIA

El Comandante del Puesto:

Señor Juez Militar de la Plaza de VICH

Declaració d'un testimoni de càrrec.
Any 1940.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

DECLARACION DEL TESTIGO
JAIME VILABECAMPS RELATS

En Vich a diez
de Diciembre de mil novecientos cuarenta
y ; ante este Juzgado compareció el testigo
notado al margen, el cual fué enterado del objeto de su comparecencia, de la obligación que tiene de decir
rdad, y de las penas en que incurre el reo de falso testimonio, siendo juramentado
con arreglo a su clase, y

Preguntado por las generales de la Ley, dijo: Llamarse como queda dicho, de treinta y
tres años de edad, de estado soltero natural de Manlleu
de profesión peón-fundidor que no ha sido procesado, y con domicilio en
anlleu, Victor Pradera, nº 21.
ue no le comprenden las demás.

Preguntado, CONTESTA: Que se afirma y ratifica en la declaración prestada al folio ocho, respecto a la actuación del encartado ANTONIMEZ - ANQUES CASALMEDA.

Que sabe que el encartado interino en el incendio de la Iglesia y en la destrucción de imágenes, por referencias de toda la población, aunque esto no lo presenció personalmente el declarante, ni despues del tiempo transcurrido sepa que personas lo presenciaron.

El encartado al empezar el Movimiento era Presidente de la C.N.T. y como tal uno de los seis miembros del Comité Revolucionario. Ostentó dicho cargo unos dos meses hasta mediados de Septiembre, durante su actuación se cometieron en el pueblo unos veinte asesinatos. De los que sí el encartado no fué autor material, se le puede considerar uno de los autores morales. Que no conoce ningún caso concreto en que el encartado haya intervenido personalmente en una detención o en algún asesinato, pero el declarante tiene el firme convencimiento que el encartado ha sido cómplice de ellos.

Conoce el hecho de que el encartado persiguió a desertores, pues en cierta ocasión al regresar el encartado junto con otros milicianos de Can Toni Gros, donde pretendían detener a dos desertores cosa que no lograron y al regresar a Manlleu, el coche que conducía el encartado y sus compañeros sufrió un accidente muriendo el chofer é hiriéndose los demás.- Este hecho fué comentado por todo el pueblo, manifestando que regresaban de intentar unas detenciones.-

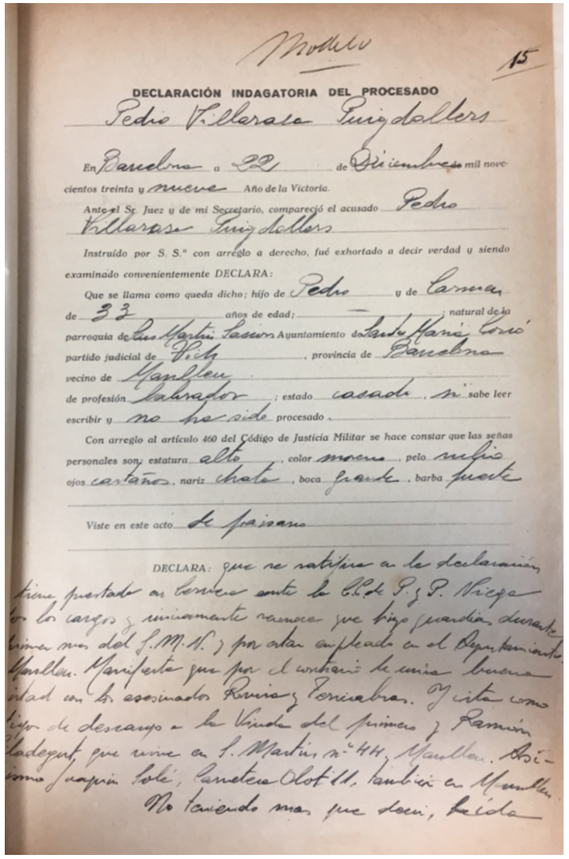
El encartado fué voluntario al frente rojo, y sabe que llegó a ser Capitán por haber visto personalmente el declarante las insignias que ostentaba.-

Que por su condición de miembro del Comité Revolucionario, considera el encartado como uno de los principales responsables de los crímenes y asesinatos cometidos al empezar el Movimiento.-

Que no tiene nada mas que manifestar.-

Leida que le fué esta declaración, la encuentra conforme en su contenido, se afirma y ratifica, suscribiéndola S.S. de lo que yo el Secretario, doy fé.-

Declaració indagatòria d'un encausat.
Any 1939.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

Modelo 15

DECLARACIÓN INDAGATORIA DEL PROCESADO

Pedro Villarasa Puigdollers

En Barcelona a 22 de Diciembre mil novecientos treinta y nueve Año de la Victoria.

Ante el Sr. Juez y de mi Secretario, compareció el acusado Pedro Villarasa Puigdollers

Instruído por S. S.ª con arreglo a derecho, fué exhortado a decir verdad y siendo examinado convenientemente DECLARA:

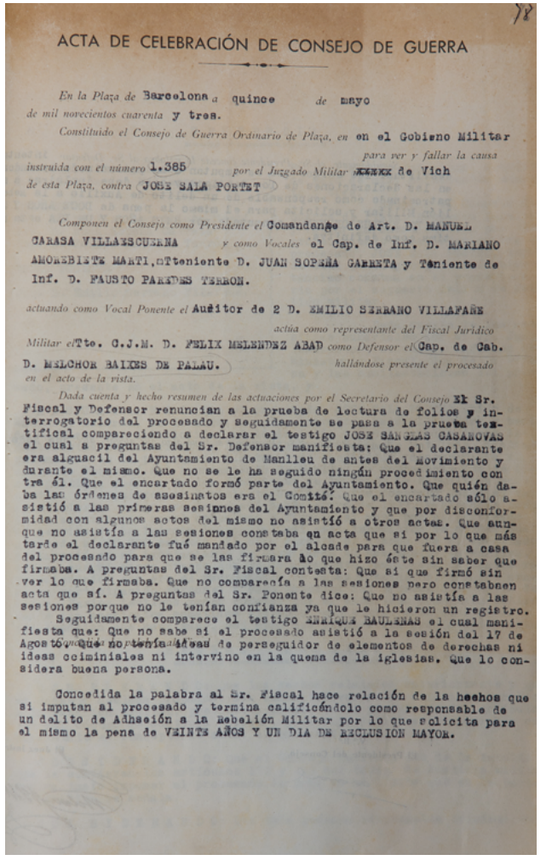
Que se llama como queda dicho; hijo de Pedro y de Ramona de 33 años de edad; —, natural de la parroquia de Sta Martin Sasserra Ayuntamiento de Sta Maria Corcó partido judicial de Vich, provincia de Barcelona vecino de Manlleu de profesión Labrador; estado casado; sabe leer escribir y no ha sido procesado.

Con arreglo al artículo 400 del Código de Justicia Militar se hace constar que las señas personales son; estatura alto, color moreno, pelo rubio ojos castaños, nariz recto, boca grande, barba puede

Viste en este acto de paisano

DECLARA: que se ratifica a la declaración
tiene prestada en Comisaría ante la Cía de P. y P. Vigila
los cargos y únicamente recuerda que hizo guardia durante
unas noches del F.M.I. y por estar afiliado en el Ayuntamiento
Manlleu. Manifiesta que por el contrario le unía buena
edad con los asesinados Rovira y Torrabras. Ofrece como
tigos de descargo a la Viuda del primero y Ramón
Badenas que viven en S. Martin nº 44, Manlleu. Asimismo Joaquín Solé, Sanidad Clot 11, también en Manlleu
No teniendo mas que decir, leída

Acta d'un Consell de Guerra.
Any 1943.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

78

ACTA DE CELEBRACIÓN DE CONSEJO DE GUERRA

En la Plaza de Barcelona a quince de mayo de mil novecientos cuarenta y tres.

Constituído el Consejo de Guerra Ordinario de Plaza, en en el Gobierno Militar para ver y fallar la causa instruída con el número 1.385 por el Juzgado Militar xxxxx de Vich de esta Plaza, contra JOSE SALA PORTET

Componen el Consejo como Presidente el Comandante de Art. D. MANUEL CARASA VILLAESCUSENA y como Vocales el Cap. de Inf. D. MARIANO AMOABEITE MARTI, nTeniente D. JUAN SOPEÑA CARRETA y Teniente de Inf. D. FAUSTO PARDES TERRON.

actuando como Vocal Ponente el Auditor de 2 D. EMILIO SERRANO VILLAFAÑE actúa como representante del Fiscal Jurídico Militar el Tte. C.J.M. D. FELIX MELENDEZ ARAD como Defensor el Cap. de Cab. D. MELCHOR RAIMES DE PALAU. hallándose presente el procesado en el acto de la vista.

Dada cuenta y hecho resumen de las actuaciones por el Secretario del Consejo El Sr. Fiscal y Defensor renuncian a la prueba de lectura de folios e interrogatorio del procesado y seguidamente se pasa a la prueba testifical compareciendo a declarar el testigo JOSE SANCHIS CASANOVAS el cual a preguntas del Sr. Defensor manifiesta: Que el declarante era alguacil del Ayuntamiento de Manlleu de antes del Movimiento y durante el mismo. Que no se le ha seguido ningún procedimiento contra él. Que el encartado formó parte del Ayuntamiento. Que quién daba las órdenes de asesinatos era el Comité. Que el encartado sólo asistió a las primeras sesiones del Ayuntamiento y que por disconformidad con algunos actos del mismo no asistió a otros actos. Que aunque no asistía a las sesiones constaba en acta que sí por lo que más tarde el declarante fué enviado por el alcalde para que fuera a casa del procesado para que se las firmara ho que hizo éste sin saber que firmaba. A preguntas del Sr. Fiscal contesta: Que sí que firmó sin ver lo que firmaba. Que no comparecía a las sesiones pero constaban en acta que sí. A preguntas del Sr. Ponente dice: Que no asistía a las sesiones porque no le tenían confianza ya que le hicieron un registro.

Seguidamente comparece el testigo ENRIQUE BADENAS el cual manifiesta que: Que no sabe si el procesado asistió a la sesión del 17 de Agosto. Que no tenía ideas de perseguidor de elementos de derechas ni ideas criminales ni intervino en la quema de la iglesias. Que lo considera buena persona.

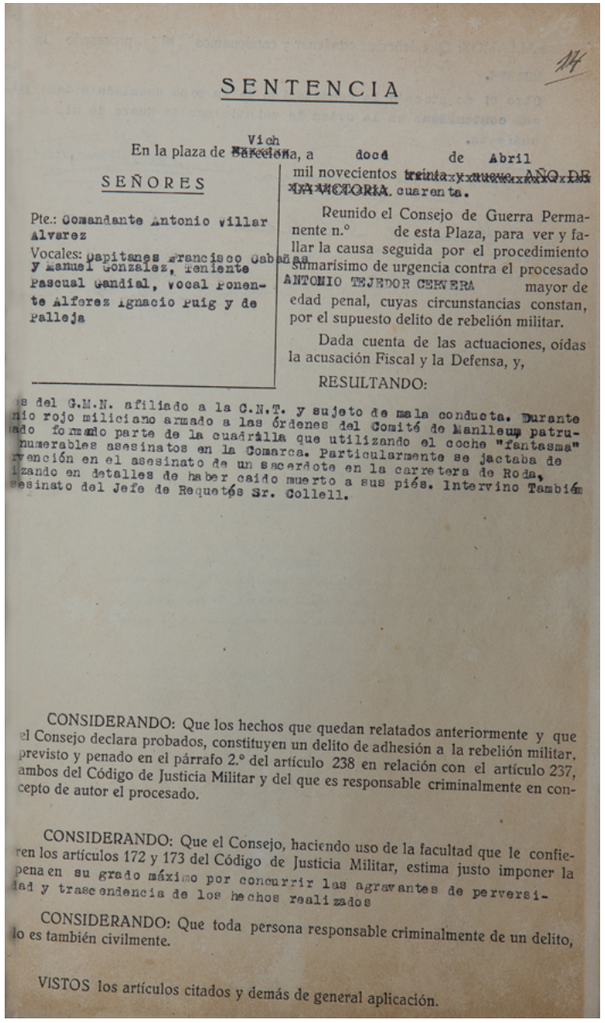
Concedida la palabra al Sr. Fiscal hace relación de la hechos que si imputan al procesado y termina calificándolo como responsable de un delito de Adhesión a la Rebelión Militar por lo que solicita para el mismo la pena de VEINTE AÑOS Y UN DIA DE RECLUSION MAYOR.

Seguidamente, el Sr. Presidente concede la palabra al Sr. Defensor intenta desvirtuar los cargos que se imputan a su patrocinado basándose en las declaraciones de los testigos y cree debe incluirse a su patrocinado como responsable de un delito de Auxilio a la Rebelión Militar y solicita para el mismo la pena de DOCE AÑOS Y UN DIA DE RECLUSION MENOR conmutada por SEIS AÑOS Y UN DIA esta última como definitva.

Preguntado por el Sr. Presidente si tiene algo que alegar, dice: que Nada.

V.º B.º
El Presidente del Consejo.

El Juez Instructor.

14

SENTENCIA

En la plaza de ~~Barcelona~~ Vich, a docé de Abril mil novecientos ~~treinta y nueve~~ AÑO DE ~~LA VICTORIA~~ cuarenta.

SEÑORES

Pte.: Comandante Antonio Villar Alvarez

Vocales: Capitanes Francisco Cabañas y Manuel Gonzalez, Teniente Pascual Gandial, Vocal Ponente Alferez Ignacio Puig y de Palleja

Reunido el Consejo de Guerra Permanente n.º de esta Plaza, para ver y fallar la causa seguida por el procedimiento sumarísimo de urgencia contra el procesado ANTONIO TEJEDOR CERVERA mayor de edad penal, cuyas circunstancias constan, por el supuesto delito de rebelión militar.

Dada cuenta de las actuaciones, oídas la acusación Fiscal y la Defensa, y,

RESULTANDO:

...s del C.N.N. afiliado a la C.N.T. y sujeto de mala conducta. Durante ...nio rojo miliciano armado a las órdenes del Comité de Manlleu patru... ...ado formando parte de la cuadrilla que utilizando el coche "fantasma" ...numerables asesinatos en la Comarca. Particularmente se jactaba de ...rvención en el asesinato de un sacerdote en la carretera de Roda, ...izando en detalles de haber caido muerto a sus piés. Intervino también ...esinato del Jefe de Requetés Sr. Collell.

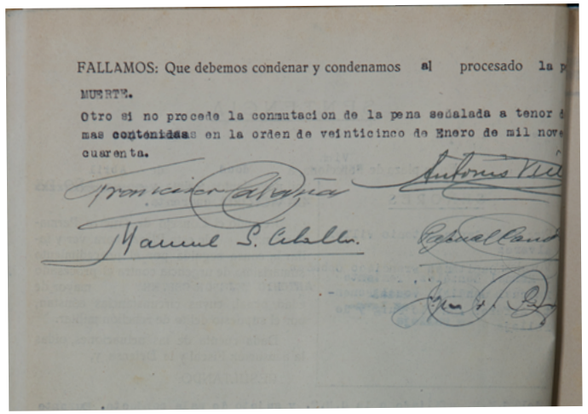
CONSIDERANDO: Que los hechos que quedan relatados anteriormente y que el Consejo declara probados, constituyen un delito de adhesión a la rebelión militar, previsto y penado en el párrafo 2.º del artículo 238 en relación con el artículo 237, ambos del Código de Justicia Militar y del que es responsable criminalmente en concepto de autor el procesado.

CONSIDERANDO: Que el Consejo, haciendo uso de la facultad que le confieren los artículos 172 y 173 del Código de Justicia Militar, estima justo imponer la pena en su grado máximo por concurrir las agravantes de perversidad y trascendencia de los hechos realizados

CONSIDERANDO: Que toda persona responsable criminalmente de un delito, lo es también civilmente.

VISTOS los artículos citados y demás de general aplicación.

Sentència dictada a Vic l'abril de l'any 1940.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

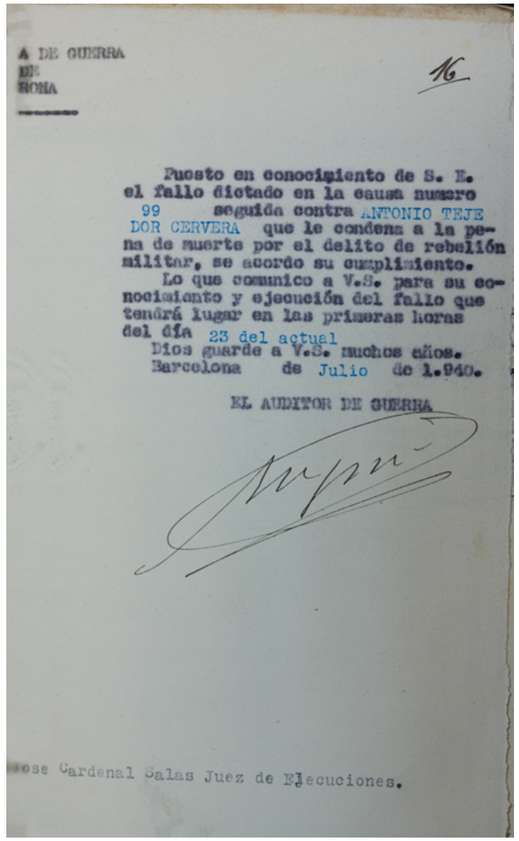
FALLAMOS: Que debemos condenar y condenamos al procesado la p...

MUERTE.

Otro si no procede la conmutacion de la pena señalada a tenor ... mas contenidas en la orden de veinticinco de Enero de mil nove... cuarenta.

Notificació per part de l'Auditor de Guerra de *el "enterado"* del Generalísimo.
Any 1940. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero

Notificació d'"entrada en capilla" prèvia a l'execució.
Any 1940. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

...A DE GUERRA
...DE
...ROMA

16

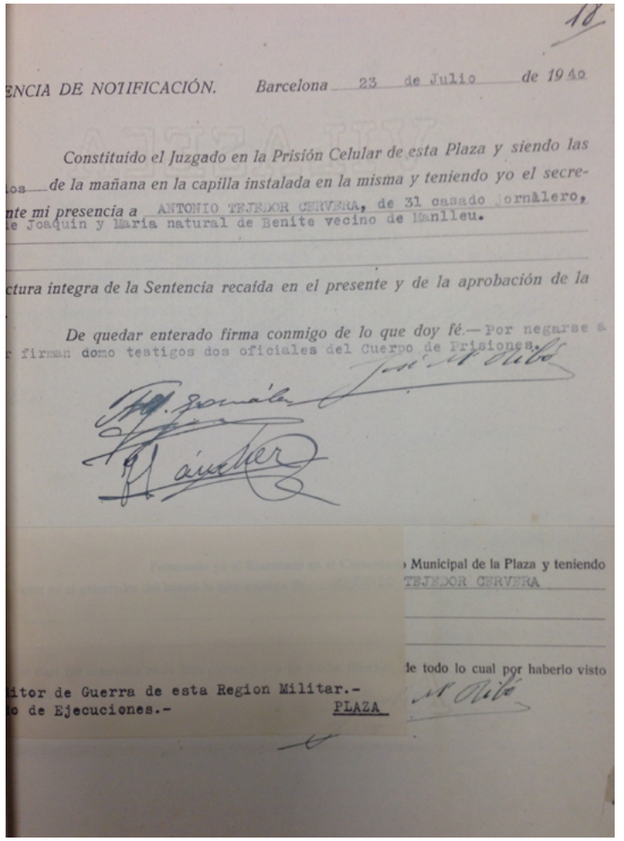
Puesto en conocimiento de S. E. el fallo dictado en la causa numero 99 seguida contra ANTONIO TEJE DOR CERVERA que le condena a la pena de muerte por el delito de rebelión militar, se acordo su cumplimiento.

Lo que comunico a V.S. para su conocimiento y ejecución del fallo que tendrá lugar en las primeras horas del día 23 del actual

Dios guarde a V.S. muchos años.
Barcelona de Julio de 1.940.

EL AUDITOR DE GUERRA

...ose Cardenal Salas Juez de Ejecuciones.

16

...ENCIA DE NOTIFICACIÓN. Barcelona 23 de Julio de 1940

Constituido el Juzgado en la Prisión Celular de esta Plaza y siendo las ...os de la mañana en la capilla instalada en la misma y teniendo yo el secre... ...nte mi presencia a ANTONIO TEJEDOR CERVERA, de 31 casado jornalero, ...e Joaquin y María natural de Benite vecino de Manlleu.

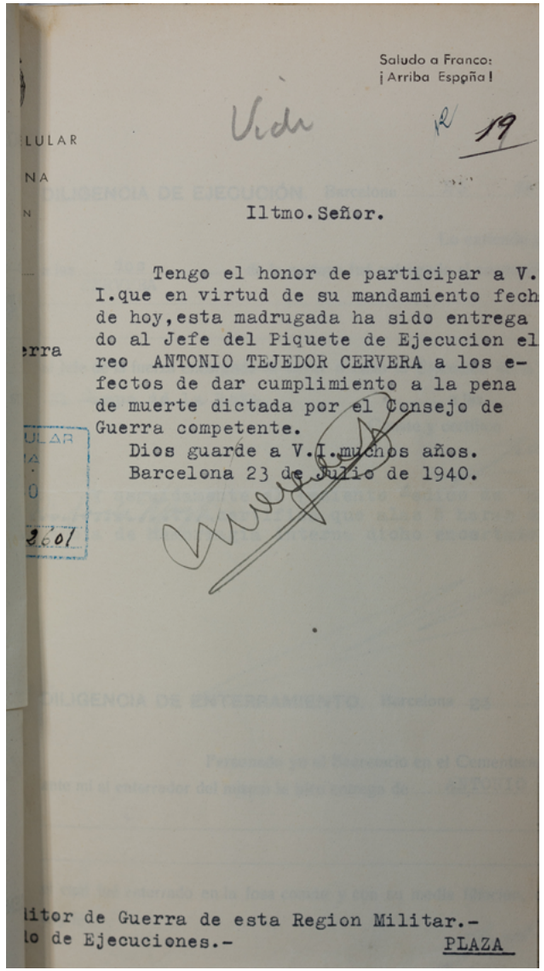
...ctura integra de la Sentencia recaída en el presente y de la aprobación de la

De quedar enterado firma conmigo de lo que doy fé.— Por negarse a ...e firman domo testigos dos oficiales del Cuerpo de Prisiones.

...Municipal de la Plaza y teniendo ...TEJEDOR CERVERA

...le todo lo cual por haberlo visto

...itor de Guerra de esta Region Militar.- ...o de Ejecuciones.- PLAZA

Saludo a Franco:
¡Arriba España!

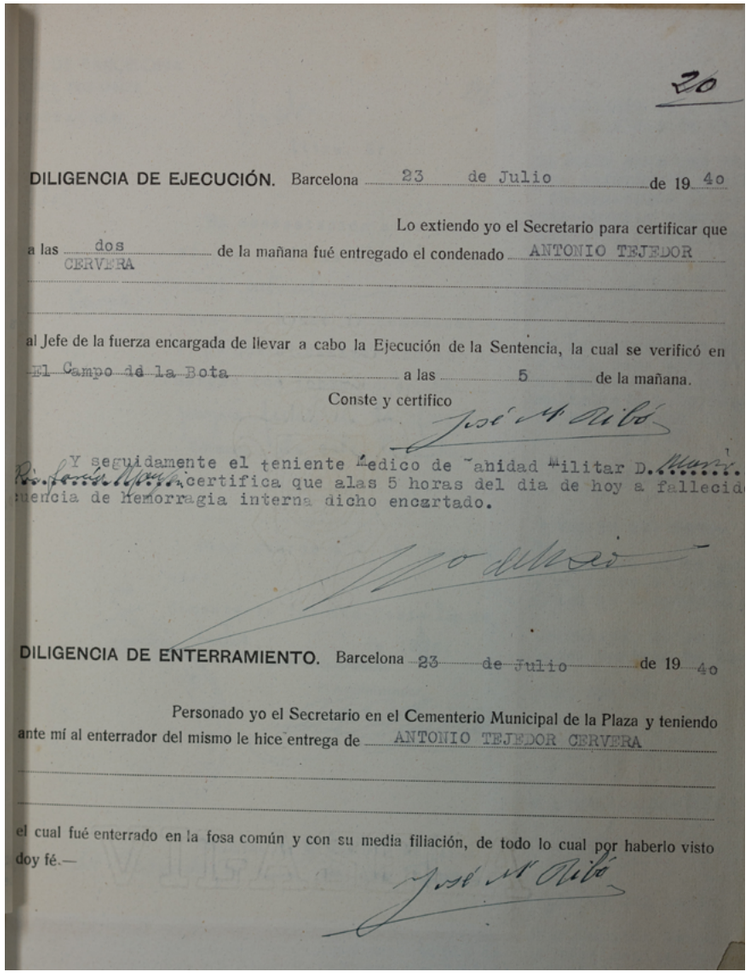
Vida 12 19

Iltmo. Señor.

Tengo el honor de participar a V. I. que en virtud de su mandamiento fech de hoy, esta madrugada ha sido entrega do al Jefe del Piquete de Ejecucion el reo ANTONIO TEJEDOR CERVERA a los e- fectos de dar cumplimiento a la pena de muerte dictada por el Consejo de Guerra competente.

Dios guarde a V.I. muchos años.
Barcelona 23 de Julio de 1940.

itor de Guerra de esta Region Militar.-
lo de Ejecuciones.- PLAZA

20

DILIGENCIA DE EJECUCIÓN. Barcelona 23 de Julio de 19 40

Lo extiendo yo el Secretario para certificar que a las dos de la mañana fué entregado el condenado ANTONIO TEJEDOR CERVERA

al Jefe de la fuerza encargada de llevar a cabo la Ejecución de la Sentencia, la cual se verificó en El Campo de la Bota a las 5 de la mañana.

Conste y certifico

José M. Ribó

Y seguidamente el teniente Médico de Sanidad Militar D. [illegible] certifica que alas 5 horas del dia de hoy a fallecid consecuencia de Hemorragia interna dicho encartado.

DILIGENCIA DE ENTERRAMIENTO. Barcelona 23 de Julio de 19 40

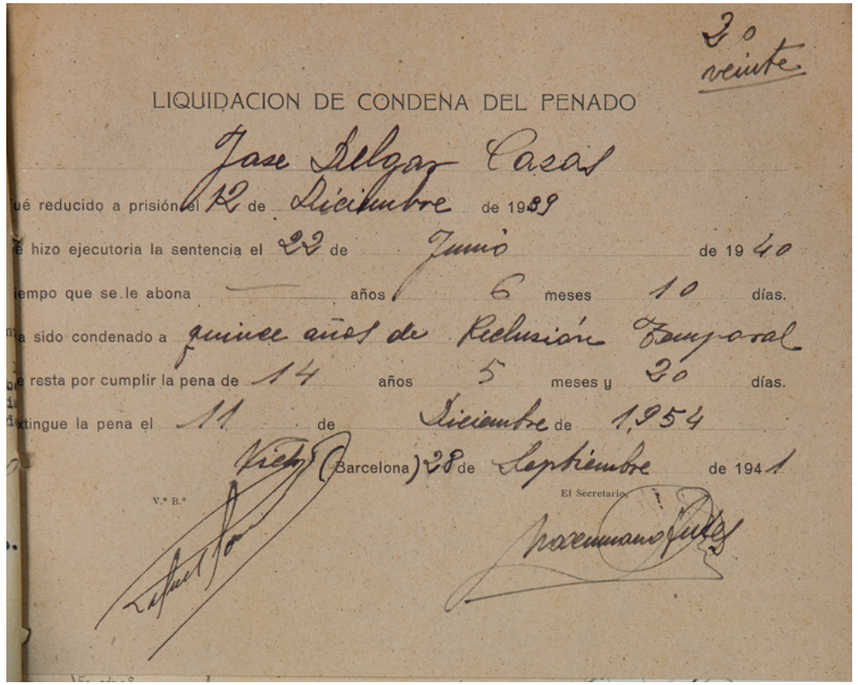
Personado yo el Secretario en el Cementerio Municipal de la Plaza y teniendo ante mí al enterrador del mismo le hice entrega de ANTONIO TEJEDOR CERVERA

el cual fué enterrado en la fosa común y con su media filiación, de todo lo cual por haberlo visto doy fé.—

José M. Ribó

Diligències de l'execució i enterrament. Any 1940.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

Fitxa de liquidació de condemna a presó. Any 1941.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

20 veinte

LIQUIDACION DE CONDENA DEL PENADO

José Delgar Casas

ué reducido a prisión el 12 de Diciembre de 1939

e hizo ejecutoria la sentencia el 22 de Junio de 19 40

iempo que se le abona — años 6 meses 10 días.

a sido condenado a quince años de Reclusión Temporal

e resta por cumplir la pena de 14 años 5 meses y 20 días.

xtingue la pena el 11 de Diciembre de 1954

(Barcelona) 28 de Septiembre de 1941

V.º B.º

El Secretario

Grup de presos de la presó de Figueres. Fons dels procuradors Jou de Figueres. Arxiu Comarcal Alt Empordà.

REPRESALIATS I REPRESALIADES PEL FRANQUISME A MANLLEU

199 persones residents a Manlleu apareixen a les llistes dels judicis sumaríssims. Però les víctimes de la repressió van ser directament i indirectament moltíssimes més. No podem parlar de totes les dones i homes que van patir la repressió. Per això ho hem exemplificat en aquesta selecció diversa de perfils biogràfics de persones represaliades en representació de tots els manlleuencs i manlleuenques víctimes de la repressió franquista.

JOAN CODINA ESPINÓ
Afusellat a Cartagena

Va néixer a Barcelona l'any 1912 però la seva família es va traslladar a Manlleu. Durant els anys trenta treballava a la impremta Contijoch i a l'inici de la guerra uns mesos ho feu a les oficines municipals. De jove es va afiliar a la UGT i al Partit Socialista de Catalunya. El 1935 va fundar a Manlleu les Joventuts Socialistes Unificades de Catalunya. Va ser secretari comarcal de la Internacional Comunista i fundador redactor del periòdic de Manlleu *Alba Roja*.

L'agost de 1936 es va allistar a la columna Karl Marx en l'operació de conquesta de l'illa de Mallorca. El 1937 va ingressa al Regiment Naval núm. 1, a Guardamar del Segura. El 1938 va embarcar al vaixell Libertad i després al Miguel de Cervantes. El 5 de març de 1939, els vaixells de l'armada concentrats a Cartagena, entre ells el *Cervantes*, marxen cap al nord d'Àfrica. A Tunísia, Codina va ingressar al camp de concentració de Meheri Zabbens. Va estar-hi poc, ja que la promesa d'amnistia als innocents de delictes de sang el va encoratjar a tornar. Desembarcà a Rota (Cadis) i fou internat al camp de la Almadraba i més endavant traslladat al Penal Naval de la Caseria de Ossio. El 1941 el traslladaren a la Presó Militar de Cartagena i fou sotmès a Consell de Guerra. Els informes de les autoritats de Manlleu sobre la seva ideologia política i les seves activitats revolucionàries van fer que el Tribunal Militar el condemnés a mort pel delicte d'adhesió a la rebel·lió, tot i que no és acusat com a responsable directe de cap assassinat.

El 9 de juliol de 1941 va ser afusellat al "recinto del Arsenal" i enterrat en una fosa comuna del cementiri de Los Remedios, a Cartagena.

Port i arsenal de Cartagena.

1
Retrat de Joan Codina Espinó. Arxiu familiar.

2
Vaixell Miguel de Cervantes de l'Armada Espanyola a Cartagena. Anys 30.

3-4
Carta de Joan Codina Espinó des de la presó de Cartagena.
20 de febrer de 1941. Arxiu familiar.

5
Joan Codina Espinó i un company a Cartagena durant la Guerra.
Arxiu familiar.

1

2

3

Juan Codina Espino — Cartagena 20-2-41
P.N.M.
Celdas altas 47 — Sra. Dª Encarnación Vidal Pérez = Los Molinos

Queridísima Encarna: Al recibo de estas me alegraré los encontréis en un perfecto estado de salud, la mía es buena. S. a D.

Encarna, sabrá que el día 17 fui llamado a declarar al Servicio de Investigación, una vez allí me leyeron unas faltas denuncias en contra mía, y como es muy natural al llegar al Penal fui puesto en Celda, como verá mi dirección no es la misma; y con lo que respecta a la visita solamente es una vez al mes, por reja y solamente media hora, se lo comunico por si cuando me toque tiene el punto de venir. Seguramente que a no tardar tendrá carta de mi esposa, cuando le conteste tenga la bondad de decirle que se preocupe de ver al Pe. José Contijoch para que se preocupe de mi asunto, como igualmente escriba ella a nuestra prima Pa Concepción y le ponga al corriente de mi asunto de lo que Vd. que no se duerma que hagan lo que puedan para aclarar mi asunto que es más serio de lo que se piensan. Espero que hará Vd. esta gestión, yo por mi parte le quedaré muy agradecido.

Probablemente me tocará visita el día 28, no obstante si tiene interés en venir puede pasar a ver las listas las malas están en el Penal. Referente a las tablillas para la colada de la ropa, le pongo una cinta de papel para que lo pegue en la suya yo la mía ya la arreglaré.

Espero que comunique todo esto a la Josefina, me supongo que tendrá un disgusto, pero hay que tener paciencia. Cuando me escriba dígame si le es posible adquirir un poco de tabaco pues cuando yo salga le daré dinero por si puede Vd. comprarme algún paquete.

Cuando escriba a mi novia hágalo a esta dirección: Asunción Cardona, Vidal. C/. Nueva, nº 131. Vich (Prov. Barcelona) y le dice que sobre todo se preocupe por mi asunto que es grave y que procure se entrevista cuanto antes mejor, pues ella tiene personas que le recomendarán en todo y por todo.

Con recuerdos para mi Padre, Juan y Alejandro; para Josefa y Lali y demás amistades, recibe los

4

pido de V. hasta mi próxima visita. Como le prometí en la pasada visita le adjunto la foto de mi pequeña a ver si la reconoce este un amigo que la aprecia

Juan Codina

Sra Dª Asunción Cardona

Muy Sra mía: Acabo de recibir esta carta de Juan y de la remito para que le entere de lo que me dice porque me parece lo mejor.

El día 10 fui a verle y lo encontré muy bien y contento extrañándose la carta de hoy.

Sin más que decirle mande lo que guste a su amiga

Encarnación Vidal

5

MATÍAS CONESA HERNÁNDEZ
Un alcalde republicà perseguit incansablement

Va néixer a La Unión (Murcia) el 1903 i a mitjans dels anys vint va arribar a Manlleu. S'hi va casar i va treballar al tèxtil. Fou militant d'ERC i regidor. El maig de 1936 fou nomenat alcalde fins a l'octubre de 1937. Amb la desfeta republicana va passar a França per Banyuls, i va retornar per Irún, confiant en la promesa de perdó als innocents de delictes de sang. Fou internat al camp de concentració de Miranda de Ebro.

A Manlleu, però, les autoritats es van mobilitzar. L'acusaven dels fets de l'etapa revolucionària. Va patir dos judicis sumaríssims. El primer, per la denúncia d'un empresari local, va condemnar-lo a presó perpètua pel seu passat polític i per l'actuació les setmanes posteriors a la rebel·lió militar. El segon el motivà una denúncia de la Falange l'abril de 1939 i fou condemnat a mort. L'Auditoria de Guerra, però, la va anul·lar perquè s'havien jutjat els mateixos fets.

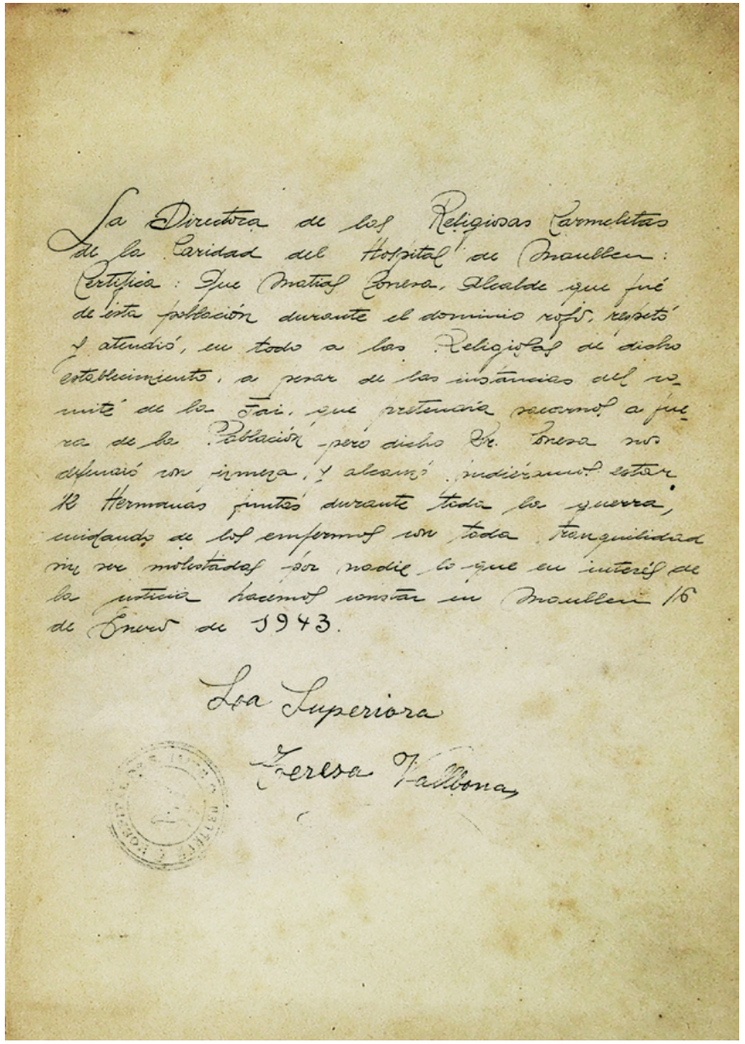
Una tercera denúncia va obrir una nova causa. A Manlleu es van mobilitzar més recursos humans i materials que mai per aconseguir una sentència de pena de mort. Informadors habituals de Falange i familiars de víctimes del període revolucionari hi testificaren. Davant la manca de proves evidents es va posar en dubte la capacitat professional i moral del jutge instructor, es va acusar d' influència a la família de Conesa i es van utilitzar anònims i denúncies falses. Els testimonis declaraven amb un llenguatge comú amb termes com "el monstre de Conesa", inexistent en els sumaríssims anteriors.

Aquest expedient mostra com pocs la voluntat de revenja. Tot indicava un muntatge orquestrat des dels despatxos de la delegació de "Investigación e Información de Falange" i Conesa va fugir el juliol de 1943 de la penitenciaria on complia condemna pel primer judici. Va viure tretze anys al Montseny fent carbonet i després amagat a Barcelona. El 1956 fou detingut i el juliol d'aquell any es va sobreseure la tercera causa. Ingressà a una presó de València per acabar la condemna pendent del primer judici. Va morir el 7 de gener de 1984 a Barcelona.

Vista de la plaça de Manlleu durant la celebració d'un acte franquista. Any 1943. Arxiu Valls.

1

La Directora de las Religiosas Carmelitas de la Caridad del Hospital de Manlleu:

Certifica: Que Matías Conesa, Alcalde que fué de esta población durante el dominio rojo, respetó y atendió, en todo a las Religiosas de dicho establecimiento, a pesar de las instancias del comité de los Frentes, que pretendía sacarnos a pupa de la Población, pero dicho Sr. Conesa nos defendió con energía, y alcanzó indirectamente estar 10 Hermanas juntas durante toda la guerra, cuidando de los enfermos con toda tranquilidad sin ser molestadas por nadie lo que en interés de la justicia hacemos constar en Manlleu 16 de Enero de 1943.

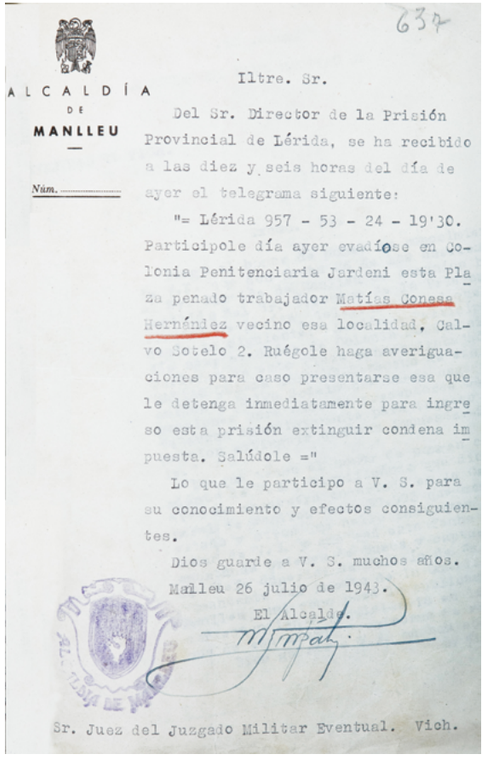
La Superiora

Teresa Pallona

1
Aval de la Superiora de les monges carmelites de l'hospital de Manlleu. Any 1943. Arxiu familiar.

2
Notificació de l'alcalde de Manlleu al jutge militar de Vic, de l'evasió de la presó de Gardeny de Lleida, de Maties Conesa. Any 1943. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

3
Maties Conesa (a darrera i quart començant per l'esquerra) amb la resta de jugadors de Foot-ball Club Manlleu. Any 1926. Arxiu Valls.

637

ALCALDÍA
DE
MANLLEU

Núm.

Iltre. Sr.

Del Sr. Director de la Prisión Provincial de Lérida, se ha recibido a las diez y seis horas del día de ayer el telegrama siguiente:

"= Lérida 957 - 53 - 24 - 19'30. Participole día ayer evadióse en Colonia Penitenciaria Jardeni esta Plaza penado trabajador Matías Conesa Hernández vecino esa localidad, Calvo Sotelo 2. Ruégole haga averiguaciones para caso presentarse esa que le detenga inmediatamente para ingreso esta prisión extinguir condena impuesta. Salúdole ="

Lo que le participo a V. S. para su conocimiento y efectos consiguientes.

Dios guarde a V. S. muchos años.

Manlleu 26 julio de 1943.

El Alcalde.

Sr. Juez del Juzgado Militar Eventual. Vich.

2

El "F C Manlleu" al anys 1926

Manlleu 29 - Mars 1926.

Campió de la Comarca.

3

JOAN CODINA VIVET

Cooperativista i socialista afusellat al Camp de la bóta

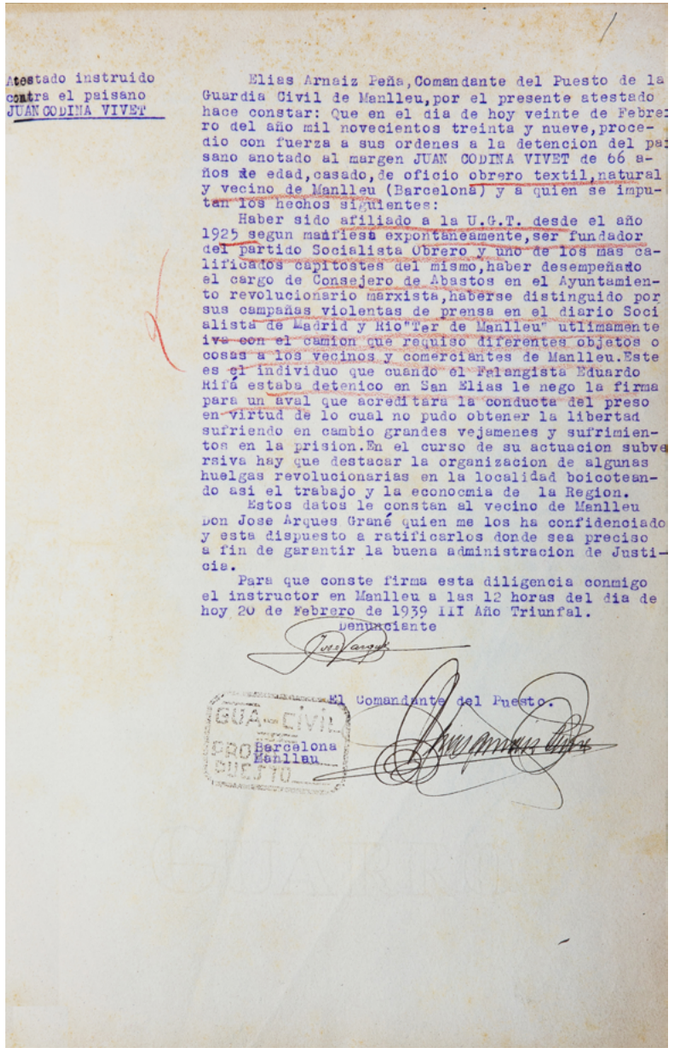
Nascut a Manlleu el 1873 en una família humil, i aviat va quedar orfe. Tres germans se'n van fer càrrec, li van buscar feina i van fer que aprengués a llegir i escriure. Va iniciar molt jove el seu compromís polític a la UGT i al PSOE i fou regidor de l'Ajuntament l'any 1912 i regidor suplent l'any 1934. Però des dels 16 anys la seva gran vocació fou el cooperativisme, que considerava la millor via al socialisme. La va desenvolupar intensament a la Cooperativa Mutua de Pa i Queviures de Manlleu. En va ser secretari, la va presidir entre el 1922 i 1924 i sempre hi va estar estretament vinculat. Fou un orador "d'escassa eloqüència", però un prolífic escriptor d'articles en publicacions socialistes i cooperativistes, sovint amb el pseudònim "Juan de Cataluña".

Durant la Guerra Civil fou regidor de proveïments pel PSUC des del novembre de 1936 i alcalde interí del 20 al 29 d'octubre de 1937. Acabada la guerra es negà fugir a França: "Estic cansat i no em veig amb cor de fugir. No he fet res". Tenia 64 anys. Fou denunciat i detingut el 21 de febrer de 1939. Era una persona important pel moviment obrer de Manlleu i de Catalunya. Estava condemnat abans de començar. El van acusar d'adhesió a la rebel·lió tot i que no es va poder provar cap delicte. El fiscal "només" va demanar 30 anys de presó, però el jutge el va condemnar a mort. Joan Codina no va voler signar la notificació de la sentència. Fou afusellat al Camp de la Bóta el 29 de març de 1939.

Façana de la Cooperativa de Pa i Queviures de Manlleu. Any 1928. Arxiu Valls.

1

Atestado instruido contra el paisano JUAN CODINA VIVET

Elias Arnaiz Peña, Comandante del Puesto de la Guardia Civil de Manlleu, por el presente atestado hace constar: Que en el dia de hoy veinte de Febrero del año mil novecientos treinta y nueve, procedio con fuerza a sus ordenes a la detencion del paisano anotado al margen JUAN CODINA VIVET de 66 años de edad, casado, de oficio obrero textil, natural y vecino de Manlleu (Barcelona) y a quien se imputan los hechos siguientes:

Haber sido afiliado a la U.G.T. desde el año 1925 segun manifiesta expontaneamente, ser fundador del partido Socialista Obrero y uno de los mas calificados capitostes del mismo, haber desempeñado el cargo de Consejero de Abastos en el Ayuntamiento revolucionario marxista, haberse distinguido por sus campañas violentas de prensa en el diario Socialista de Madrid y Rio "Ter de Manlleu" ultimamente iva con el camion que requiso diferentes objetos o cosas a los vecinos y comerciantes de Manlleu. Este es el individuo que cuando el Falangista Eduardo Riera estaba detenico en San Elias le nego la firma para un aval que acreditara la conducta del preso en virtud de lo cual no pudo obtener la libertad sufriendo en cambio grandes vejamenes y sufrimientos en la prision. En el curso de su actuacion subversiva hay que destacar la organizacion de algunas huelgas revolucionarias en la localidad boicoteando asi el trabajo y la economia de la Region.

Estos datos le constan al vecino de Manlleu Don Jose Arques Grané quien me los ha confidenciado y esta dispuesto a ratificarlos donde sea preciso a fin de garantir la buena administracion de Justicia.

Para que conste firma esta diligencia conmigo el instructor en Manlleu a las 12 horas del dia de hoy 20 de Febrero de 1939 III Año Triunfal.

Denunciante

El Comandante del Puesto.

GUA. CIVIL PRO PUESTO Barcelona Manlleu

(...) En el curso de su actuación subversiva hay que destacar la organización de algunas huelgas revolucionarias en la localidad boicoteando así el trabajo y la economía de la Región (...)

2

3

1
Atestat de la Guàrdia Civil de Manlleu. Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

2
Joan Codina Vivet en primer terme. Arxiu Fundació Rafael Campalans.

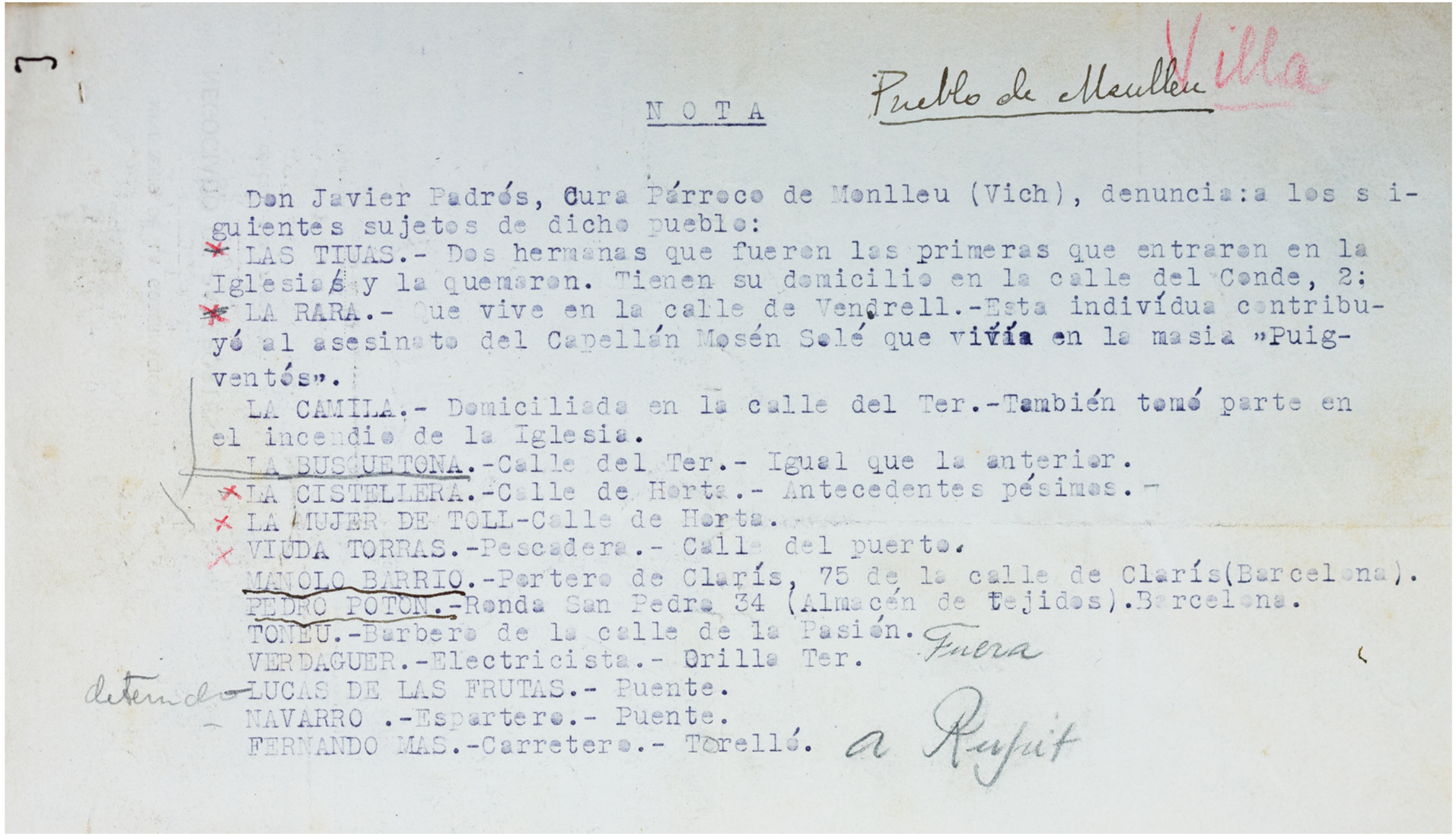
3
Joan Codina Vivet i família. Arxiu familiar.

Cua de gent en un forn de pa de Barcelona. Any 1940. Col·lecció Merletti / Institut d'Estudis Fotogràfics de Catalunya.

LES GERMANES MAS ALBANELL
Dones d'esquerra

En sabem poc de la Mercè i la Rosa Mas Albanell. El 1934 amb 34 i 47 anys formaven part de l'Agrupació de Dones Obreres d'Esquerra, formació política que tenia com a objectiu defensar la llibertat, l'autonomia de Catalunya i la República, i millorar la formació de les dones. La Mercè en fou la presidenta. L'abril del 1939 són denunciades a la Guàrdia Civil per un antic vicari de Manlleu amb set dones més: Carme Basol, Carme Puigdollers, Maria Gomis, Dolors Oriol, Camila Espaulella, Dolors Castell i Àngels Mimó. La denúncia d'un capellà és l'únic cas que coneixem en el conjunt de represaliats de Manlleu. Se les acusava de "pèssims antecedents" i de col·laboració en l'incendi de l'església. Els informes de Falange i Guàrdia civil afegeixen que totes elles eren d'"Ideas izquierdistas", favorables al Front Popular i bel·ligerants contra la gent de dretes. L'alcalde, en canvi, declara que no se'ls coneix cap fet delictiu. Molts veïns van donar suport a les detingudes amb escrits d'aval i signatures. Finalment van ser absoltes.

NOTA

Pueblo de Manlleu Villa

Don Javier Padrós, Cura Párroco de Monlleu (Vich), denuncia:a los s i-
guientes sujetos de dicho pueblo:
* LAS TIUAS.- Dos hermanas que fueron las primeras que entraron en la Iglesia y la quemaron. Tienen su domicilio en la calle del Conde, 2;
* LA RARA.- Que vive en la calle de Vendrell.-Esta indivídua contribuyó al asesinato del Capellán Mosén Solé que vivía en la masia »Puigventós».
LA CAMILA.- Domiciliada en la calle del Ter.-También tomó parte en el incendio de la Iglesia.
LA BUSQUETONA.-Calle del Ter.- Igual que la anterior.
* LA CISTELLERA.-Calle de Horta.- Antecedentes pésimos.-
* LA MUJER DE TOLL-Calle de Horta.
* VIUDA TORRAS.-Pescadera.- Calle del puerto.
MANOLO BARRIO.-Portero de Clarís, 75 de la calle de Clarís(Barcelona).
PEDRO POTON.-Ronda San Pedro 34 (Almacén de Tejidos).Barcelona.
TONEU.-Barbero de la calle de la Pasión.
VERDAGUER.-Electricista.- Orilla Ter. Fuera
detenido LUCAS DE LAS FRUTAS.- Puente.
NAVARRO .-Espartero.- Puente.
FERNANDO MAS.-Carretero.- Torelló. a Rupit

Denúncia contra les germanes Mas Albanell i sis dones més de Manlleu. Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

VUIT TREBALLADORS DE CAN SERRA
I el gendre de Mussolini

El 10 de juliol de 1939 el comte Galeazzo Ciano, gendre de Mussolini i ministre de la Itàlia feixista va visitar Barcelona triomfalment. Dos dies després a Manlleu la Guàrdia Civil dona notícia d'una pintada en una porta dels lavabos de can Serra contra en "Sianet". Mitjançant proves cal·ligràfiques a tots els treballadors acusen dues persones: Pere Rovira i Josep Comas. També detenen sis treballadors més: Adrià Benito Arcarons (41 anys), Jaume Colomer Puntí (23), Joan Traveria Bajona (50), Josep Comas Peix (32), Josep Vilardell Juvanteny (35), Albert Terradellas Molas (37), Pere Rovira Nogué (28) i Manuel Codina Bailina (57), tots antics militants de partits i sindicats d'esquerres. En Vilardell i en Traveria havien estat regidors el 1936 i en Vilardell director de la publicació *El Ter* considerada portaveu d'Esquerra Republicana.

Les acusacions no tenien a veure amb la inscripció, sinó amb la seva militància i activitats polítiques i socials durant la República i la Guerra. Es va obrir un sumaríssim conjunt i el Consell de Guerra es va celebrar el 20 d'abril de 1940. Van negar la implicació en l'afer del comte Ciano, però van admetre la seva militància. Paradoxalment, els dos treballadors acusats inicialment de la inscripció van ser absolts i els altres van ser condemnats a penes d'entre 20 i 12 anys. Joan Traveria va morir a la presó.

Aquest procés mostra l'arbitrarietat i la duresa de la persecució de les noves autoritats, i sobretot de la Falange, sobre les persones que havien exercit algun càrrec en les institucions locals, o simplement havien militat en organitzacions polítiques i sindicals amb l'objectiu d'aniquilar la dissidència i estendre la repressió i la por al conjunt de la població.

Detall d'algunes de les naus de la fàbrica de can Serra.
Primer quart del segle XX. Arxiu Valls.

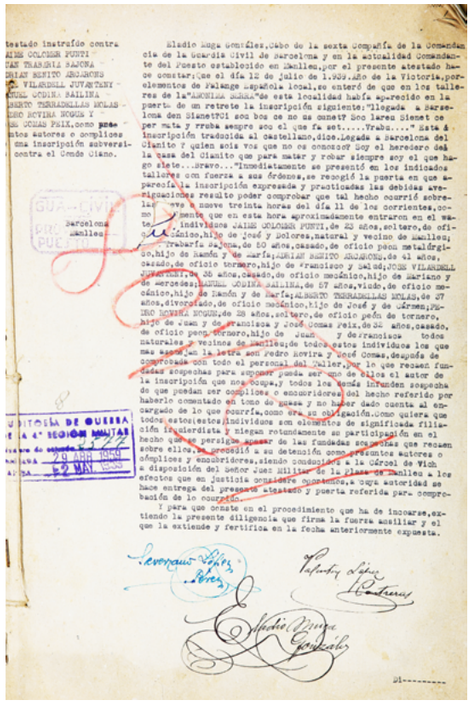
(...) como quiera que todos estos individuos son elementos de significada filiación izquierdista y niegan rotundamente su participación en el hecho que se persigue a pesar de las fundadas sospechas que recaen sobre ellos, se procedió a su detención como presuntos autores o cómplices y encubridores, siendo conducidos a la Cárcel de Vich a disposición del Señor Juez Militar de la plaza de Manlleu.(...)

1
Atestat de la Guàrdia Civil.
Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

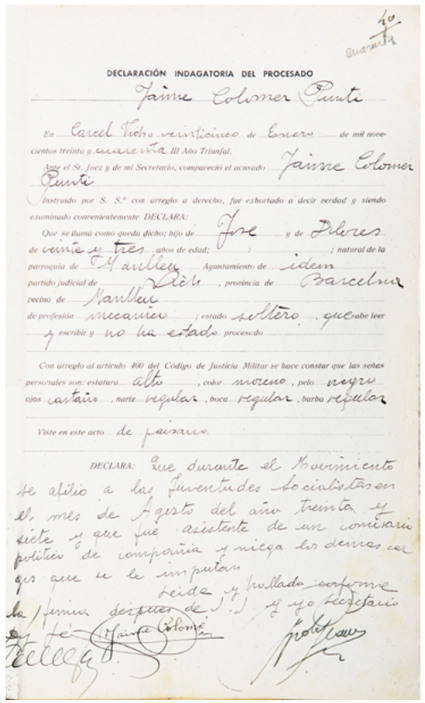
2
Declaració indagatòria d'un dels encausats per la inscripció de la porta de can Serra.
Any 1940. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

3
Visita a Barcelona del Comte Ciano (amb jaqueta blanca i pantalons foscos), gendre de Mussolini. 11 de juliol de 1939.
Arxiu Fotogràfic de Barcelona

1

2

DECLARACIÓN INDAGATORIA DEL PROCESADO

Jaime Colomer Punti

3

Presó Model de Barcelona. Any 1944. Autor: Pérez de Rozas. Arxiu Fotogràfic de Barcelona.

TERESA PIELLA RIBAS
Una manlleuenca fent la revolució

Va néixer a Manlleu l'any 1905 en una família obrera. El seu pare, Francesc, era filador i la Teresa treballà també de filadora des de ben jove a la fàbrica de Ca l'Escolà. Mai va anar a l'escola i no va aprendre a llegir i escriure.

El dia 21 de març de 1939 fou denunciada per la Falange local, detinguda i empresonada a Vic, acusada de militar a la CNT i de simpatitzar amb programes marxistes; d'actuar com a miliciana; instigar assassinats comesos pel Comitè Revolucionari Antifeixista; participar en saqueigs, la destrucció d'imatges religioses i la crema de l'Església. Piella va reconèixer pertànyer a la UGT i haver actuat de miliciana, però va negar la resta d'acusacions. Els informes de les autoritats i els testimonis de càrrec la presentaven amb el terme pejoratiu d'"*Individua*" i recalcaven els comportaments públics de l'encausada: "fer manifestacions públiques", "opinar", "aprovar i instigar", i liderar, ja que "*capitaneaba un grupo de turbas", "actuó como jefe de grupo",* i explicitaven curiosament la seva vestimenta, el mono de treball. No fou acusada de cap delicte de sang, però el Consell de Guerra del dia 5 de maig de 1939 la condemnà a mort pel delicte de rebel·lió militar, commutat després a 30 anys de reclusió. Ingressà a la presó de les Corts, a Barcelona, d'on va sortir el 1945 en llibertat condicional. L'any 1954 va obtenir la llicència definitiva. Finalitzada la pena va treballar a la fàbrica de filats de Can Llanas fins als 65 anys.

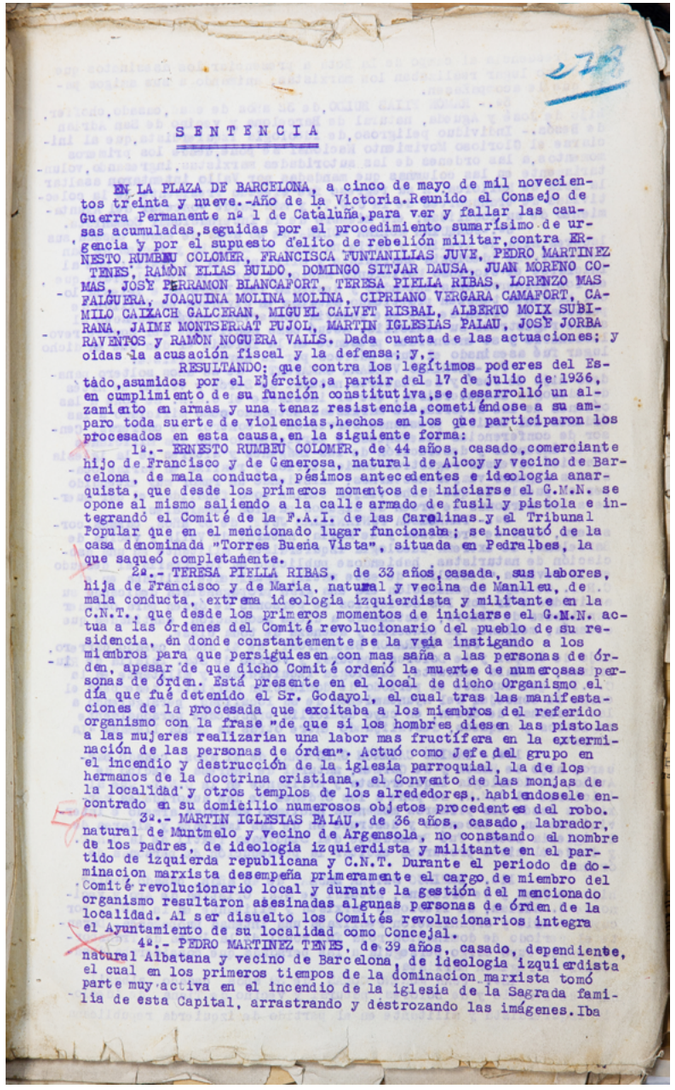
Aquest procés és exemple de la repressió sobre les dones, que eren castigades per transgredir el seu rol domèstic tradicional i fer-se visibles en rols masculins, ja que ocupaven un espai que en la mentalitat dels repressors pertanyia als homes. La repressió retornava les dones al paper tradicional que s'havia posat en qüestió tímidament durant la República. Teresa Piella va morir l'any 1993.

1
Grup de preses a la presó de les Corts de Barcelona.
La primera de dalt a l'esquerra, la Teresa Piella. Arxiu familiar.

2
Sentència de la condemna. Any 1939.
Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

1

SENTENCIA

EN LA PLAZA DE BARCELONA, a cinco de mayo de mil novecientos treinta y nueve.-Año de la Victoria.Reunido el Consejo de Guerra Permanente nº 1 de Cataluña,para ver y fallar las causas acumuladas,seguidas por el procedimiento sumarísimo de urgencia y por el supuesto delito de rebelión militar,contra ERNESTO RUMBEU COLOMER, FRANCISCA FUNTANILLAS JUVE, PEDRO MARTINEZ TENES, RAMON ELIAS BULDO, DOMINGO SITJAR DAUSA, JUAN MORENO COMAS, JOSE PERRAMON BLANCAFORT, TERESA PIELLA RIBAS, LORENZO MAS FALGUERA, JOAQUINA MOLINA MOLINA, CIPRIANO VERGARA CAMAFORT, CAMILO CAIXACH GALCERAN, MIGUEL CALVET RISBAL, ALBERTO MOIX SUBIRANA, JAIME MONTSERRAT PUJOL, MARTIN IGLESIAS PALAU, JOSE JORBA RAVENTOS y RAMON NOGUERA VALLS. Dada cuenta de las actuaciones; y oidas la acusación fiscal y la defensa; y,-

RESULTANDO: que contra los legítimos poderes del Estado,asumidos por el Ejército,a partir del 17 de julio de 1936, en cumplimiento de su función constitutiva,se desarrolló un alzamiento en armas y una tenaz resistencia,cometiéndose a su amparo toda suerte de violencias,hechos en los que participaron los procesados en esta causa,en la siguiente forma:

1º.- ERNESTO RUMBEU COLOMER, de 44 años, casado,comerciante hijo de Francisco y de Generosa, natural de Alcoy y vecino de Barcelona, de mala conducta, pésimos antecedentes e ideología anarquista, que desde los primeros momentos de iniciarse el G.M.N. se opone al mismo saliendo a la calle armado de fusil y pistola e integrandó el Comité de la F.A.I. de las Carolinas y el Tribunal Popular que en el mencionado lugar funcionaba; se incautó de la casa denominada "Torres Buena Vista", situada en Pedralbes, la que saqueó completamente.

2º.- TERESA PIELLA RIBAS, de 33 años,casada, sus labores, hija de Francisco y de Maria, natural y vecina de Manlleu, de mala conducta, extrema ideología izquierdista y militante en la C.N.T., que desde los primeros momentos de iniciarse el G.M.N. actua a las órdenes del Comité revolucionario del pueblo de su residencia, en donde constantemente se la veia instigando a los miembros para que persiguiesen con mas saña a las personas de órden, apesar de que dicho Comité ordenó la muerte de numerosas personas de órden. Está presente en el local de dicho Organismo el día que fué detenido el Sr. Godayol, el cual tras las manifestaciones de la procesada que excitaba a los miembros del referido organismo con la frase "de que si los hombres diesen las pistolas a las mujeres realizarian una labor mas fructífera en la exterminación de las personas de órden". Actuó como Jefe del grupo en el incendio y destrucción de la iglesia parroquial, la de los hermanos de la doctrina cristiana, el Convento de las monjas de la localidad y otros templos de los alrededores, habiendosele encontrado en su domicilio numerosos objetos procedentes del robo.

3º.- MARTIN IGLESIAS PALAU, de 36 años, casado, labrador, natural de Muntmelo y vecino de Argensola, no constando el nombre de los padres, de ideología izquierdista y militante en el partido de izquierda republicana y C.N.T. Durante el periodo de dominacion marxista desempeña primeramente el cargo de miembro del Comité revolucionario local y durante la gestión del mencionado organismo resultaron asesinadas algunas personas de órden de la localidad. Al ser disuelto los Comités revolucionarios integra el Ayuntamiento de su localidad como Concejal.

4º.- PEDRO MARTINEZ TENES, de 39 años, casado, dependiente, natural Albatana y vecino de Barcelona, de ideología izquierdista el cual en los primeros tiempos de la dominacion marxista tomó parte muy activa en el incendio de la iglesia de la Sagrada familia de esta Capital, arrastrando y destrozando las imágenes. Iba

2

VISTOS los artículos citados y demás de general aplicación. FALLAMOS: que debemos condenar y condenamos a los procesados ERNESTO RUMBEU COLOMER. TERESA PIELLA RIBAS y MARTIN IGLESIAS PALAU, a la pena de MUERTE...

JOSEP CASANOVAS TONA
Un alcalde franquista a la llista de represaliats

Va néixer el 1875. Vivia al carrer Rusiñol i estava casat amb Maria Basco. De professió era constructor. Havia estat alcalde de Manlleu durant la dictadura de Primo de Rivera entre 1926 i 1930. Era de dretes, catòlic i de tarannà conservador. Aquests antecedents el van convertir en el primer alcalde del nou règim franquista durant els dos anys posteriors a la guerra.

Com a nou alcalde va col·laborar amb la Falange i la Guàrdia Civil en els tràmits d'instrucció de les causes obertes als detinguts i represaliats de Manlleu. La majoria dels seus informes, però, eren ambigus i genèrics. Per altra banda, també va haver de fer front a les greus conseqüències de l'aiguat de 1940.

Paradoxalment, tot i la seva adhesió al règim, Casanovas Tona apareix a la llista de represaliats del franquisme a Manlleu. L'any 1940 va ser denunciat per excombatents de l'exèrcit nacional. Li recriminaven que durant la guerra no havia estat perseguit i havia pogut romandre a Manlleu, i fins i tot, instal·lant una serradora. Però sobretot l'acusaven de no col·laborar amb la justícia, *"pues al facilitar al Juez Instructor informes de los detenidos por asesinatos o cómplices en actos delictivos, rehusó siempre concretar los cargos y citar los hechos graves".*

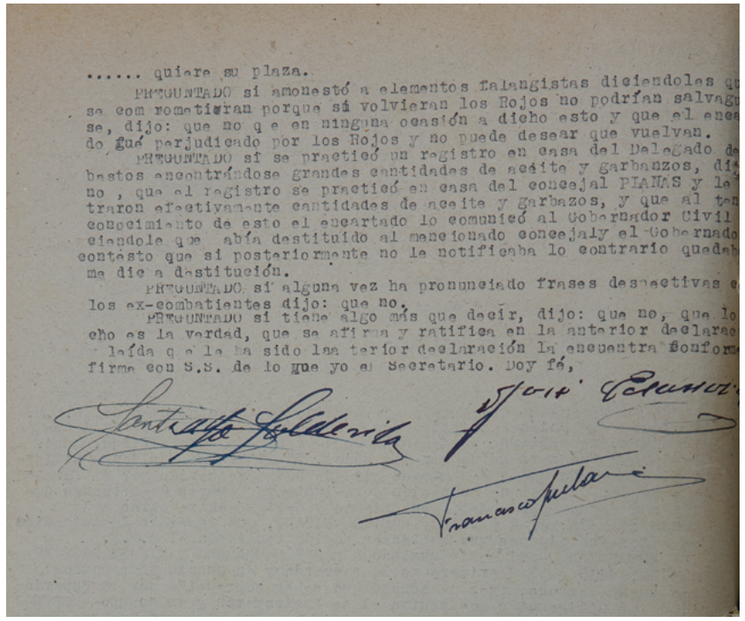
Segurament es tracta d'un enfrontament entre la Falange i excombatents, i sectors afins al règim menys bel·ligerants amb els vençuts. Casanovas Tona va negar les acusacions amb l'ajuda de nombrosos testimonis i, finalment, el 1943 l'auditor de guerra va acordar la seva llibertat definitiva sense declaració de responsabilitats.

Vista de Manlleu. Anys 30. Arxiu Valls.

(...) al facilitar al Juez Instructor informes de los detenidos por asesinatos o cómplices en actos delictivos, rehusó siempre concretar los cargos y citar los hechos graves. (...)

1

..... quiere su plaza.
PREGUNTADO si amonestó a elementos falangistas diciendoles q
se com rometieran porque si volvieran los Rojos no podrían salvag
se, dijo: que no q e en ninguna ocasión a dicho esto y que el ence
do fué perjudicado por los Rojos y no puede desear que vuelvan.
PREGUNTADO si se practicó un registro en casa del Delegado de
bastos encontrándose grandes cantidades de aceite y garbanzos, dij
no , que el registro se practicó en casa del concejal PLANAS y le
traron efectivamente cantidades de aceite y garbazos, y que al ten
conocimiento de esto el encartado lo comunicó al Gobernador Civil
ciendole que había destituido al mencionado concejaly el Gobernado
contésto que si posteriormente no le notificaba lo contrario quedab
me dio a destitución.
PREGUNTADO si alguna vez ha pronunciado frases despectivas c
los ex-combatientes dijo: que no.
PREGUNTADO si tiene algo más que decir, dijo: que no, que lo
cho es la verdad, que se afirma y ratifica en la anterior declarac
leída q e le ha sido la terior declaración la encuentra conform
firma con S.S. de lo que yo el Secretario. Doy fé,

2

ROGAD A DIOS EN CARIDAD POR EL ALMA DE

D. José Casanovas Tona

Ex Alcalde de esta Villa

que falleció el día 25 de septiembre, a la edad de 73 años, habiendo recibido los Santos Sacramentos y la Bendición Apostólica.

— E. P. D. —

3

1
Fragment de la declaració de Josep Casanovas Tona davant el jutge de Vic. Agost de l'any 1942.

2
Recordatori amb la foto de Josep Casanovas Tona. Any 1948. Fons Museu del Ter

3
Autoritats civils, militars i religioses amb el Governador Civil Correa Veglison en la visita a les obres de reconstrucció de l'Església. Any 1944. Josep Casanovas Tona és el primer per l'esquerra. Arxiu Valls

JOSEP SERRA I SIÓ
Un industrial al Tribunal de Responsabilitats Polítiques

Va néixer a Roda de Ter el 1877. Als 10 anys va entrar d'aprenent en una filatura de Roda i més tard va anar a treballar en una empresa metal·lúrgica a Terrassa. L'any 1902 amb el mecànic manlleuenc Andreu Costa van fundar la societat *Costa i Serra* dedicada a la reparació de maquinària tèxtil i a la construcció de contínues de filar. L'any 1913 va crear la *Societat Anònima Serra* de fabricació de maquinària per a la filatura, que esdevingué la primera empresa espanyola del sector i una de les més emblemàtiques de Manlleu.

Tot i la seva adhesió i bones relacions amb el nou règim, Serra i Sió va passar pel Tribunal de Responsabilitats Polítiques per la denúncia d'un empresari de Manlleu que havia marxat a zona nacional. Lamentava que no es recriminés a Serra, que s'havia quedat a Manlleu, la seva actuació tèbia durant la guerra. L'acusava d'estar al servei dels "rojos" i d'haver fabricat material bèl·lic. Enfront de la maquinària repressiva va haver de buscar avals i testimonis. Va al·legar que no tenia el control de la fabricació d'armament perquè la fàbrica estava controlada pel comitè, dirigit per Jaume Arqués Caballeria, de la CNT, i que va intervenir perquè part de la producció sortís defectuosa. Finalment, Josep Serra va ser absolt tot i que li van limitar els moviments i necessitava autorització del jutge per sortir de Manlleu.

En aquest expedient s'hi entreveuen venjances i ressentiments personals ja que Serra va demostrar un tarannà obert i havia evitat col·laborar en la repressió contra molts dels seus treballadors. El 1940 el va succeir un fill. Va morir a Barcelona l'any 1959.

Vista de Manlleu amb les naus de can Serra en primer terme. Anys 30. Arxiu Valls.

1
Dues pàgines de la denúncia a Josep Serra al Tribunal de Responsabilitats polítiques. Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

2
Sentència absolutòria del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a favor de Josep Serra Sió. Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

3
Àpat d'homenatge a Josep Serra i Sió (assegut i amb ulleres), celebrat al Foment Mercantil de Manlleu. Any 1932. Arxiu Valls.

4
Interior dels despatxos de can Serra a principis del segle XX. Arxiu Valls.

(...) Yo, como padre de dos combatientes del Ejército Nacional, que pudieron haber caido por una bomba, obús, etc. fabricado en los talleres de la Anónima Serra, de Manlleu, bajo la dirección del Gerente José Serra y colaboración de sus dos hijos, denuncio el hecho y acudo ante este tribunal en demanda de justicia, tal como tiene prometido nuestro Generalísimo Franco (...)

1

el citado José Serra no solamente se limitó a salir del paso en la fabricación de lo que se le ordenase,sino que puso su talento y conocimientos para que la producción fuese intensa y perfecta.- Personas conocidas de José Serra (cito,por ejemplo,a Don José Rius Prats,con residencia en esta ciudad,Calle Bruch,80,) xxxxxx manifiestan que durante el dominio rojo se encontraron por las calles de Barcelona con dicho sujeto el cual demostraba su satisfacción porqué a él no le faltaba ni aceite,ni pan,ni carne,ni otros alimentos mientras que al resto de la problación civil le acuciaba el hambre más espantosa, y jactándose de que él sabía vivir. (Claro,sirviendo a los rojos dócilmente,no le faltaba nada y se daba aires de personaje de la situación).-

Como algunos estómagos agradecidos han dado en querer salvaguardar al José Serra alegando que antes del glorioso Movimiento era persona de derechas, salgo al paso de dicha afirmación para decir que el José Serra siempre se ha llamado así mismo -hombre liberal-. De años antes de la guerra construyó un local denominado -CINE EDISON- en la villa de Manlleu, en el cual se han dado toda clase de mitines y reuniones izquierdistas,tomando parte lo más desarrapado del socialismo, comunismo y anarquismo de toda España. El mencionado local,de propiedad del José Serra y bajo su directa administración,ha servido para que se blasfemase de lo más santo y sagrado,se despotricase contra patronos,propietarios, se insultase a la Patria y a las autoridades.- Hay que convenir,por lo tanto,que quien tiene tanta condescendencia con la chusma que invadió España ya antes del Glorioso Movimiento,no puede ser considerado como persona de orden ni derechista,sinó todo lo contrario.-

Yo,como padre de dos combatientes del Ejército Nacional,que pudieron haber caido por una bomba,obús,etc.fabricado en los talleres de la Anónima Serra,de Manlleu,bajo la dirección del Gerente José Serra y colaboración de sus dos hijos,denuncio el hecho y acudo ante este Tribunal en demanda de justicia,tal como tiene prometido nuestro Generalísimo Franco y se frusten las maniobras de ciertas personas de la localidad destinadas a salvaguardar,por motivos egoistas, al referido José Serra.- La sangre de muchos miles de caídos así mismo la reclama,para [illegible]rada, sirva de escarmiento a los cobardes y

malvados que creyeron pasarse de listos quedando ya la zona roja sirviendo dócilmente y hasta con gusto a los malvados gobiernos rojos, aunque su proceder fuese causa de muchas vidas truncadas y mucha sangre vertida.-

Yo espero que la justicia humana sabrá castigar el mencionado sujeto, pero no permito hacer presente que ya la Justicia Divina se anticipó por cuanto un hijo del José Serra,en la carretera de Ribas,al producirse una avería en el coche y querer repararla,su propio padre inflamó la bencina que causó graves quemaduras al hijo; un yerno murió en Barcelona a causa de un bombardeo de nuestra gloriosa aviación nacional,y de otro yerno que estuvo con los rojos,no se tenían noticias hace poco tiempo.-

Informes de todo cuanto he manifestado los tiene así mismo el Señor Francisco de P. Alzaorbe, teniente del cuerpo Jurídico militar,con residencia en Vich,calle San Miguel nº 1;

En Manlleu se pueden pedir también informes a Don J. Carandell, gerente de "Fraguas del Ter" S.A.- Así mismo al banquero Ramón Delmuns y a su hermano José; a Don Ramón Domenech,tratante en cereales; como también a Don Pedro Puigdecanes, aparejador; a Don Juan Sardá,de la calle de la Fuente,8; a Don Esteban Geja,cerrajero que vive en calle Enrique Delaris; y en general a todos los combatientes,entre ellos a los hermanos Ramón y Rudaldo Miró quienes perdieron su padre asesinado por los rojos y un hermano caído en el frente de Teruel.- El hecho de que nada ocurra al José Serra e hijos es motivo de escándalo entre la gente que más ha sufrido y especialmente entre los combatientes que se hallan sorprendidos de que alguna autoridad de las actuales,por motivos puramente personales,guide de guardar las espaldas al denunciado.-

Dios guarde a Vuestra Señoría Ilustre muchos años para el bien de la Patria y de nuestro Caudillo.-

Barcelona, a 6 de Septiembre de 1939

Año de la Victoria

2

SENTENCIA Nº

En la Ciudad de Barcelona a veintiocho de Enero de mil novecientos cuarenta y uno.

Visto por los señores anotados al margen el expediente de Responsabilidad política incoado contra ARTURO SERRA SIO, mayor de edad, vecino de Manlleu (Barcelona), siendo Ponente el Vocal Propietario, Marqués de Ildefonso de la Mata Fernández.

RESULTANDO probado y así se declara que el ARTURO SERRA SIO, mayor de edad, casado, Industrial, vecino de Manlleu, con bienes por trescientas setenta y seis mil pesetas, con la carga de su cónyuge, dos hijos y una nieta; es persona de antecedentes religiosos y derechistas, afiliado a la CEDA, con destacada actuación antimarxista antes de la subversión. Durante ésta actuó como delegado y técnico en la fábrica de la que era director, dedicada a fabricar material de guerra para el ejército rojo, consiguiendo que el mismo resultara inservible, según dictámen de la Maestranza de Artillería de Barcelona, y evadir a numerosos perseguidos.

CONSIDERANDO: Que los hechos anteriores, no están comprendidos en el artículo 4º de la L ey de Responsabilidades Políticas de 9 de Febrero de 1939.

FALLAMOS: Que debemos absolver y absolvemos al inculpado ARTURO SERRA SIO, vecino de Manlleu, en el expediente que por supuesta responsabilidad política se le sigue en este Tribunal, procediéndose al archivo del mismo, una vez firme la presente resolución.

Así por esta nuestra sentencia, de la que se unirá certificación al Rollo, lo pronunciamos, mandamos y firmamos.

Lorenzo Moncada.- Ildefonso de la Mata.- R. Saltabuit y Olayo.- Rubricados.

PUBLICACION: Leída y publicada fué la anterior Sentencia por el señor Magistrado Ponente, celebrando Audiencia Pública el día de su fecha, certifico. Gerardo Aspiu.- Rubricado.

Y para que conste y unir al expediente de su razón, expido y firmo la presente en Barcelona a veintiocho de Enero de mil novecientos cuarenta y uno.

Rubricado. José Vela

NOTIFICACION: El mismo día se remite testimonio al Instructor de Barcelona nº 1.

3

4

Inauguració de les primeres cases del barri de Gràcia. Any 1944. Arxiu Valls.

JOAN RIBAS RABASSA

Un enllaç de la resistència contra el franquisme a Manlleu

Va néixer a Sabadell l'any 1915. Es va traslladar a Barcelona i va treballar de mecànic. Es va afiliar a la UGT. Iniciada la Guerra va treballar a la Hispano Suiza i va ingressar a les Joventuts Socialistes Unificades. El 1937 s'allistà de voluntari a l'exèrcit republicà amb diferents destinacions. La fi de la Guerra el va portar a un camp de concentració a França fins que va entrar com a mecànic en una fàbrica d'avions a Tolosa de Llenguadoc. L'any 1940, un cop tornat a Espanya, va passar pel camp de concentració de Reus i per un batalló de treballadors disciplinari, a Algecires, fins al novembre de 1942. L'any 1943, amb 28 anys, arribà a Manlleu per treballar de mecànic a l'empresa Fraguas del Ter.

L'any 1947 va ser detingut i tancat a la Model en el marc de l'anomenada *caiguda dels 80*, una operació per desmantellar una cèl·lula clandestina del PSUC, amb nucli dirigent a Barcelona, que es coordinava amb la direcció a París. Ribas intervenia en la logística de les relacions entre Barcelona i França. El seu domicili a Manlleu, avinguda Diputació, 30, era *"Estafeta" i "Punto de Apoyo"* de l'organització comunista. Les armes, explosius, propaganda i diners que arribaven clandestinament del país veí s'amagaven a la casa, en un fals sostre, i eren recollits per enviats del Comitè Central de Barcelona, que es traslladaven en tren. El seu domicili servia també de lloc de repòs pels enllaços amb França i els guies de muntanya.

El Consell de Guerra de l'octubre de 1948 el va condemnar a sis anys per auxili a la rebel·lió. El 1950 el capità general de la IV Regió Militar el va indultar. Va residir a Manlleu fins a l'any 1958, quan va marxar a Granollers on en les primeres eleccions municipals democràtiques va ser

1

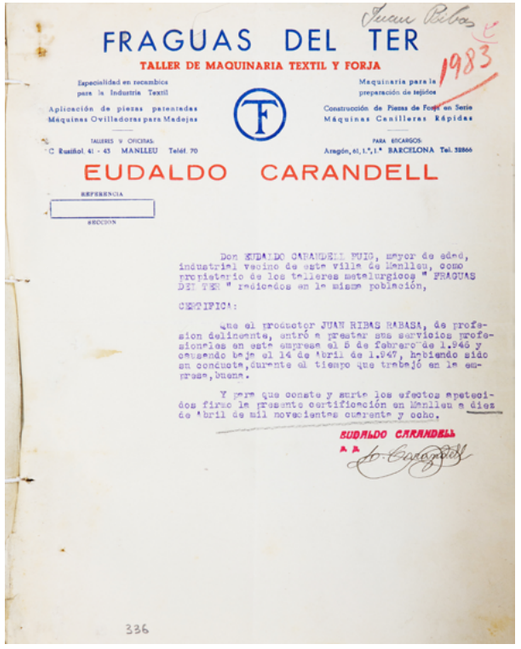
2

3

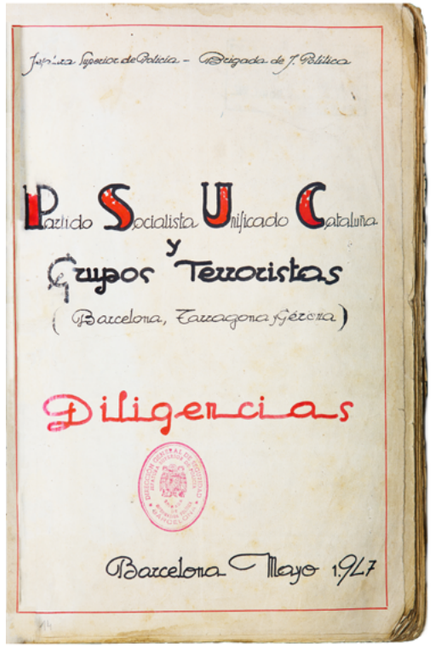

4

Se personaron en su casa los individuos de referencia, que llevaban dos grandes mochilas, que vaciaron, formando varios paquetes que el declarante vió que eran armas, explosivos y municiones, todo ello con un peso aproximado de unos treinta Kilos; dichos paquetes los escondió en una trampa que hay en el techo del recibidor de la vivienda en que habita (...)

5

1
Avinguda Diputació de Manlleu, on en el número 30 hi tenia el domicili. Arxiu familiar.

2
Foto familiar dels anys en que vivia a Manlleu. Arxiu familiar.

3
Nomenament del seu defensor. Any 1948. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

4
Aval de l'empresa on treballava. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

5
Portada de l'expedient obert contra "Els 80 del PSUC", entre ells, Joan Ribas Rabassa. Any 1947. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

Ot Ferrer i alumnes durant el curs escolar 1933-34. Arxiu Valls.

OT FERRER
Un mestre a la presó

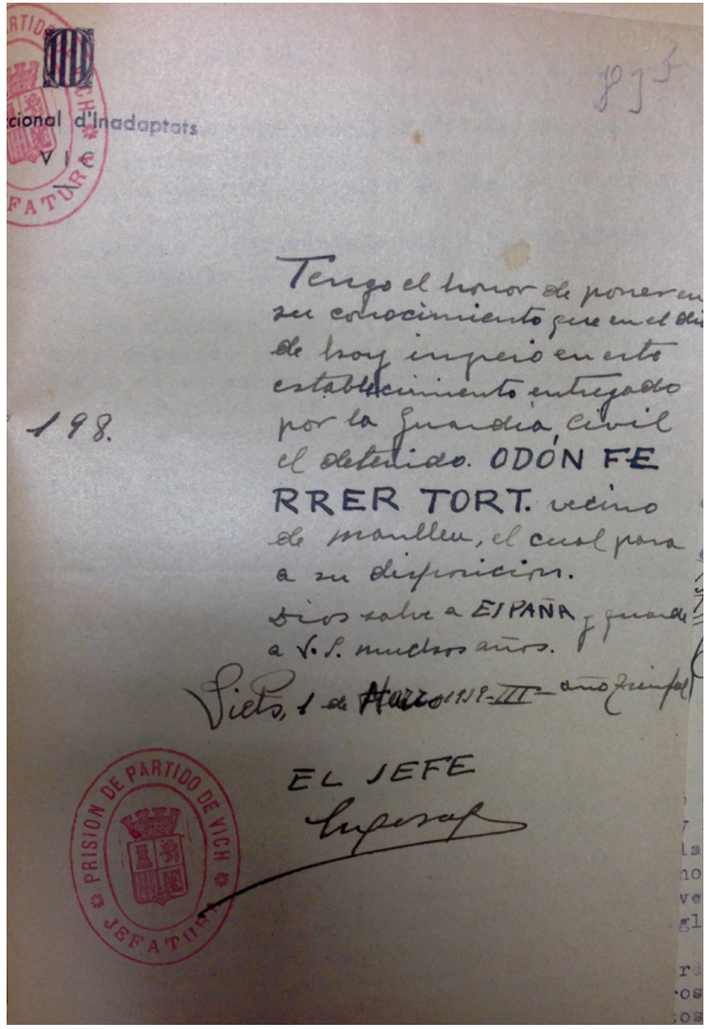
regidor pel PSUC. Va morir l'any 1984.

Va néixer el 7 de juliol de 1879 a Urtx (la Cerdanya). A Manlleu va fer de mestre des de 1911 fins al 1939. Els dos primers anys a l'escola nacional i dos anys més en una escola particular del Foment Mercantil i Industrial. L'any 1915 Ot Ferrer va crear la seva pròpia escola d'ensenyament primari, situada a l'edifici de Can Regàs. Va funcionar durant 20 anys i es va convertir en la principal escola particular, no confessional, de Manlleu. Ot Ferrer va guanyar fama de bon mestre i era conegut pel seu laïcisme i sensibilitat social. Els seus alumnes el recordaven com un mestre rigorós, xerraire, bon orador, i avançat al seu temps, ja que parlava de temes tabú com la sexualitat, i comentava amb els alumnes pel·lícules i temes d'actualitat.

Els anys de la República van ser d'entesa entre Ot Ferrer i l'Ajuntament, que fins aleshores s'hi havia mostrat distant. Un cop iniciat el conflicte, el 15 d'agost de 1936 es va crear l'Escola Nova Unificada ubicada a les instal·lacions de La Salle. La manca de mestres de la Generalitat feu que l'Ajuntament nomenés Ot Ferrer com a mestre titular d'aquesta nova institució, i des de juny de 1937 en va ser el principal responsable.

Acabada la guerra fou detingut i condemnat a 12 anys de presó, dels quals en va complir gairebé quatre a la Model. El 1942 li van concedir la llibertat condicional i es va establir a Barcelona on vivien les seves dues filles. La por i la repressió van fer escadusseres les seves visites a Manlleu, tot i que sempre es va preocupar per la sort dels seus antics alumnes. Va morir l'any 1944.

1

Tengo el honor de poner en su conocimiento que en el día de hoy ingresó en este establecimiento entregado por la Guardia Civil el detenido. ODÓN FERRER TORT. vecino de manlleu, el cual pongo a su disposición.

Dios salve a ESPAÑA y guarde a V.S. muchos años.

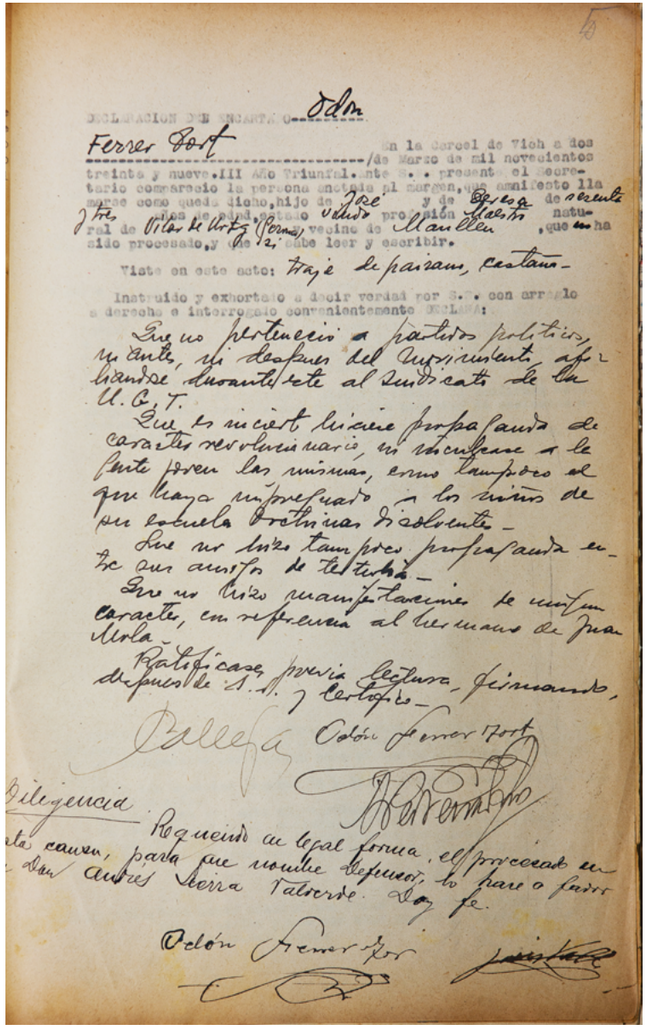
Vich, 1 de [illegible] 1939-III-año Triunfal

EL JEFE

PRISION DE PARTIDO DE VICH

JEFATURA

2

DECLARACION DE PRESUNTO Odón

Ferrer Tort

En la Cereal de Vich a dos de Marzo de mil novecientos treinta y nueve.III Año Triunfal.ante S. . . presente el Secretario comparece la persona anotada al margen, que manifiesto llamarse como queda dicho, hijo de José y de Teresa de soltero de oficio labrador viudo procedente de Manlleu, vecino de Manlleu, que no ha sido procesado, y que sabe leer y escribir.

Visto en este acto: Haje de pasaran, cestano-

Instruido y exhortado a decir verdad por S. . con arreglo a derecho e interrogado convenientemente DECLARA:

Que no pertenecio a partidos politicos, ni ante, ni despues del Movimiento, afiliandose durante este al Sindicato de la U. G. T.

Que es incierto hiciese propaganda de caracter revolucionario, ni inculcase a la gente joven las mismas, como tampoco el que haya menospreciado a los niños de su escuela Doctrinas Marchistas.

Que no tuvo tampoco propaganda en pro del ausilio de Rusia.

Que no tuvo manifestaciones de ningun caracter, en referencia al hermano de Juan Mola.

Ratificase previa lectura, firmando, despues de S. S. y Certifico.

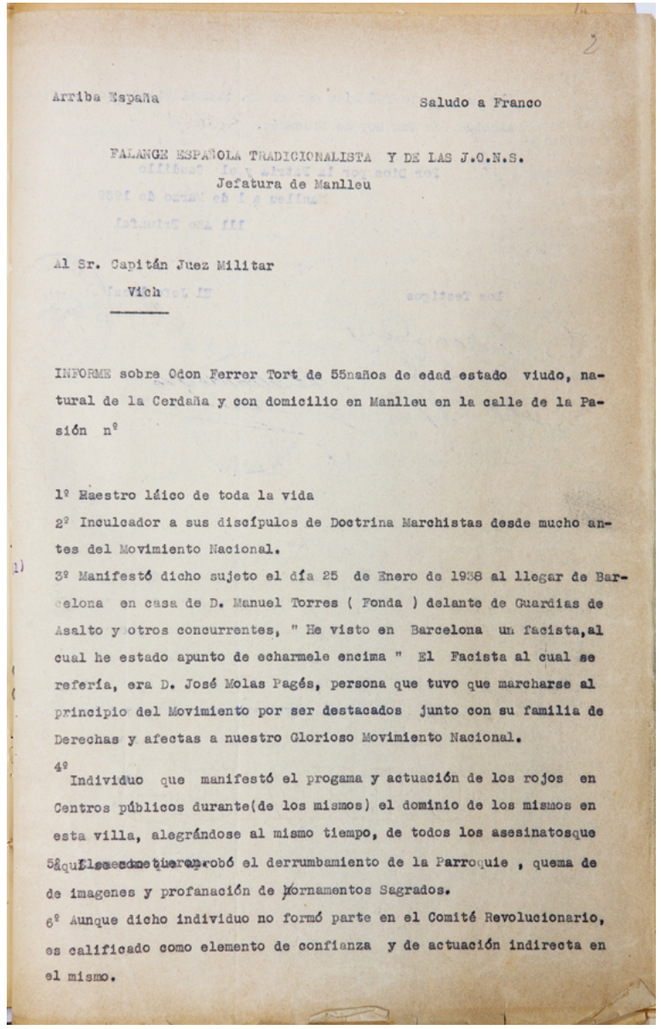
Odón Ferrer Tort

Diligencia

Requerido en legal forma, el procesado en la causa, para que nombre defensor, lo hace a favor de Don Andres Serra Valverde. Doy fe.

Odón Ferrer Tort

3

Arriba España Saludo a Franco

FALANGE ESPAÑOLA TRADICIONALISTA Y DE LAS J.O.N.S.

Jefatura de Manlleu

Al Sr. Capitán Juez Militar

Vich

INFORME sobre Odon Ferrer Tort de 55años de edad estado viudo, natural de la Cerdaña y con domicilio en Manlleu en la calle de la Pasión nº

1º Maestro láico de toda la vida

2º Inculcador a sus discípulos de Doctrina Marchistas desde mucho antes del Movimiento Nacional.

3º Manifestó dicho sujeto el día 25 de Enero de 1938 al llegar de Barcelona en casa de D. Manuel Torres (Fonda) delante de Guardias de Asalto y otros concurrentes, " He visto en Barcelona un facista,al cual he estado apunto de echarmele encima " El Facista al cual se refería, era D. José Molas Pagés, persona que tuvo que marcharse al principio del Movimiento por ser destacados junto con su familia de Derechas y afectas a nuestro Glorioso Movimiento Nacional.

4º Individuo que manifestó el progama y actuación de los rojos en Centros públicos durante(de los mismos) el dominio de los mismos en esta villa, alegrándose al mismo tiempo, de todos los asesinatosque 5º aquellos cometieron aprobó el derrumbamiento de la Parroquie , quema de de imagenes y profanación de Ornamentos Sagrados.

6º Aunque dicho individuo no formó parte en el Comité Revolucionario, es calificado como elemento de confianza y de actuación indirecta en el mismo.

1
Ingrés a la presó de Vic. Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero .

2
Declaració indagatòria d'Ot Ferrer en la fase d'instrucció del sumari. Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

3
Denúncia de la Falange de Manlleu. Any 1939. Archivo del Tribunal Militar Territorial Tercero.

NILLETA VILASECA

Mare a la Maternitat d'Elna

La Nilleta (Petronilla) Vilaseca tenia 22 anys quan va acabar la guerra. Havia perdut el fill que esperava i amb l'entrada dels nacionals fou una de les dones rapades i humiliades pels vencedors. Va marxar a França amb el seu marit i van arribar al camp d'Argelers. Malgrat la situació, ella volia ser mare i va tornar a quedar embarassada. La seva filla Bernadette va néixer l'any 1940 a la maternitat d'Elna, "una illa de pau en un oceà de destrucció" en paraules de Elisabeth Eidenbenz, fundadora de la maternitat. Les dones embarassades eren recollides als camps de refugiats i s'hi estaven unes vuit setmanes fins que havien de tornar als camps. El marit de Nilleta havia sortit d'Argelers per treballar en diverses zones de França. Amb moltes dificultats es mantenia el contacte fins que un dia, quan la Bernadette ja caminava, la seva mare la va agafar de la mà, van sortir del camp com altres dies i no van tornar. Van aconseguir arribar en tren a la zona dels Alps, on el seu pare havia trobat feina. Més endavant es van establir a Faberges, prop de Montpeller

Camp de concentració provisional situat entre Prats de Molló i El Voló. New York Times (Fons R. San Geroteo - Museu Memorial de l'Exili).

1

RENOUVELLEMENTS :

Validité prolongée pour trois ans à partir

du .....

Le Directeur de l'Office.

Validité prolongée pour trois ans à partir

du .....

Le Directeur de l'Office.

RÉPUBLIQUE FRANÇAISE

MINISTÈRE DES AFFAIRES ÉTRANGÈRES

OFFICE FRANÇAIS DE PROTECTION DES RÉFUGIÉS ET APATRIDES

CERTIFICAT DE RÉFUGIÉ

Article 1er du décret interministériel n° 52-1094 du 25 Septembre 1952 (J.O. du 27 Septembre 1952)

1
Carnet de refugiat a França.
Arxiu família Sobrevia.

2
Camp d'Argelers.

3
Nilleta Vilaseca amb la seva filla, Bernadette.
Any 1941. Arxiu familiar.

2

3

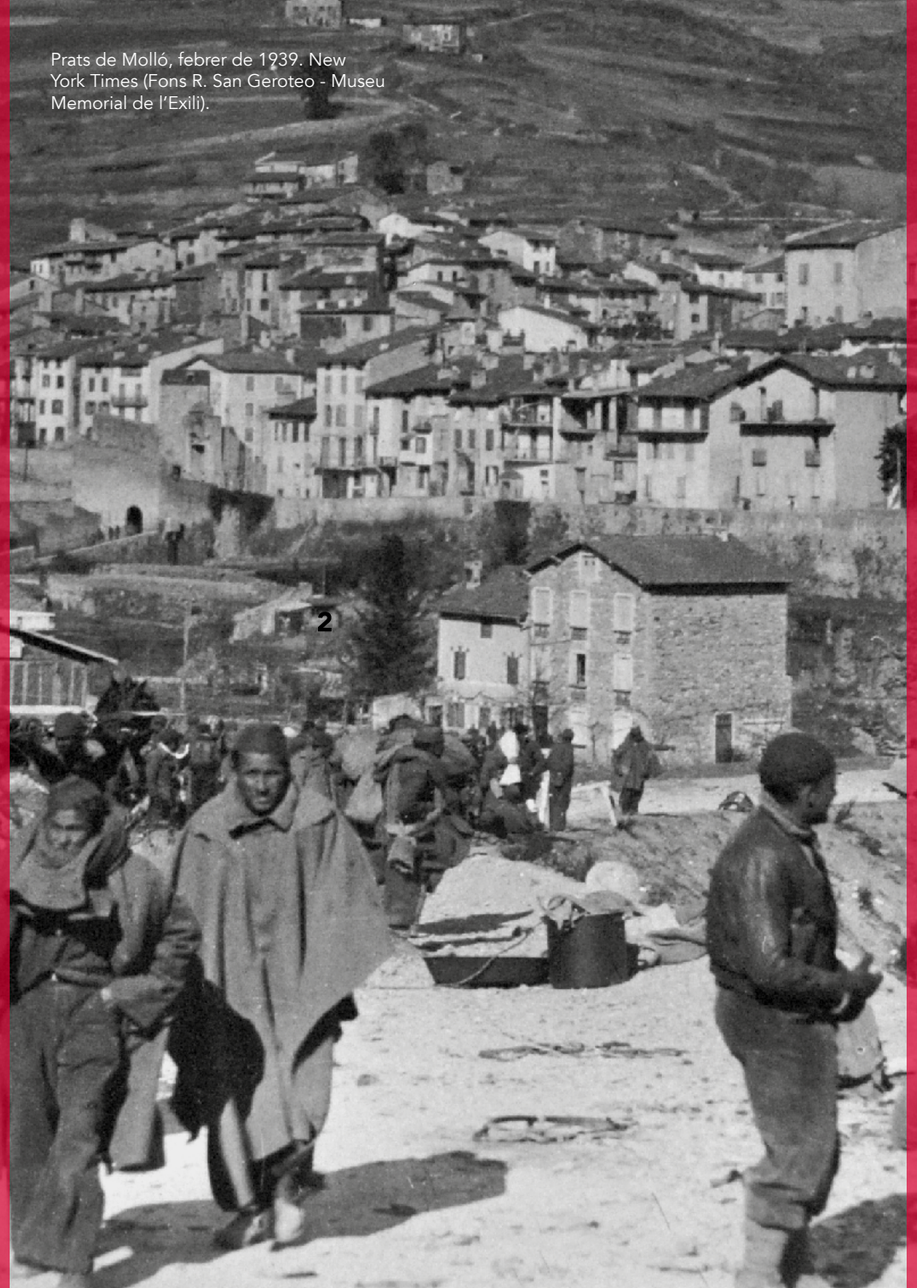
PERE BONAL TRABAL
Un manlleuenc mort a Mauthausen

i de Catalunya.
Va néixer el dia 4 de juny de 1915 a Ribes de Freser. Quan tenia un any els seus pares es van instal·lar a Manlleu. Treballava de mecànic a can Serra, s'afilià a la CNT i fou soci del Centre Cultural Obrer. L'any 1934 es va casar amb Maria Corti Sampietro. Iniciada la guerra va marxar voluntari al front d'Aragó. No va ser-hi gairetemps per problemes de salut. Un any després va retornar-hi.

En plena retirada, a principis de 1939, va passar a França. Va ser internat en un camp de selecció i classificació proper a la frontera, el de Sant Llorenç de Cerdans. Posteriorment fou enviat al camp de Saint-Cyprien i, més tard, entre març i abril de 1939, al de Judes, a Septfonds, que acollia obrers especialitzats. Allà, Bonal optà per ingressar a una Companyia de Treballadors Estrangers (CTE), formada per obrers militaritzats. La companyia de Bonal a principis de l'any 40, ja durant la II Guerra Mundial, va marxar amb tota probabilitat cap a la frontera belga, per on l'exèrcit alemany va entrar a França el maig-juny de 1940. Bonal fou detingut pels alemanys i internat primer al camp de Fronstalag 142, a Besançon, i a finals de l'any 40 va ser traslladat a l'Stalag II-A, camp de presoners de guerra situat a Fünfeichen, al nord d'Alemanya. En els dos camps era considerat presoner de guerra francès i l'emparava la Convenció de Ginebra.

Amb la signatura de l'armistici entre França i Alemanya Bonal va perdre la seva condició de presoner de guerra per passar a ser un "roig espanyol", opositor al govern de Franco i enemic del Reich. Sota la tutela de la GESTAPO fou deportat al camp d'extermini de Mauthausen el 24 de maig de 1941 i marcat amb el triangle blau invertit amb l'S de "Spanier", apàtrida espanyol, i el número 4010. El 20 d'octubre, molt empitjorat de salut, fou traslladat amb el número 13936 al camp de Gusen I, filial de Mauthausen, concebut com a camp de treball per a l'extermini dels més dèbils.

El 14 de gener de 1942, Pere Bonal va morir segons va comunicar la Creu Roja alemanya a la seva família per "une faiblesse cardiaque". Tanmateix, a la carta que el Movimiento Libertario Español-CNT va enviar a la seva vídua llegim: *"su esposo no murió de ninguna "Faiblesse cardiaque" como pretendían sus verdugos alemanes.* Él*, como los demás españoles, fueron aniquilados de hambre y palos por un régimen represivo de una crueldad sin igual en la Historia*". Tenia 27 anys, estava casat i tenia una filla.

Prats de Molló, febrer de 1939. New York Times (Fons R. San Geroteo - Museu Memorial de l'Exili).

2

MARIA CORTI SAMPIETRO
El llarg camí de l'exili

Va néixer el 28 de setembre de 1912 a Besalú. Els seus pares, en José Corti, Guàrdia civil, i la Maria Sampietro, provenien de Fraga. El 1914 la família arriba a Manlleu. L'any 1934 es va casar amb Pere Bonal i l'any següent va néixer la seva filla, Harmonia. Va marxar voluntària al front d'Aragó seguint els passos del seu marit. A principis de 1939 buscà refugi a França amb la seva filla petita i la seva cunyada Nita casada amb Josep Corti. Marxaren de Manlleu a peu esperant retrobar-se amb els seus marits. Ja en territori francès iniciaren un llarg camí en tren de Perpinyà a Bordeus i més endavant a un camp d'acollida al departament de Deux-Sèvres. Finalment es van instal·lar a Montréal du Gers, petita població d'Occitània. Van sobreviure cosint i fent feines per les cases. Ni ella ni la Nita van tornar a veure mai més els seus marits que van morir al camp de concentració nazi de Mauthausen. Fins la seva mort la Maria Corti va residir a Montréal du Gers.

1

COMITÉ INTERNATIONAL DE LA CROIX-ROUGE.
AGENCE CENTRALE DES PRISONNIERS DE GUERRE

Rappeler dans la réponse :

S.Espagnol
EEs 379
IG

GENÈVE, le 1.9.43.
Palais du Conseil-Général

Chèques postaux I. 5527
Téléphone 4 23 05
Télég. "INTERCROIXROUGE"

Madame Henri BEUTEJAC
Déléguée de la C.R.
MONTREAL DU GERS
France

Madame,

Faisant suite à votre lettre du 18 mai dernier concernant

Pierre BONAL
camp de MAUTHAUSEN,

nous avons l'honneur et le triste devoir de vous informer que nous venons de recevoir le renseignement suivant de la Croix-Rouge Allemande:

L'Espagnol Pedro BONAL TRABAL, né le 4.6.15 à Rivas de Fresser, est décédé le 4 janvier 1942 par suite de faiblesse cardiaque au camp de MAUTHAUSEN (Oberdonau).

Ce sont là malheureusement les seules indications que nous possédions.

Nous vous prions de bien vouloir en informer Madame Maria BONAL, r. de la Gendarmerie à MONTREAL (Gers) en lui exprimant notre profonde sympathie et vous présentons, Madame, l'assurance de notre considération distinguée.

...

Comité International de la Croix-Rouge
GENÈVE
Agence centrale des prisonniers de guerre

Annexe: 1 accusé de réception que vous voudrez bien remettre à Madame BONAL afin qu'elle nous le retourne dûment rempli.

2

MOVIMIENTO LIBERTARIO ESPANOL - C. N. T.
FRANCIA

COMITE NACIONAL
SECRETARIA
DEPORT DOS

TOULOUSE 16-7-1945

Mme Bonal

Apreciada compañera. Al contestar a su atenta carta ,sentimos en el alma el tener que manifestarle que la nota que recibio de la CRUZ ROJA en la cual le comunican la muerte de su esposo con fecha 4 ENERO 1942, es cierta.
En las listas que obran en nuestro poder concernientes al campo de MAUTHAUSEN, constan los siguientes datos:

Pedro Bonal Traval- nacido el 4-6- 1915 en Rivas de Fresser
Stalag 2-A Nº37447,ingreso en Mauthausen el 24-5-41 Nº 4010
" " Gusen " 20-10-41Nº 13936
Murio el 4 Enero 1942 en Gusen

Podemos asegurarle por otra parte,que su esposo no murio de ninguna" faiblesse cardiaque" como pretendian sus verdugos alemanes. El,como los demas espanoles,fueron aniquilados de hambre y palos por un regimen represivo de una crueldad sin igual en la Historia. Esta es la informacion que podemos facilitarle en lo que a su esposo se refiere.
Reciba la sentida condolencia de los que han sido sus companeros de infortunio.

Secretariado

1
Notificació de la mort de Pere Bonal a Mathausen
per part de la Creu Roja francesa. Any 1943. Arxiu familiar.

2
Confirmació de la mort de Pere Bonal a Mathausen
per part de la CNT a l'exili. Any 1945. Arxiu familiar.

3
El matrimoni Bonal – Corti, amb la seva filla Harmonia.
Any 1936. Arxiu familiar.

3

Carta de Pere Bonal a la seva esposa Maria Corti des del camp de concentració de Septfonds. Any 1939. Arxiu familiar.

Septfonds. a 12 – de Agosto del 1939.

Sra. Maria Corti de Bonal.

Querida Esposa. e rrecibido tu carta (la rrecibi ayer dia. 11) fetcha 9. o sea la de la fotografia la recibi ayer como digo por que el momento de escribir esa son las 12 de la noche del dia 11 al 12 asi es que como pueder ver e esperado a escribir a esa hora para que fuera el dia del Cumpleaños de nuestra boda. dia, que creo ha sido el mas feliz de nuestra vida por que creo que ya es imposible para nosotros, (que pasara un dia como aquel, por que esto es imposible) sino pensar tan solo uno como tantos emos pasado tan felices el uno cerca del otro y los dos al lado de nuestra hija Amada maria permitame que antes de seguir adelante contandote todos los temores que invaden mi corazon y que por cierto son muy tristes te conteste primeramente a tus cartas en la del dia 7 primero ya la del 9 despues yantes de eso que te diga, (por que tengo muchas de escribirte) en primer lugar porque siento unos deseos enormes de confesar a alguien todos mis pecados a ese alguien quien mejor que mi mujer asi mi mujer tan solo mia mia y de nadie mas por que si alguna dia supiese que mi mujer es de otro no auia nada de extraordinario tan solo quitarme la vida eso te lo juro que lo auia por que en estos momentos estoi dispuesto a todo y no me costaria mucho quitarmela para terminar con esta vida tan miserable que llevamos.

Bastas que escribo en la mesita de la sala con una lampara que me cae casi encima del papel donde escribo y del retrato que lo tengo derecho encima de la mesa, los enfermos todos duermen. y asi rreconcentrado en la quietud y en la soledad de la noche [redacted] y contemplando tu fotografia se me presentan ami mente todos los detalles de nuestra vida de casados y de solteros desde el dia que nos conocimos asta el dia que nos tuvimos de separar. pasan por mi como una pelicula todos los incidentes de este tiempo con sus disputas sus celos y sus horas de felicidad cuando nuestros labios se juntaban en un beso y se decian que se amaban eternamente. cuando nuestros cuerpos jovenes aun se fundian en un abrazo de amor y de placer y comparo aquel tiempo con este miro mas fijamente tu retrato y veo que aun conservas toda tu belleza todo tu cuerpo conserva aun todas sus formas (que aun sin tu quereres) son incitantes y me contemplo ami y me da asco tan solo de verme envejecido parezco un hombre en la edad madura y quisiera te lo juro no quererte olvidarte para que no fueran un estorbo, que tu aun pueder encontrar la felicidad con otro hombre mas joben y al menos menos envejecido que yo. pero es imposible no puedo olvidarte te amo con locura te adoro tan solo al contemplar tu cuerpo se me nubla el cerebro veo todas tus formas debajo del vestido mi imaginacion se exalta y llega asta al maximo te veo desnuda con todo el esplendor de tu cuerpo joben que incita al amor al placer a todo lo que puede azer un hombre por una mujer joben y amada. y lloro si mas lloro de rabia al ver mi impotencia delante de lo que estamos viviendo y lloro de dolor al noqueder vivir a tu lado y adorarte como a un dios y servirte como un esclavo. y lloro de verguenza por el valor que me falta para terminar de una vez con todo con esta vida que no es de hombres sino de Bestias, y acabo con mis amores por que ya no soi un hombre que pueda aspirar al amor de una mujer como tu. soi algo que se asemeja a un hombre pero que en realidad no lo es. soi un cobarde. y un viejo eso es lo que soi. pero pronto mui pronto voi a terminar con todo esto y perdonarme marian todo el daño que te hago no puedo resistir mas

y si no me sale lo que mas adelante te contare. me ire a la muerte me ire a españa no tengo valor parer matarme pero si lo tendre para irme alla y terminar de una vez con la vida ya si abre terminado con todo. maria diras que estoi loco pero te juro que nunca abria estado tan cuerdo como ahora no puedo aguantar mas esta vida de carcel esta separacion de los seres mas queridos y creo que ya es hora de demostrar que antes la muerte que vivir asi, perdoname maria todo el dolor que te causo. tambien sufro mucho yo tenia necesidad de hablar a alguien y quien mejor que tu para entenderme y comprenderme y ahora un ruego maria espero que ni me hablaras de mi decision de volver a españa cuando me contestes te lo suplico. es mi pensamiento y tampoco lograrian nada. perdoname y piensa que sufro mucho y que te e amado mucho. y nada mas eres joben. y mui pronto encontraras a alguien que sabara infiltrarse en tu corazon y aun que en lo mas ondo de el guardes un recuerdo para mi tendras tiempo para ser feliz. acuerdate, es mi decision y si aun me quieres no me la discutes no me agas sufrir mas abandone de ella te lo ruego.

Y ahora voi a contestarte dos o tres cosas que me pides en tu carta. de lo que me dices del compañero Ruiz. lo unico que podria hacer seria darle comida pero como es asmatico (como yo) no puede comer nada sino beber leche y como comprenderas yo de leche no tengo ni que a nosotros nos nos dan, dile a su mujer que las cartas las mande en las tuias yo tambien se lo dire a el.

tambien sabras que recibi la carta de mi hermano la noticia de la muerte del tuio. lo siento mucho pero no puedo hacer nada. mi tiene de romantelo mal no sacaria nada. tambien recibi los 50 francos te lo agradesco mucho ya ora ya no te molestare, tambien me entero que nos an quitado los muebles. es igual no los necesito. tambien me tiene que an recibido cartas de España y en ellas te decian que eres Abales y segun dicen que yo les e contado algo malo de ti eso o es verdad. lo de los abales si y se los pedia por que aqui con bales y preyandote el viaje puedes marchar solo. y pensaba que antes e marchar pedir parer benirnos a dar el ultimo beso, esa es la verdad maria espero que todo lo que sepas de españa a todos los muertos me lo comunicaras rapidamente. y tambien todos los nombres que sepas que estan aqui aun que no sean de moulleu y tambien todos los casos de las mujeres que no se portan mui bien que hayan con los hombres le aqui explicandomelo bien detallado, que aceu.

tambien sabras que ahora escribire a españa a mi casa y a tia hermana la pilar y tio cuando escribas te ruego que escribas a mi casa y ahora voi a explicarte lo que tengo predido para salir de aqui. no se si te acordaras que cuando estaba en la manera estaba en la cocina de los Guardias moviles pues aqui tenido un cocinero de alli y le e pedido saber si me podia sacar y ir otra vez con el. me dijo que si. si me sacara con su influencia te sacarian ati del Refugio y tendrias a uno de aqui. y como yo tendria libertad casi podriamos estar juntos, es la ultima esperanza que me queda para poder estar juntos si dentro de quinze dias me falla ya sabes mi decision. a España o mejor dicho a la muerte. y te ruego que te lo guardes para tu no le alles siquiera a la anita te lo pido por favor. ya puedes comprender que si si tu recuerdo a logrado acerme desistir sino que cada dia estoi mas decidido menos ariam todo lo que me pudieran decir los otros mi a esta compañera de Ruiz. eres mi esperanza y tienes que obedecerme y asi espero que lo hagas. yo te tendre al corriente de lo que te e dicho que e pedido y si no sale del dia de mi marcha. serenidad maria y perdoname e llorado mucho maria. y en cambio estoi casi contento de mi decision. P. Bonal

amor mio. te amo mucho maria amor mio, [redacted]"

Carta de Pere Bonal a la seva esposa Maria Corti des del camp de concentració de Septfonds. Any 1939. Arxiu familiar.

ENTREVISTA A MARIA CORTI SAMPIETRO

L'any 1939, amb la seva filla de tres anys, va emprendre el camí de l'exili. El seu marit, Pere Bonal, va morir al camp de concentració de Mauthausen. El 10 de setembre de 2001, la historiadora Imma Domènech la va entrevistar a Montréal du Gers (França).

L'entrevista s'inicia amb la veu original de la Maria Corti. Per facilitar la comprensió, continua amb una lectura de la transcripció.

Veu en off: Marta Parramon
Muntatge: Xef Vila

VEURE VIDEO

La cua de la sopa. Arxiu Municipal d'Esparreguera.

LES DONES, VÍCTIMES INVISIBLES

La repressió franquista va afectar de ple moltes altres dones, esposes, mares, filles dels empresonats i no cal dir dels afusellats. Totes elles foren les víctimes subsidiàries invisibles a les llistes, que van haver de fer front a les conseqüències de la repressió: fent-se càrrec dels fills, de l'economia familiar, del suport als marits i als familiars presos. Totes

CARME BARRERA GERTRUDIS

Va néixer a Barcelona el 1911 en una família treballadora. No va anar a l'escola i no sabia llegir ni escriure. Als 12 anys van venir a Manlleu. Va començar a treballar a la Blava de Roda de Ter on anava cada dia a peu. Es va casar amb Jaume Freixa el 1930 i van tenir 4 fills. El petit no va conèixer el seu pare ja que la mare estava embarassada quan el van detenir i afusellar. Vídua i amb els quatre fills, la Carme treballava a can Llanas. L'any 1943 va caure malalta, i va estar ingressada dos anys a l'hospital per una forta anèmia. Els fills es van repartir amb familiars i coneguts. Alguns van malviure en habitatges precaris demanant caritat a les cases de pagès. Quan la Carme va sortir de l'hospital els van facilitar un habitatge a Gràcia, segons testimonis familiars per "compensar", perquè "algú del règim va reconèixer que amb en Jaume Freixa s'havien equivocat". Va tornar a treballar a can Llanas i a més feia feines a casa del constructor Mateu.Va morir als 99 anys.

PILAR MAS RUSIÑOL

Va néixer al mas Llafrenca el 1913. Va anar a l'escola pocs anys. Es va casar als 17 anys amb Rafael Sobrerroca Expósito, treballador de can Serra, i van tenir dues filles. Amb l'entrada dels nacionals un veí va presentar una denúncia, i en Rafael va ser detingut, empresonat, i quinze dies després, condemnat a mort per rebel·lió militar. El 26 de març de 1939 va ser afusellat. Tenia 33 anys. La Pilar es va dedicar a fer feines per les cases de pagès on sempre hi havia alguna cosa per menjar. Les filles, la Palmira i la Carme, de molt jovenetes van haver de posar-se a treballar. Però la repressió franquista anava molt més enllà de les pròpies víctimes. Mort en Rafael Sobrerroca la sentència del Tribunal Militar que el va jutjar va passar al Tribunal de Responsabilitats Polítiques que el va condemnar a "pèrdua total de béns". La responsabilitat en aquest cas requeia en la família, que havia d'assumir el deute. Pilar Mas va morir a Manlleu el 1994 amb 81 anys.

FALLAMOS: Que debemos declarar la responsabilidad política del inculpado RAFAEL SOBRERROCA EXPOSITO a quien se le impone una multa de pérdida total de bienes (...)

MARIA VILAREGUT PONS

Va néixer el 1891. Va tenir una formació "femenina", i sabia cosir, cuinar, brodar i llegir i escriure. Es va casar amb Josep Sala Portet de la masia del Paré i van tenir sis fills. Quan van detenir en Josep Sala ella es va quedar a pagès amb la feina i els sis fills i va tenir sort de la seva sogra, una dona amb empenta, per tirar endavant. Va escriure una carta demanant presó atenuada per al seu marit. Va caure malalta i va morir encara jove, el 29 de juny de 1944, quan el seu marit era a la presó. No es van poder acomiadar. Sí que el van deixar assistir custodiat i emmanillat a l'enterrament on va anar moltíssima gent de Manlleu. Altra vegada va ser la mare d'en Josep Sala qui es va cuidar dels fills i la casa fins que el fill va sortir de la presó.

Maria Vilaregut, esposa de Josep Sala.
Arxiu familiar.

Ilustrísimo Señor:

Maria Vilaregut Pous, vecina de esta Capital con domicilio en la calle de Francolí número 74 y esposa del paisano José Sala Portet juzgado en Consejo de Guerra el mes de mayo último, a V.S. respetuosamente tiene el honor de exponer que : Teniendo conocimiento de que a su citado Esposo José Sala Portet, le ha sido impuesta la penalidad de catorce años y ocho meses de reclusión , y entendiendo por ello le alcanzan los beneficios de la Ley de 30 de marzo próximo pasado, recurre a V.S. en súplica de que se digne proponer quede su repetido Esposo en prisión atenuada.

Gracia que espera merecer de V.S. cuya vida guarde Dios muchos años.

Barcelona 6 de julio de 1943

Maria Vilaregut

1
Pilar Mas, vídua de Rafael Sobrerroca,
al casament de la seva filla Palmira. Arxiu familiar.

2
Maria Vilaregut i el seu marit, Josep Sala Portet, amb els seus sis fills. La Maria va morir l'any 1944 amb 53 anys, quan el marit encara era a la presó.

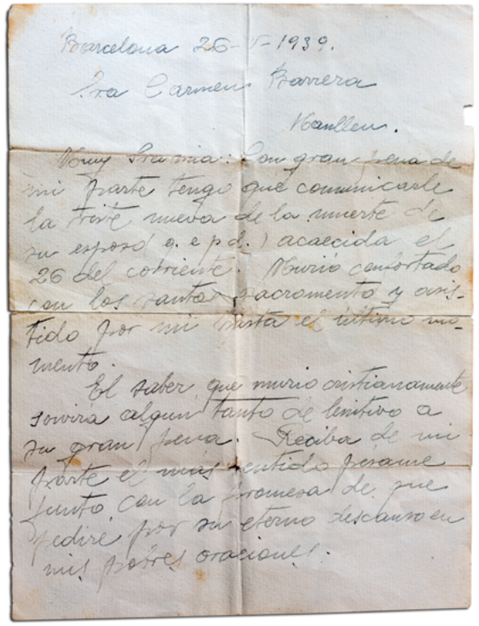
1

2

1

Barcelona 26-V-1939.

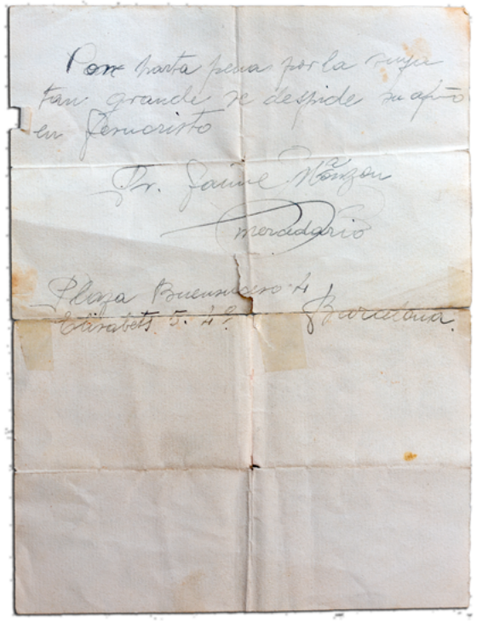
Sra Carmen Barrera

Vallcarca.

Muy Sra mia: Con gran pena de mi parte tengo que comunicarle la triste nueva de la muerte de su esposo q. e p d.) acaecida el 26 del corriente. Murio confortado con los Santos Sacramento y avisado por mi Santa el titular mismo.

El saber que murio cristianamente servira algun tanto de lenitivo a su gran pena. Reciba de mi parte el mas sentido pesame junto con la promesa de que pediré por su eterno descanso en mis pobres oraciones.

2

Por harta pena por la suya tan grande se despide su afmo en Jesucristo

Pr. Jaime Renzen

Mercedario

Plaza Buenaventura 4

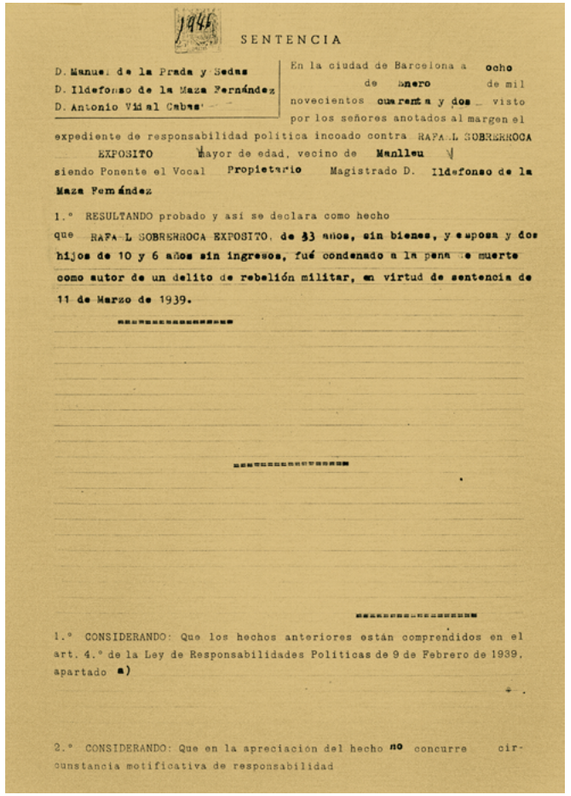
Barcelona

Barbets 5. 1.º 2.ª

1-2

Carta d'un frare mercedari comunicant l'afusellament de Jaume Freixa a la seva vídua Carme Barrera. Any 1939. Arxiu familiar.

3

1945

SENTENCIA

D. Manuel de la Prada y Sedas
D. Ildefonso de la Maza Fernández
D. Antonio Vidal Cabas

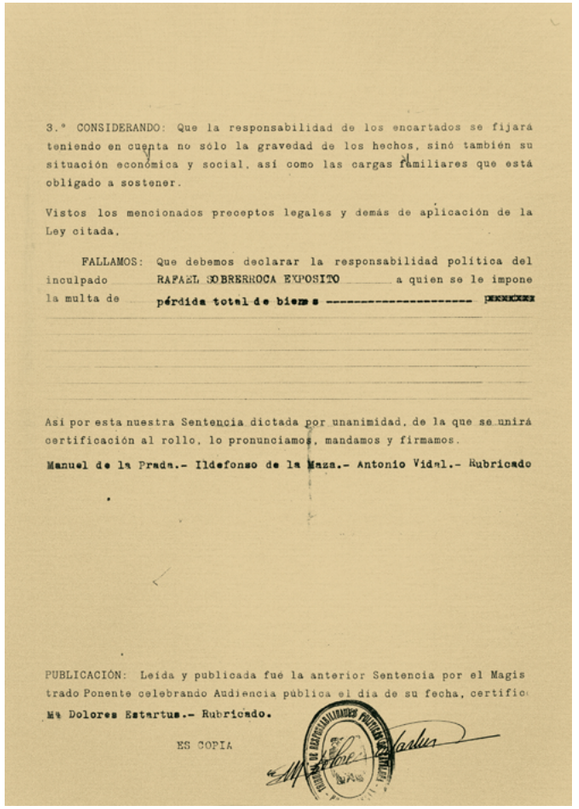
En la ciudad de Barcelona a ocho de Enero de mil novecientos cuarenta y dos visto por los señores anotados al margen el expediente de responsabilidad politica incoado contra RAFAEL SOBRERROCA EXPOSITO mayor de edad, vecino de Manlleu siendo Ponente el Vocal Propietario Magistrado D. Ildefonso de la Maza Fernández

1.º RESULTANDO probado y asi se declara como hecho que RAFAEL SOBRERROCA EXPOSITO, de 33 años, sin bienes, y esposa y dos hijos de 10 y 6 años sin ingresos, fué condenado a la pena de muerte como autor de un delito de rebelión militar, en virtud de sentencia de 11 de Marzo de 1939.

1.º CONSIDERANDO: Que los hechos anteriores están comprendidos en el art. 4.º de la Ley de Responsabilidades Politicas de 9 de Febrero de 1939, apartado a)

2.º CONSIDERANDO: Que en la apreciación del hecho no concurre circunstancia motificativa de responsabilidad

4

3.º CONSIDERANDO: Que la responsabilidad de los encartados se fijará teniendo en cuenta no sólo la gravedad de los hechos, sinó también su situación económica y social, así como las cargas familiares que está obligado a sostener.

Vistos los mencionados preceptos legales y demás de aplicación de la Ley citada,

FALLAMOS: Que debemos declarar la responsabilidad politica del inculpado RAFAEL SOBRERROCA EXPOSITO a quien se le impone la multa de pérdida total de bienes

Así por esta nuestra Sentencia dictada por unanimidad, de la que se unirá certificación al rollo, lo pronunciamos, mandamos y firmamos.

Manuel de la Prada.- Ildefonso de la Maza.- Antonio Vidal.- Rubricado

PUBLICACIÓN: Leida y publicada fué la anterior Sentencia por el Magistrado Ponente celebrando Audiencia pública el dia de su fecha, certifico Mª Dolores Estartus.- Rubricado.

ES COPIA

3-4

Sentència del Tribunal de Responsabilitats Polítiques a Rafael Sobrerroca Expósito, afusellat l'any 1939. Any 1942. Arxiu del Tribunal Superior de Justícia de Catalunya.

VEURE DOCUMENTAL

“L’esforç per recuperar aquest passat que el franquisme va negar i els governs posteriors han deixat que es continués silenciant, és just i necessari. (...) perquè no es tracta de jutjar i de demanar condemnes pels crims comesos, per una i altra banda, sinó d’esforçar-nos a comprendre el que va passar per evitar que es repeteixi (...)”.

Josep Fontana, *L’ofici d’historiador*

Imatge de l’exposició © Xevi Vilaregut